

TƏHSİL ÜZRƏ BEYNƏLXALQ BÜRO

Kurikulumun hazırlanması üzrə təlim vəsaitləri

İnklüziv şagird qiymətləndirilməsi

United Nations
Educational, Scientific and
Cultural Organization

International Bureau
of Education

Material və keys nümunələrində təqdim olunmuş məlumatlar YUNESKO-nun Təhsil üzrə Beynəlxalq Bürosunun fikirlərini əks etdirmir. Habelə xəritələr daxil olmaqla istifadə edilmiş təyinatlar və materialların təqdimatı YUNESKO-nun Təhsil üzrə Beynəlxalq Bürosunun hər hansı bir ölkə, ərazi, şəhər, rayon və ya onun rəsmi qurumlarının hüquqi statusu, o cümlədən onun sərhəd və ya hüdudlarının müəyyənləşdirilməsi ilə bağlı ixtiyari fikrinin ifadə edilməsini nəzərdə tutmur.

Xüsusi və ya kommersiya məqsədini güdməmək şərtilə mənbə göstərilməklə istifadəçilərə kitabdan qısa çıxarışlar hazırlamaq və ya onu tərcümə etmək, eləcə də şəxsi istifadə üçün kitabın surətini çıxarmağa icazə verilir. TBB-YUNESKO materialın sonrakı istifadəsi və ya təmin edilən məlumatların düzgünlüyünə görə məsuliyyət daşımır. TBB-YUNESKO, bu materialı hər hansı məqsədlərlə ixtiyari veb saytda yerləşdirdikdə və istifadə etdikdə hiperlink vasitəsi ilə istinad edilməsini şiddətlə tövsiyə edir və əvvəlcədən icazə almadan başqa saytlarda PDF materialın yerləşdirilməsini dəstəkləmir.

Kitabda istifadəçilərin rahatlığı üçün digər veb saytlara hiperlinklər təmin edilmişdir. TBB-YUNESKO, bu kənar materialların düzgünlüyünə, müvafiqliyinə, aktuallığına və tamlığına nəzarət etmir və ya zəmanət vermir. Sənəddə digər saytlara hiperlinklərin verilməsi onların vacibliyini, eləcə də bu saytlarda əks etdirilən və ya bu saytların məxsus olduğu təşkilatların fikirlərinin, təklif edilən məhsullarının və ya xidmətlərinin dəstəklənməsi demək deyil. Bundan əlavə, göstərilən kənar saytların təmin etdiyi məlumat və xidmətlərin qısa təsviri ətraflı olmamaqla yanaşı bu saytlar haqqında TBB-YUNESKO-nun rəyini təmsil etmir.

Redaktorlar: Renato Opertti və Lili Ji

YUNESKO-nun Təhsil üzrə Beynəlxalq Bürosu tərəfindən
2017-ci ilin iyun ayında Cenevrədə nəşr edilmişdir,
C.P. 199
1211 Cenevrə
20
İsveçrə

Tel.: +41.22.917.78.00
Faks: +41.22.917.78.01
Email: ibe.training@unesco.org
<http://www.ibe.unesco.org>

Ref: IBE/2017/OP/CD/03

Kurikulumun hazırlanması üçün təlim vəsaitləri: İnküziv şagird qiymətləndirilməsi
© Üz qabığındakı şəkil: TBB-YUNESKO

Mündəricat

Konseptual çərçivə	5
Əsaslandırma	5
Məqsəd	5
Modulun quruluşu	6
Qiymətləndirmə və əlaqəli konsepsiyaların təqdim olunması	7
Təlim təlimatı	21
FƏALİYYƏT 1. Hazırkı şagird qiymətləndirməsi sistemimiz “nə dərəcə” inklüzivdir?	21
Tapşırıq 1. Fərdi əksetmənin (cari şagird qiymətləndirilməsi ilə “dostluq” münasibətləri	22
Tapşırıq 2. Meyara əsaslanan qiymətləndirmə	23
Tapşırıq 3. Şagird qiymətləndirilməsi və onun öyrənməyə təsiri... ..	23
Tapşırıq 4. Qiymətləndirmə obyektı	24
Tapşırıq 5. Qiymətləndirilmənin dəyişdirilməsindəki son dövrdəki söylər.....	25
Tapşırıq 6. Kurikulum və şagird qiymətləndirilməsi.....	27
FƏALİYYƏT 2. Şagird qiymətləndirməsi daha keyfiyyətli və daha inklüziv təhsilə necə töhfə verə bilər?	28
Tapşırıq 1. Inklüziv qiymətləndirmənin xüsusiyyətləri	29
Tapşırıq 2. Formativ qiymətləndirmənin xüsusiyyətləri və strategiyaları	30
Tapşırıq 3. Şagird qiymətləndirilməsi islahatı.....	33
Tapşırıq 4. Summativ qiymətləndirmə.....	35
Tapşırıq 5. Şagird qiymətləndirməsinin xüsusiyyətləri və nümunə qiymətləndirmə planı	37
FƏALİYYƏT 3. Şagird qiymətləndirməsini daha inklüziv etmək üçün hansı əsas sərişələrə ehtiyac var?	40
Tapşırıq 1. Sınıf səviyyəsində qiymətləndirmə	43
Tapşırıq 2. Formativ qiymətləndirmə üçün əsas şərtlər	45
Tapşırıq 3. Formativ qiymətləndirmə strategiyaları	47
FƏALİYYƏT 4. Beynəlxalq, sub-regional, milli və məktəb səviyyəsində şagird qiymətləndirmələri və onların kurikulumla əlaqəsi	50
Tapşırıq 1. Fərqli qiymətləndirmə səviyyələri.....	51
Tapşırıq 2. Kontekstinizdəki qiymətləndirmə və imtahanlar	52
Tapşırıq 3. Qiymətləndirmə mədəniyyətləri.....	53
FƏALİYYƏT 5. Şagird qiymətləndirməsində bütövlükçü yanaşmanın tətbiqi	54
Tapşırıq 1. Qiymətləndirmə islahatı üçün dəstəkləyici amillər	55
Tapşırıq 2. Şagird qiymətləndirilməsinə hərtərəfli yanaşma	56
Tapşırıq 3. Şagird qiymətləndirmə sistemlərinin effektivliyi.....	58

Cədvəllərin siyahısı

Cədvəl	1.1.	Öyrənmə üçün qiymətləndirmə və öyrənmənin qiymətləndirilməsinin müqayisəsi.....	12
Cədvəl	1.2.	Autentik qiymətləndirmə təcrübələri üçün qiymətləndirmə üsulları və strategiyaları.....	13
Cədvəl	1.3.	Ənənəvi və autentik qiymətləndirmə üsullarının müqayisəsi.....	14
Cədvəl	3.1.	Sınıf qiymətləndirmə sərəştəsinin xüsusiyyətləri.....	41

Konseptual çərçivə

Əsaslandırma

“İnklüziv şagird qiymətləndirilməsi” modulu genişləndirilmiş inklüziv təhsil və inklüziv kurikulum konsepsiyası çərçivəsində şagirdlərin qiymətləndirilməsi sahəsində potensialları gücləndirərək müəllimlərin, direktorların, müfəttişlərin, müəllim təlimçilərinin, təhsil işçilərinin və kurikulum hazırlayan mütəxəssislərin təlimləndirilməsini dəstəkləmək məqsədi daşıyır. Burada dünyadakı qiymətləndirmə perspektivlərini birləşdirməklə, təcrübəçi mütəxəssislərin öz kontekstlərində təhsilin sonrakı təhlillərində istifadə edə biləcəkləri şagird qiymətləndirməsi üzrə beynəlxalq müqayisəli perspektivlərə də toxunulur.

Modul, mütəxəssisləri çoxsaylı tapşırıqlar silsiləsi ilə təmin edərək şagirdlərin qiymətləndirmə mexanizmlərini effektiv şəkildə inkişaf etdirmək üçün tələb olunan təməl anlayış və vasitələrlə təmin etməyi hədəfləyir:

1. İstifadəçilərə əsas şagird qiymətləndirilməsi üzrə anlayış və prinsiplərin təqdim edilməsi;
2. Inklüziv Təhsil konseptinin timsalında şagird qiymətləndirilməsinin yenidən daha geniş nəzərdən keçirilməsi ehtiyacının vurğulanması;¹
3. Şagird qiymətləndirilməsində inklüzivliyi təşviq etmək üçün müxtəlif yanaşma və fəaliyyətlərin təqdim edilməsi;
4. Inklüziv şagird qiymətləndirilməsi üzrə strategiya və alətlərin hazırlanmasında təcrübə biliklər qazanmaq üçün imkanların yaradılması;
5. Yenilənmiş şagird qiymətləndirilməsi təcrübələrinin effektiv təhlili və icrası məqsədilə təhsil işçiləri üçün tələb olunan əsas bacarıqların araşdırılması;
6. Müəllimlərin bilik əsaslı şagird qiymətləndirməsini, münasibət və davranışlar da daxil olmaqla, müvafiq sərişlərin inkişafına töhfə verən şagird mərkəzli formativ qiymətləndirməyə necə çevirə biləcəyi barədə məlumatların təmin edilməsi;
7. Müxtəlif səviyyələrdə şagird qiymətləndirmələri arasında əlaqələrin tədqiq edilməsi (beynəlxalq, regionlararası, yerli və məktəbə əsaslanan); və
8. Şagird qiymətləndirilməsi məsələlərini vahid şəkildə təhsilin digər aspektləri (məsələn, tədris proqramı, müəllimlərin potensialının inkişafı) və cəmiyyətlə əlaqələndirilməsi.

Məqsəd

Kurikulum sahəsində ixtisaslaşmış YUNESKO institutu olan Təhsil üzrə Beynəlxalq Büro (TBB-YUNESKO), təhsilin mükəmməlliyi, müvafiqliyi və ədalətliliyinin inkişafı yolu ilə yüksək keyfiyyətli və müvafiq kurikulumun hazırlanmasında, xüsusilə öyrənmə imkanlarının gücləndirilməsi və demokratikləşdirilməsində əsas rol oynayır. Sözügedən modul, TBB-YUNESKO-nun “*Tədris Proqramının hazırlanması üçün təlim vəsaitləri - Resurs Dəsti (2013)*”, **Modul 8: Şagird qiymətləndirilməsi və kurikulumun təhlilindəki** kurikulumun tərtib edilməsi və inkişafı üzrə ümumi rəhbərliyi tamamlamaq üçün hazırlanmışdır.

¹ YUNESKO TBB-nin veb saytı (<http://www.ibe.unesco.org>) “İnklüziv Təhsil: Gələcəyin Yolu” üzrə Beynəlxalq Təhsil Konfransının 48-ci sessiyasının (Cenevrə, 2008-ci il 25-28 Noyabr) nəticə və tövsiyələrini, o cümlədən bu mövzuda çoxsaylı nəşrləri, məlumatları və işçi sənədlərini özündə əks etdirir.

Bu modul, bütün kontekstlərdə eyni şəkildə vahid həllin tətbiq edilməsi mümkün olmadığı üçün atılacaq addımların ardıcılığını təyin edən bir təlimat deyil. Əksinə, kurikulum hazırlayanlar və digər maraqlı tərəfləri şagird qiymətləndirməsi ilə bağlı gələcək səylərində əhəmiyyətli dərəcədə təşviq edərək mövcud işləri dəqiqliklə istiqamətləndirir.

Modulun quruluşu

Bu modul ilk öncə təkmilləşmiş məqsədlər və müxtəlif şagird qiymətləndirməsinin növləri daxil olmaqla konsepsiya və nəzəriyyələri özündə birləşdirən **Konseptual Çərçivəni** təqdim edir. Konseptual Çərçivə, qiymətləndirmədə inklüzivliyin təşviqi daxil olmaqla inklüziv təhsilin timsalında təcrübəçilərin şagird qiymətləndirilməsi anlayışını əsaslandırmaq məqsədini daşıyır.

Bu modulun Konseptual Çərçivədən sonra gələn **Təlimlər** bölməsi şagird qiymətləndirməsinin beş əsas sahəsini əhatə edir:

- 1. Hazırkı şagird qiymətləndirməsi sistemimiz “nə dərəcə” inklüzivdir?** Bu fəaliyyət oxuculara şagird qiymətləndirməsini genişləndirilmiş inklüziv təhsil və inklüziv kurikulum konsepsiyaları ilə əlaqələndirən bir sıra tapşırıqlar təqdim edir.
- 2. Şagird qiymətləndirməsi daha keyfiyyətli və daha inklüziv təhsilə necə töhfə verə bilər?** Formativ qiymətləndirmənin inkişafı, inklüziv məqsədlər üçün summativ qiymətləndirmənin istifadəsi, o cümlədən şagird qiymətləndirməsi üçün keyfiyyətli rubrikaların dizaynı və istifadəsi daxil olmaqla təhsildə daha çox inklüzivliyi təşviq edən maraqlı təcrübələr və modellər təqdim edir.
- 3. Şagird qiymətləndirməsini daha inklüziv etmək üçün hansı əsas sərəfələrə ehtiyac var?** Şagirdlərin öyrənməsini inklüziv təhsil baxımından qiymətləndirmək üçün tələb olunan əsas sərəfələri (bilik, bacarıq, dəyərlər, münasibət və s.) araşdırır.
- 4. Beynəlxalq, sub-regional, milli və məktəb səviyyəsində şagird qiymətləndirmələri arasında hansı əlaqə mövcuddur və onlar kurikulum ilə necə əlaqələndirilir?** Şagirdlərin müxtəlif səviyyələrdə - beynəlxalq (PISA və s.), regional, milli və məktəb səviyyələrində qiymətləndirmələri, eləcə də müxtəlif ölkələrin bu qiymətləndirmələrə yanaşmaları arasındakı əlaqəni araşdırır.
- 5. Şagird qiymətləndirməsinə bütövlükcü yanaşmanın tətbiqi.** Şagird qiymətləndirməsini kurikulum, müəllim hazırlığı, təhsil sisteminin və cəmiyyətin digər sahələri ilə uyğunlaşdırmaq üçün bir sıra alət və modellər təqdim edir.

Beş sahənin hər biri üzrə bir sıra alt tapşırıqların tamamlanması tələb edilən bir neçə təlim tapşırıqları əlavə edilmişdir.

Təlim fəaliyyətinin məqsədi sizi - oxucunu və ya iştirakçını, tədris prosesi zamanı qarşılaşa biləcəyi səciyyəvi məsələlərə və ya çətinliklərə cavab olaraq qiymətləndirmə təcrübələrini təhlil edə və tətbiq edə bilmək üçün kurikulum hazırlayıcısı qismində yetişdirməkdir. Bunu ölkə səviyyəsində komandanın üzvü və ya daha kiçik bir qrupun üzvü olaraq fərdi olaraq etməyiniz tələb oluna bilər.

Bəzi tapşırıqlar başqa mənbələrə müraciət edərək mütləq etməyinizi və ya işçi cədvəlləri tamamlamağınızı tələb edəcəkdir. Bu halda mətdəki [hiperlinklərdən](#) istifadə edərək qeyd edilən sənədlərə asanlıqla giriş əldə edə bilərsiniz.

Qiymətləndirmə və əlaqəli konsepsiyaların təqdim olunması

Beynəlxalq ictimaiyyətin təhsil gündəliyi təməl insan hüquqlarından biri olan təhsil hüququna əsaslanır və zaman keçdikcə "Təhsil hamı üçün" (THÜ hədəfləri) hədəflərinin, Minilliyin İnkişaf Məqsədlərinin (MİM) və Dayanıqlı İnkişaf Məqsədlərinin (DİM) əldə olunmasını dəstəkləyən müzakirələri daha çox dəstəkləyir. Bugünədək adıçəkilən hədəflər istiqamətində əldə edilən irəliləyişlər təhsilə vahid bir baxış və yanaşmanın, eləcə də ömür boyu öyrənmə hüququnun təmin edilməsinin inklüziv və bərabərhüquqlu cəmiyyətlərə nail olmaq üçün vacib olduğunu müəyyən etdi.

Keyfiyyətli təhsil

Yüksək keyfiyyətli təhsil, digərləri ilə yanaşı, "təməl öyrənmə ehtiyaclarını ödəyən və öyrənənlərin həyatını və ümumi həyat təcrübəsini zənginləşdirən"² bir təhsildir. O, həmçinin "bütün şagirdlərin bərabər iştirakını təmin edən, davranış və münasibətdə tolerantlığı öyrədən, habelə inklüziv və iştirakçı iqtisadiyyat və cəmiyyət qurmaq üçün bir vasitə"³ "inklüzivliyi olan təhsildir". Keyfiyyətli təhsildə:

1. məqsədlər və məzmun bütün şagirdlərin ehtiyaclarını, həmçinin icmanın və cəmiyyətin dəyərlərini və istəklərini əks etdirməlidir;
2. məqsəd və vəzifələr məlumatların, biliklərin, bacarıqların, dəyərlərin, münasibətlərin və davranış dəyişikliyinə və sairin səmərəliliyinə baxaraq qiymətləndirilməlidir; və
3. öyrənmə nəticələrini yaxşılaşdırmaq üçün resurslar müvafiq şəkildə bölüşdürülməli və səmərəli istifadə edilməlidir.⁴

Inklüziv təhsil

Inklüziv təhsil, konsepsiyası bütün öyrənənlərin təməl öyrənmə ehtiyaclarını qarşılayan keyfiyyətli və bərabərhüquqlu təhsil hüququna əsaslanır, mənşə və bacarıqlarda öyrənmə imkanlarının müxtəlifliyini dəstəkləyir. Habelə inklüziv təhsil beynəlxalq baxış bucağı və THÜ-yə nail olmaq səyləri ilə sıx şəkildə əlaqəlidir.⁵

Belə ki, inklüziv təhsil ideyasının qismən müxtəlif yollarla müəyyənləşdirilməsi bu anlayışın təhsildə nəyi əhatə etdiyi ilə bağlı qarışıqlığın hələ də mövcud olması ilə əlaqədardır.⁶ Tək bir cəmiyyət və ya məktəbin inklüziyası üçün yalnız bir perspektivin olmadığını da unutmamaq lazımdır.⁷ Beynəlxalq tədqiqatların⁸ yaxınlarda aparılmış təhlili inklüziyanın konsepsiyalaşdırılması üzrə beş yolun tipologiyasını təklif edir:

2 Dünya Təhsil Forumu. (2000). Fəaliyyət üçün Dakar Çərçivəsi. Seneqal.

3 Beynəlxalq Təhsil Konfransının 47-ci sessiyası. (2004). Müzakirə vərəqi, Seminar 2 "Keyfiyyətli təhsil və social inklüziya". Cenevrə: TBB-YUNESKO.

4 *Eyniadlı mənbədə.*

5 Ainscow, M.; Miles, S. (2008). Təhsilin hamı üçün inklüziv edilməsi: növbəti addımlar? Perspektivlər, Cild 145, no. 1, səh. 15–34.

6 Ainscow, M.; Farrell, P.; Tweddle, D. (2000). Inklüziv təhsil üçün siyasətlərin hazırlanması: yerli təhsil müəlliflərinin rolunun tədqiqi. Inklüziv təhsil üzrə beynəlxalq jurnal, 4(3), səh. 211-229.

7 Booth, T. (1996) İngiltərənin inklüziya perspektivləri. Kembric təhsil üzrə baxışları 26(1), 87–99. Booth, T.; Ainscow, M. (redaktorlar) (1998) Onlardan bizə: Təhsildə inklüziyanın beynəlxalq miqyasda tədqiqi. London: Routledge. Dyson, A.; Millward A. (2000). Məktəblər və xüsusi ehtiyaclar: innovasiya və inklüziya məsələləri. London: Paul Chapman.

8 Ainscow, M. və başqaları (2006) Məktəblərin təkmilləşdirilməsi və inklüziyanın inkişafı. London: Routledge.

1. əlillik və "xüsusi ehtiyacları təhsillə" əlaqəli inklüziya;
2. korreksiyaedici təcridə cavab olaraq inklüziya;
3. təcridə həssas olan bütün qruplarla əlaqəli inklüziya;
4. hamı üçün məktəbin təbliği qismində inklüziya; və
5. "Təhsil hamı üçün" qismində inklüziya.

Son on ildə və xüsusən də Beynəlxalq Təhsil Konfransının (BTK) 48-ci sessiyasından sonra (25-28 noyabr 2008, Cenevrə, İsveçrə) YUNESKO həm siyasət, həm də tətbiqetmə səviyyələrində inklüziv təhsilin təşviqində lider olmuşdur. YUNESKO inklüziyanı aşağıdakı kimi müəyyənləşdirir: "öyrənmə, mədəniyyətlər və icmalarda iştirakın artırılması və nəticədə təhsildə təcridin azaldılması vasitəsi ilə bütün şagirdlərin ehtiyaclarının müxtəlifliyini ünvanlamaq və onlara cavab vermək prosesidir. Inklüziya, müvafiq yaş aralığındakı bütün uşaqları və bütün uşaqlara təhsilin verilməsinin müntəzəm sistemin vəzifəsi olması iddiasını əhatə edərək ortaq vizyonla məzmunun, yanaşmaların, strukturların və strategiyaların dəyişdirilməsini ehtiva edir."⁹ 2008-ci ildə BTK-da iştirak edən 153 üzv ölkə elan etmişdir "genişləndirilmiş inklüziv təhsil konsepsiyası, inklüziv təhsilin prinsiplərini icra etmək məqsədilə dayanıqlı inkişaf, hamı üçün ömür boyu öyrənmə və cəmiyyətin bütün səviyyələrinin təhsil imkanlarına bərabər çıxışı üçün inklüziv təhsilin gücləndirilməsində ümumi rəhbər prinsip kimi qəbul edilə bilər."¹⁰

Inklüziv kurikulum

Inklüziv təhsil sisteminə keçmək və THÜ hədəflərinə çatmaq üçün inklüziv kurikulumun hazırlanması, həyata keçirilməsi və ona nail olunması tələb edilir. Əslində, dünyadakı təhsil islahatları getdikcə daha təkmil tədris proqramı və məhsullarına yönəlmişdir.¹¹ Daha əvvəl də qeyd edildiyi kimi, TBB kurikulumu cəmiyyət, siyasət və təhsil paradigmasına dərin köklər salmış siyasi və texniki konsepsiya kimi müəyyən edir. Xüsusi olaraq, inklüziv kurikulum hamının öyrənmə ehtiyaclarını özündə əks etdirir və həm təhsil sistemi daxilində, həm də xaricində bir çox maraqlı tərəfin narahatlıqlarını nəzərə alır. Başqa sözlə, inklüziv kurikulum:

- can atduğumuz cəmiyyəti əks etdirir;
- müxtəlif kontekst və ehtiyaclarla asanlıqla uyğunlaşan və çevikdir; və
- insan kapitalının inkişafında ikili konsept kimi bərabərlik və keyfiyyətin təmin edilməsinə töhfə verir.

Komanda işi və əməkdaşlıq inklüziv kurikulumun hazırlanması və tətbiqi üçün vacibdir. Yerli və milli təhsil sistemləri, məktəblər, müəllimlər, icmalar və şagirdlər inklüziv kurikulumun həmmüəllifləri kimi cəlb olunmalıdırlar. Inklüziv təhsilin məktəb səviyyəsində həyata keçirilməsi - bütün uşaqların və gənclərin iştirakı və öyrənməsi əsasən müəllimlərdən asılıdır. Sınıflarda səmərəli və inklüziv pedaqoji strategiyaları bilmək və onları tətbiq etmək üçün müəllimlərə bütünlükdə təhsil sistemi tərəfindən dəstək verilməlidir. Digər tərəfdən, təcrübəçilər arasında qarşılıqlı əlaqə, əməkdaşlıq və fənlərarası komanda işi müxtəlifliklərlə işləməyin üstünlüklərini nümayiş etdirmişdi.

9 BMT-nin Təhsil, Elm və Mədəniyyət Təşkilatı. (2005). Inklüziya üzrə təlimatlar: Hamı üçün təhsilə çatımlılığın təmin edilməsi. Paris: YUNESKO.

10 BMT-nin Təhsil, Elm və Mədəniyyət Təşkilatı. (2008). BTK-nın 48-ci sessiyasının nəticə və tövsiyələri. Cenevrə: YUNESKO-TBB.

11 Moreno, J. M. (2006). 11-ci Fəsil. Kurikulumun layihəsi və hazırlanmasının dinamikası: kurikulumun inkişafı üzrə ssenarilər. Müqayisəli və tarixi perspektivdə məktəb bilikləri. İbtidai və orta təhsil məktəblərində dəyişən kurikulum (Aaron Benavot və Cecilia Braslavskinin redaktəsində), Müqayisəli Təhsil Tədqiqat Mərkəzi, Honq Konq universiteti, Springer, Honq Konq, Çin, 2006, səh.195-209.

Öyrənənlərin müxtəlif xüsusiyyətlərinə cavab vermək üçün inklüziv kurikulum tədrisin və təlimin məzmunu, prosesləri və nəticələrini təyin edərkən çevik olmalıdır. Universal konsepsiyalara əsaslanan kurikulum çevikliyi (insan hüquqları, ömür boyu öyrənmə və s.) kurikulumun məktəb və sinif səviyyələrində inkişafını dəstəkləməlidir. İnsanın yaşayış şəraitinin sadə şərti kimi *fərqliliklərə cavab* verən təhsil sistemlərinə çox ehtiyac var. Habelə inklüziv kurikulum, qlobal, milli, yerli kontekstlərə və mülahizələrə cavab verməklə "dünyavi-yerli" olmalıdır.

Kurikulumun inklüzivliyinin qiymətləndirilməsi və monitorinqi inklüzivlik baxımından müvəffəqiyyətin tərifinə dair fikir birliyi tələb edir. Başqa sözlə desək, təhsildə varlıq, iştirak və müvəffəqiyyət baxımından dəyər verdiyimiz şeylərin yenidən nəzərdən keçirilməsinə ehtiyac var. Mənəli iştirak təhsil almaq imkanından kənara çıxır; tədris, öyrənmə və qiymətləndirmə məqsədləri və metodlarının fəal şəkildə cəlb olunmasını əhatə edir. Beləliklə, inklüziv kurikulum şagird və müəllimlərə interaktiv və birgə iş qurmağa şərait yaradır. Kurikulum müəllimlərə təlim və tədris üçün kompleks planlaşdırma yolu ilə rəhbərlik edir. Bu cür proseslər əvvəlcədən düşünülmüş gözləntilərdən və klişelərdən yayınmaqla yanaşı, fərdi öyrənənlərin xüsusiyyətlərini, hər bir müəllimin sahəsini, bacarıqlarını və peşəkar inkişafını nəzərə almalıdır.

Şagird qiymətləndirməsi

Şagird qiymətləndirməsi, təhsil prosesində növbəti addımlar barədə əsaslandırılmış qərarların verilməsi üçün şagirdlərin bilik, bacarıq və səriştə əldə etməsi və mənimsəməsinin sənədləşdirilməsi prosesidir. Burada şagirdlərin bacarıqları, münasibətləri, öyrənmə tərzləri, əldə etdiyi nəliyyətlər və nəticələr nəzərdən keçirilir. Qiymətləndirmə metodlarına yazılı testlər, şifahi sorğu-suala cavablar, kompüterə uyğunlaşan test modelləri və s. daxil edilə bilər. Nəticələrə əsaslanan qərarlar siniflərdə tədrisin və təlimin yaxşılaşdırılması üçün sistem səviyyəsində proqramların hazırlanmasından, sinif təlimatlarının tənzimlənməsi, hətta şagirdlərin universitetə qəbulunun müəyyənləşdirilməsinə qədər dəyişə bilər.¹²

Son onilliklər ərzində uşaqların məsuliyyətli vətəndaş kimi yetişdirilməsi və onların gələcək həyatları üçün daha yaxşı şəraitin yaradılması məqsədilə təlim və tərbiyə üsullarına daha müasir və bütövlükçü dəyişikliklər edilmişdir. Lakin tədqiqatçılar və təcrübəçilər faktiki qiymətləndirmə təcrübələrinin hələ bu dəyişiklikləri əks etdirmədiklərini iddia edirlər.

Qiymətləndirmə sistemləri

Qiymətləndirmə sistemləri şagirdlərin öyrənməsi ilə bağlı məlumat toplayan və ondan istifadə edən siyasət, quruluş, təcrübə və alətlərdən ibarətdir. Effektiv qiymətləndirmə sistemləri, qərar qəbul etmə ehtiyaclarını ödəmək, həmçinin şagirdlərin öyrənməsini dəstəkləmək və inkişaf etdirmək üçün keyfiyyətli məlumat əldə edən sistemlərdir.¹³ Şagird qiymətləndirmə sistemi öyrənmə və tədrisin məlumatlandırılması və təkmilləşdirilməsi, irəliləmənin ölçülməsi, nailiyyətlərin müəyyən edilməsi və qismən hesabatlılığı təmin edə bilər. Bütün bu məqsəd və qərarların nəticədə təhsildə keyfiyyətin yüksəlməsinə səbəb olacağı gözlənilir.

¹² Clarke, M. (2011). *Effektiv şagird qiymətləndirilməsi sisteminin qurulması üçün çərçivə*. Vaşinqton, DC: Dünya Bankı Qrupu

¹³ Ravela, P.; Arregui, P.; Valverde, G.; Wolfe, R.; Ferrer, G.; Rizo, F. M.; Aylwin, M.; və Wolff, L. (2009). *Latın Amerikası ölkələrinin ehtiyac duyduğu təhsil qiymətləndirməsi*. Vaşinqton, DC: PREAL.

Qiymətləndirmə növləri

Qiymətləndirmə müxtəlif fərqlərdən istifadə edərək etikətlənə bilər:

Sınıf qiymətləndirməsi, imtahanlar və geniş miqyaslı qiymətləndirmələr¹⁴

Davamlı qiymətləndirmə olaraq da adlandırılan *sınıf qiymətləndirmələri*, gündəlik fəaliyyət zamanı müəllimlər və şagirdlər tərəfindən həyata keçirilən qiymətləndirmələrdir (Airasian və Russell, 2007). Onlar, şagirdlərin öyrənmə və ya nailiyyətlərinə dair yazılı, şifahi və digər dəlillər toplamaq və şərh etmək üçün müxtəlif standartlaşdırılmış və standartlaşdırılmamış alətlər və prosedurları əhatə edir. Nümunə olaraq şifahi sorğu və rəy, ev tapşırıqları, şagird təqdimatları, diaqnostik testlər və bölme sonu silsilə sualları göstərmək olar. Bu qiymətləndirmələrin əsas məqsədi tədris və öyrənməni dəstəkləmək üçün 'real vaxt' miqyasında məlumat verməkdir. Onlar öyrənmə *üçün* qiymətləndirməni (şagirdlərin öyrənmə nailiyyətlərini cəlb etmək və dəstəkləmək) və öyrənmə *kimi* qiymətləndirməni (şagirdlərin öz düşüncələri, öyrənmə prosesləri və nəticələri barədə məlumatlı olmağa və sadalananları əks etdirməyə kömək etmək) əhatə edir.

Tez-tez "ictimai", "xarici" və ya "dövrün sonu" terminləri ilə uyğunlaşdırılan *imtahanlar*, ayrı-ayrı şagirdlərlə bağlı vacib qərar qəbul etmək üçün məlumat verir. Məsələn, imtahanların nəticələri şagirdlərin müəyyən bir məktəb və ya proqrama qəbul olunduğunu, orta məktəbi bitirdiyini və ya universitetə qəbul oluna biləcəyini göstərə bilər. Xaricdən idarə olunan və ya məktəb əsaslı olmasına baxmayaraq imtahanların tipik standartlaşdırılmış quruluşu rəsmi tədris proqramı və ya müəyyən edilmiş digər bilik və bacarıqlar sistemində bilik və bacarıqlarını nümayiş etdirmək üçün bütün şagirdlərə bərabər imkanların yaradılmasını təmin etməlidir (Madaus və Clarke, 2001).

Məsələn, icbari ümumi təhsilin sonunda buraxılış imtahanları bir çox təhsil sistemlərində öyrədilən və öyrənilənləri qiymətləndirdiyi üçün çox vacib təsirə malik olduğundan "yüksək dərəcədə əhəmiyyətli" hesab olunur ("test üçün öyrətmə" və ya hətta "testin öyrədilməsi" ilə nəticələnir). Testlər məzunların bilik və bacarıq profillərinə də təsir göstərə bilər (West və Crighton, 1999). Bu testlər yaxşı bal toplamayan şagirdləri həvəsdən sala bilər və seçdikləri təhsil sahəsindən kənar qalmalarına səbəb ola bilər. Sosial təminatlı ailələrdən olan şagirdlər bu cür risklərə ən həssas olanlardır. Şagirdlər arasında bərabərsizlik yaradan imtahanlarla əlaqəli təcrübələrə bal toplama, sıralama, imtahana qeydiyyat üçün ödəmələr, fərdi dərslər, şagirdin tanış olmadığı dildə imtahan və s. daxildir. Məkan, etnik mənsubiyyət və ya dil qrupu üzvlüyü ilə əlaqədar performans fərqlərini azaltmaq üçün kvota sistemlərinin istifadəsi də şagirdlər arasında bərabərsizlik yaradır (Greaney və Kellaghan, 1995).

Geniş miqyaslı qiymətləndirmələr, təhsil siyasəti və təcrübəsini məlumatlandırmaq üçün əsasən razılaşdırılmış standartlar və ya öyrənmə məqsədləri ilə bağlı sistemin performans səviyyələri, əlaqəli və ya təsir göstərən amillər haqqında məlumat vermək üçün hazırlanmışdır. Buna misal olaraq TIMSS (Riyaziyyat və Təbiət Elmləri üzrə Beynəlxalq Qiymətləndirmə Proqramında nailiyyətlərin qiymətləndirilməsi meylləri), PIRLS (Oxu bacarığının inkişafına dair beynəlxalq tədqiqat) və PISA (Beynəlxalq Şagird Qiymətləndirilməsi Proqramı) kimi şagirdlərin nailiyyətləri üzrə beynəlxalq qiymətləndirmələri göstərmək olar. Digər nümunələr arasında frankdilli Afrika ölkələrində PASEC (Program d'analyse des systèmes éducatifs / *Təhsil Sistemlərinin Təhlili Proqramı*), ingilisdilli Afrika ölkələrində SACMEQ (Təhsilin Keyfiyyətinin Monitorinqi üzrə Cənubi və Şərqi Afrika Konsorsiumu) və Latın Amerikasında LLECE (Təhsilin Keyfiyyətinin Qiymətləndirilməsi üzrə Latın Amerikasının Laboratoriyası) kimi regional qiymətləndirmələr var. Latın Amerikasında Təhsilin Keyfiyyətinin Qiymətləndirilməsi Laboratoriyası). Geniş miqyaslı qiymətləndirmə, Çilidəki SIMCE (Sistema de Medición de Calidad de la Educación) kimi milli səviyyədə və ABŞ və ya Kanadada dövlət səviyyəli testlər kimi submilli səviyyədə də ola bilər. Bu qiymətləndirmələr sınaq edilmiş siniflər və ya yaş səviyyələri, hədəf populyasiyasının əhatə dairəsi (nümunə və ya siyahıyaalma), əhatə olunan fənlər və ya bacarıq sahələri, toplanan ümumi məlumatların növləri və tətbiq olunma tezliyi ilə fərqlənə bilər. Onlar nəticələrin necə bildirilməsi və istifadə edilməsinə görə də fərqlənirlər. Məsələn, bəziləri nəticələrin siyasət hazırlayan və ya geniş ictimaiyyətə bildirilməsində dayanarkən, digərləri isə nəticələrdən təhsil sistemindəki xüsusi qrupları cavabdeh etmək üçün istifadə edirlər.

¹⁴ Mənbə: 12 sayılı qeydlə eynidir.

Məlumat toplama və ümumi məlumatlarının istifadəsində siyahıyaalma əsaslı yanaşmanın tətbiqi, şagirdlərin nailiyyətlərinə təsir edən məktəbdənkənar amillərin idarə edilməsinə kömək edə bilər.

Ölkələrin qiymətləndirmənin necə tərtib ediləcəyi və tətbiqinə dair qərarlarına bir neçə amil kömək edir:

- təhsil sistemi üçün rəsmi vizyon və hədəflər, o cümlədən bu vizyona nail olmaqda qiymətləndirmənin qəbul olunan rolu;
- müəyyən təhsil sistemində müəyyən qiymətləndirmə fəaliyyətinə yol açacaq tarixi qiymətləndirmə irsi (Madaus, Clarke və O'Leary, 2003);
- sistemdəki müxtəlif maraqlı tərəflərin fərqli qiymətləndirmə fəaliyyətlərini səmərəli şəkildə həyata keçirmə qabiliyyəti (Greaney və Kellaghan, 2008); və
- qiymətləndirmə fəaliyyətlərinin qəbul edilən və ya real xərcləri (Wolff, 2007).

Formativ və summativ

Qiymətləndirmə təcrübələrinin məqsədlərindən asılı olaraq qiymətləndirmə adətən formativ və summativ növlərə bölünür. *Summativ qiymətləndirmə* əsasən kursun və ya layihənin sonunda tətbiq olunur. Təhsil şəraitində şagirdlərə kurs qiyməti təyin etmək üçün summativ qiymətləndirmələrdən istifadə olunur. Summativ qiymətləndirmələr qiymət əsaslıdır. *Formativ qiymətləndirmə* adətən kurs və ya layihə ərzində tətbiq olunur. Formativ qiymətləndirmə, həmçinin "öyrədici qiymətləndirmə" adlanır, öyrənməyə kömək etmək üçün istifadə olunur. Təhsil şəraitində formativ qiymətləndirmə müəllim (və ya həmyaş) və ya şagirdin işi barədə rəy bildiren təhsilalan tərəfindən aparıla bilər və əsasən qiymətləndirmə məqsədləri üçün istifadə olunur. Formativ qiymətləndirmə diaqnostik xarakter daşıya bilər.

Summativ və formativ qiymətləndirmə öyrənmə kontekstində çox vaxt "öyrənmə qiymətləndirməsi" və "öyrənmə üçün qiymətləndirmə" adlandırılır. "Öyrənmə qiymətləndirilməsi" ümumilikdə təbiətə summativdir, öyrənmə nəticələrini ölçmək və bu nəticələri maraqlı tərəflərə (tələbələr, valideynlər, rəhbərlik və s.) məruzə etmək məqsədi daşıyır. "Sözügedən qiymətləndirmə adətən sinif, kurs, semestr və ya tədris ilinin sonunda baş verir. Digər tərəfdən, "öyrənmə üçün qiymətləndirmə" formativ xarakterlidir və çox vaxt müəllimlər tərəfindən fərdi şagirdlər və bütün siniflər üçün strategiyaları nəzərdən keçirmək üçün istifadə olunur.¹⁵

Qeyd edilən üç qiymətləndirmə fəaliyyəti - sinif qiymətləndirmələri, imtahanlar və genişmiqyaslı qiymətləndirmələrin fərqləndirilməsi yollarından biri də sinif qiymətləndirməsinin əsasən öyrənmə kimi qiymətləndirmə və ya öyrənmə üçün qiymətləndirmə (və nəticə etibarilə əsasən formativ xarakterlidir) qismində, imtahan və araşdırmaların isə əsasən öyrənmənin qiymətləndirilməsi (və nəticə etibarilə əsasən summativ xarakterlidir) kimi qəbul edilməsidir. Təcrübədə bu fərqlər həmişə aydın görünür və hibrid yanaşmalar daha çox yayılmışdır.¹⁶

¹⁵ Earl, L. (2003). Öyrənmə qismində qiymətləndirmə: Şagirdlərin öyrənməsini maksimallaşdırmaq üçün sinif qiymətləndirməsindən istifadə edilməsi. Thousand Oaks: Corwin nəşriyyatı.

¹⁶ Mənbə: 12 sayılı qeydlə eynidir.

Cədvəl 1.1. Öyrənmə üçün qiymətləndirmə və öyrənmənin qiymətləndirilməsinin müqayisəsi

Parametrlər	Öyrənmə üçün qiymətləndirmə	Öyrənmənin qiymətləndirilməsi
Məqsəd	<ul style="list-style-type: none"> • Öyrənməni dəstəkləyir 	<ul style="list-style-type: none"> • Məsuliyyəti qiymətləndirir (əvvəlcədən müəyyən edilmiş standartlarla əlaqəlidir)
Hədəflər	<ul style="list-style-type: none"> • Tədris və təlimi məlumatlandırır • Öyrənmədə daha da irəliləməyə kömək edir • Diqqəti öyrənməni yaxşılaşdırmağa yönəldir • Şagirdlərin öyrəndiklərini əks etdirmək bacarıqlarını inkişaf etdirir 	<ul style="list-style-type: none"> • Nə əldə edildiyi barədə məlumat toplayır (qiymət və ya bal qeydləri) • Əvvəlcədən təyin olunmuş hədəflərlə müqayisə edir • Nailiyyətlərə əsaslanır
İştirakçılar	<ul style="list-style-type: none"> • Müəllimlər • Şagirdlər • Valideynlər • Yaşadlar • Məktəbdəki digər peşəkarlar 	<ul style="list-style-type: none"> • Müəllimlər • Kənar praktikantlar
Nə zaman	<ul style="list-style-type: none"> • Davamlı 	<ul style="list-style-type: none"> • Sabit və əvvəlcədən təyin olunmuş vaxtlarda
Alətlər	<ul style="list-style-type: none"> • Müzakirə, müşahidə, özünü qiymətləndirmə, həmyaşad qiymətləndirməsi, müəllim debatları, yalnız rəyin bildirilməsi, dialoq, sorğu-sual, rəy, qiymətin olmaması, portfolio, fərdi təhsil planı və s. 	<ul style="list-style-type: none"> • Testlər, tapşırıqlar, qiymətləndirmə, yekun dəyərləndirmə, sual-cavab, müşahidə və s.

Mənbə: Harlen, W. (2007a). *Öyrənmənin qiymətləndirilməsi*. London: Sage.

Diaqnostik qiymətləndirmə formativ qiymətləndirmənin müntəzəm metodudur. O, şagirdin kurs, vahid və ya təhsil proqramı üzrə bilik və hazırlığının göstəricisini təmin edir və mümkün öyrənmə problemlərini müəyyənləşdirir.

Özünüqiymətləndirmə şagirdlərin özlərini qiymətləndirməsini şərtləndirən diaqnostik qiymətləndirmə formasıdır. Bu proses şagirdlərin işlərinin keyfiyyətini əks etdirdiyi, qeyd edilən məqsəd və ya meyarları əks etdirdiyi dərəcəni qiymətləndirdikləri və işlərinə uyğun şəkildə düzəliş etdikləri bir müddətdir. Burada *formativ* sözüne vurğunun olması düzəlişlərin edilməsi və inkişaf üçün məlumatlandırmanın olması məqsədlə özünüqiymətləndirmənin işin gedişatında (məsələn, ilkin layihənin işlənməsi prosesində) aparılmasına işarədir. Lakin şagirdlər qiymətlərini özləri təyin etmirlər. *Progressiv qiymətləndirmə* şagirdlərdən gələcəkdə özlərini hipotetik vəziyyətlərdə hesab etmələrini xahiş edir.¹⁷ Müqayisədə *özünüqiymətləndirmə* qiymətləndirmə və ya sinif üçün son qiymətlərinin bir hissəsi kimi şagirdləri öz işlərini qiymətləndirməyə cəlb edən yanaşmaları nəzərdə tutur.¹⁸

¹⁷ Reed, D. (2009). Dilin təlim və tədrisində diaqnostik qiymətləndirmə. Dilin Təhsili və Tədqiqi üzrə Mərkəz.

¹⁸ Andrade, H. və Valtcheva, A. (2008). "Özünüqiymətləndirmə vasitəsilə öyrənmə və nailiyyətlərin təşviqi", *Təcrübədə nəzəriyyənin tətbiqi*, 48: 1, səh. 12-19.

Autentik qiymətləndirmə, qiymətləndirməni real həyatla əlaqələndirməyi hədəfləyərək 1990-cı illərin ortalarında yüksək səviyyədə standartlaşdırılan testlərə qarşı vasitə qismində yaranmışdır. Sözükeçən qiymətləndirmə, kurikulumla uyğunlaşdırılmış və şagirdlərin gündəlik həyatda qarşılaşa biləcəyi problemləri və ya vəziyyətləri həll etmək üçün lazım olan bacarıq və sərişteləri nümayiş etdirmələrini tələb edən ixtiyari qiymətləndirmə növüdür. Şagirdlərdən biliklərini tətbiq etmək, ideyalar düşünmək və real həyata dair tapşırıqlar yerinə yetirmək tələb olunur. Bu cür yanaşmalar qiymətləndirəndən meyarlara istinad olunan standartların tətbiqində insan mühakiməsindən istifadə etməsini tələb edir (Archbald, 1991). Aşağıdakı cədvəl autentik qiymətləndirmənin əsas xüsusiyyətlərini təqdim edir:

Cədvəl 1.2. Autentik qiymətləndirmə təcrübələri üçün qiymətləndirmə üsulları və strategiyaları

Qiymətləndirmə növləri	Strategiya	Qeydiyyat
Müşahidələr	Qrup işi, məsələ həlli, öyrənmə mərkəzləri, ekskursiya və ya sahə səfərləri, inkişaf oyunları, öyrədici hekayələr	Müşahidə qeydləri, bacarıqların yoxlama siyahısı, qiymətləndirmə meyarı, şəkil, video/audio/rəqəmsal qeydlər
İşçi nümunələr	Fərdi iş bəndləri: konsept xəritəsi, cizgi, fəaliyyət cədvəlləri, yazı tapşırıqları, əksətdirmələr, visual təqdimatlar, araşdırmalar, qiymətləndirmə xarakterli yazı işləri	Portfolio (rəqəmsal və vərəqdə), şagird profilləri, albom, fayllar
Performanslar	Tamaşa qoyulması, debatlar, müsahibələr, operalar, replər, şeirlər, mahnılar, rəqs, panel müzakirələri	Qiymətləndirmə meyarları, nailiyyət sıralaması, həmyaşd qiymətləndirməsi və özünüqiymətləndirmə, deskriptiv rəy, yazılı və ya şifahi
Məhsullar	Modellər, divar şəkilləri, kollajlar, yazılı layihələr, icma layihələri, təqdimatlar, layihə tapşırıqları	Qiymətləndirmə meyarları, nailiyyət sıralaması, həmyaşd qiymətləndirməsi və özünüqiymətləndirmə, deskriptiv rəy (yazılı və ya şifahi)

Mənbə: Moss, J., Godinho, S. Profillərdən zəngin tapşırıqlara: kurikulum və qiymətləndirmə təcrübələrinin islahatı kontekstində "autentikliyin" təbiəti. Britaniya Təhsil Tədqiqatı Assosiasiyasının İllik Konfransında təqdim olunan araşdırma, Qlamorqan universiteti, 14-17 sentyabr 2005-ci il.

Autentik qiymətləndirmədə şagirdlər əsl məhsul istehsal etmək, performansda iştirak etmək və ya layihə tamamlamaq üçün yaddaşında olan məlumatları tətbiq edirlər. Şagirdlər əvvəlcədən tanış olduqları xüsusi meyarlara görə qiymətləndirilir. Onlar sadəcə məlumatları xatırlamırlar; bildiklərini yeni tapşırıqlara tətbiq edirlər. Məsələn, şagirdlərdən hekayədəki bütün metaforaları müəyyənləşdirməsini istəməklə müəllifin konkret metaforaları niyə istifadə etdiyini və hekayədəki təsirlərini müzakirə etmələrini istəmək arasında fərq var. Sonuncu halda, şagirdlər bilik və bacarıqlarını, adi halda məktəb xaricində edə bildikləri kimi işləməyə qoymalıdırlar (Valensiya, 1997).

Autentik qiymətləndirmə (şagirdlərin lazımı bacarıq və səriştelərə yiyələndiyini nümayiş etdirmək üçün nəzərdə tutulmuşdur) bəzən hər iki üsulun təlim və tədris prosesinə inteqrasiya edildiyi və şagirdlərin öyrənməsini yaxşılaşdırmağa hədəfləndiyi üçün formativ qiymətləndirməyə sinonim qismində qəbul edilir (inkişafa dair məlumatlandırma məqsədilə irəliləmələrə dair rəy bildirmək nəzərdə tutulmuşdur¹⁹). Bunlar rəqabətdə olan anlayışlar deyil və bir-birini istisna etmir. Daha dəqiq desək, bu qiymətləndirmələr qiymətləndirmə ilə əlaqəli yanaşmanın qurulmasının iki üsuludur. Aşağıdakı cədvəl ənənəvi qiymətləndirməni autentik qiymətləndirmə ilə müqayisə edir:

¹⁹ Collins, R. (2013). "Autentik qiymətləndirmə: öyrənmə üçün qiymətləndirmə", Kurikulum Liderliyi Jurnalı, 11-ci cild, No. 7. Avstraliya Təhsil Xidmətləri. Veblink: http://www.curriculum.edu.au/leader/authentic_assessment_assessment_for_learning.36251.html?issueID=12745.

Cədvəl 1.3. Ənənəvi və autentik qiymətləndirmə üsullarının müqayisəsi

Ənənəvi qiymətləndirmə	Autentik qiymətləndirmə
Ümumilikdə, məcburi seçim, yazılı tədbirlərə əsaslanır	Müxtəlif yazılı və performans tədbirlərinin inteqrasiyasını təşviq edir
Hədəf bacarıqlarını təmsil etmək üçün şagird öyrənməsinin bilavasitə göstəricilərinə əsaslanır	Hədəf bacarıqlarının birbaşa ölçülərinə əsaslanır
Düzgün cavabların yadda saxlanmasını təşviq edir	Mümkün cavabların verilməsində fərqli düşünməyə təşviq edir
Hədəf biliyə yiyələnmə səviyyəsini ölçməkdir	Məqsəd mənalı bacarıqların inkişafını sürətləndirməkdir
Bilik kompleksinin inkişaf etdirilməsinə vurğu	Diqqəti real həyatdakı məsələlərin həll edilməsi bacarıqların əldə olunması üzərində cəmləyir
“Nə” biliyini təşviq edir	“Necə” haqqında bilikləri təşviq edir
Şagirdin qavramasının birdəfəlik anlıq görüntüsünü təqdim edir	Müəyyən müddətdən bir öyrənməni yoxlayır
Rəqabəti vurğulayır	Əməkdaşlığı vurğulayır
Sadə bacarıqları və ya vəzifələri konkret, tək bir şəkildə hədəf alır	Şagirdləri real problem şəraitində olan qeyri-müəyyənliklərə və istisnalara hazırlayır
Summativ nəticələr və ya məhsullar üçün prioritetdir	Öyrənmə ardıcılığı və ya prosesi üçün prioritet

Mənbə: Lombardi, M. M. (2008). Qiymətlərin qoyulması: Autentik öyrənmədə qiymətləndirmənin rolu, ELI məqaləsi, 1-ci cild.

Formativ adlandırılan bilən xüsusi bir qiymətləndirmə forması və ya üsulu yoxdur. Daha doğrusu, formativ məqsədlər üçün istifadə edilə bilən müxtəlif forma və metodlar mövcuddur: “formativ və summativ arasındakı fərq qiymətləndirmənin özündə deyil, qiymətləndirmə nəticəsində toplanan məlumatların istifadəsindədir.”²⁰ Əslində, öyrənmə üçün qiymətləndirmənin vacib cəhəti summativ məlumatların formativ istifadəsidir.²¹

Fəaliyyətə əsaslanan qiymətləndirmə, nailiyyətə yönəldiyi üçün summativ qiymətləndirməyə bənzəyir. O, adətən standartlara əsaslanan təhsil islahatı və nəticələrə əsaslanan təhsil hərəkatı ilə uyğunlaşdırılır. İdeal olaraq, fəaliyyətə əsaslanan testlər ənənəvi çoxseçimli testlərdən əhəmiyyətli dərəcədə fərqlənir; belə ki, onlar əsasən standart əsaslı miqyasda standart suallara sərbəst cavabların insanlar tərəfindən qiymətləndirildiyi standart əsaslı qiymətləndirmə ilə əlaqələndirilir. Bu cür sistemlərdə şagirdlər performans standartına cavab verir, ondan aşağıya enir və ya bu həddi aşır, nəticədə əyriyə uyğun sıralanırlar. Diqqətli şəkildə tapşırıq müəyyənləşdirilir və şagirdlərdən adətən real həyatda tətbiq olunan bilik və bacarıqları ehtiva edən mühitlərdə fəaliyyət yaratmaq, istehsal etmək və ya bu fəaliyyətə cəlb olunmaq istənilir. Fəaliyyətə geniş şəkildə cavabın təmin edilməsi sərişteni nümayiş etdirir. Təqdimat formatları sonradan məhsul və performanslara bölünür. Tapşırıq rəsm, portfolio, araşdırma və ya sərgi kimi məhsulla, o cümlədən nitq, atletik məharət, konsert və ya oxumaq kimi performansla nəticələne bilər.

²⁰ William, D. Kritik rüblükdə təhsil qiymətləndirmələrinin mənalı və nəticələri, 42(1), səh. 105- 127 (2000).

²¹ Collins, R. (2013), “*Autentik qiymətləndirmə: öyrənmə üçün qiymətləndirmə*”, Kurikulum Liderliyi Cədvəli, 11-ci cild, No. 7. Avstraliya Təhsil Xidmətləri. Veblink: http://www.curriculum.edu.au/leader/authentic_assessment_assessment_for_learning.36251.html?issueID=12745.

Portfolio, təhsilalanın müəyyən bir müddət ərzində öyrəndiklərini, yerinə yetirdiyi işləri sənədləşdirdiyi orijinal topludur. Bir şagirdin güclü tərəflərini sənədləşdirən gündəlik rəsmlər, yazılar və digər materialların fərdi kolleksiyası ola bilər (Schipper və Rossi, 1997). Bu, həmçinin "bir və ya daha çox sahədə öyrənənlərin söylərini, tərəqqisini və nailiyyətlərini nümayiş etdirən məqsədyönlü şagird işi toplusu" da ola bilər (Paulson, Paulson və Meyer, 1991, s. 60-61). Məhz bu səbəbdən portfolionun qiymətləndirilməsi portfoliodan istifadəyə görə fərqli mənalar ifadə edə bilər. O, xüsusilə müəllimlərin aşağıdakıları təmin etmək üçün təşviq edilməsi ilə kompleks şagird öyrənmə hədəfləri və prosesləri arasında əlaqəni inkişaf etdirə bilər:

- Portfolioya məzmunun seçilməsi meyarı və mühakimə göstəriciləri üçün meyarlar daxildir;
- Şagirdlər məzmunların seçilməsində iştirak edir;
- Şagirdlər məzmunların niyə seçilməsi və onların nə təmsil etməsinə dair rəylərini bildirməlidir;
- Şagirdlər nəticədə nə öyrəndiklərini əks etdirməli və bu əksətdirmənin dəliliyi portfolioya daxil etməlidir; və
- Portfolionun düzəldilməsi və təcrübə mübadiləsinin təhlükəsizliyinin təmin edilməsi (xüsusilə müəllimlərin şagirdlərə rəftarı və şagirdlərin digərlərinə icazə verilən rəftarı).

Portfoliolar, şagirdlərin öyrəndiklərini daha dərinə əks etdirmələri və dərsləri daha uzun müddət yadda saxlamaları üçün birbaşa metod təqdim edir. Sözügedən üsul şagirdlərin öyrənmək üçün məsuliyyətlərini hiss etməsi, habelə özünü qiymətləndirmə və özünü əks etdirmək üçün tələb olunan tənqidi düşüncədən istifadə etməsi üçün vasitədir.²²

Obyektiv və subyektiv

Qiymətləndirmə (summativ və ya formativ) həm obyektiv, həm də subyektiv olaraq təsnifləşdirilə bilər. *Obyektiv qiymətləndirmə* yalnız bir düzgün cavabı olan sorğu formasıdır. *Subyektiv qiymətləndirmə* düzgün cavabı ifadə etmək üçün birdən çox yolun olduğu sorğu formasıdır. Obyektiv və subyektiv sualların müxtəlif növləri vardır. Obyektiv sual növlərinə doğru/yalnış ifadələr, çoxsaylı seçim, çoxsaylı cavab və uyğunluqların tapılmasına dair suallar daxildir. Subyektiv suallara geniş cavablı suallar və inşa yazıları daxildir. Obyektiv qiymətləndirmə getdikcə populyarlaşan kompüterləşdirilmiş və ya onlayn qiymətləndirmə formatına çox uyğundur.

Bəziləri, obyektiv və subyektiv qiymətləndirmələr arasındakı fərqi nə faydalı, nə də dəqiq olmadığını iddia etdi, çünki əslində heç bir qiymətləndirmə tam "obyektiv" deyil. Daha dəqiq desək, bütün qiymətləndirmələr, sinif, etnik mənsubiyyət, cinsiyyət və s. ilə əlaqəli mədəni qərəzlər daxil olmaqla, öyrənmə ilə bağlı qərarlar daxilində məxsusi qeyri-obyektivliklə yaradılır.²³

İstinad

Meyarlara əsaslanan qiymətləndirmə, namizədləri müəyyən meyarla görə qiymətləndirdikdə səciyyəvi meyarlara əsaslanan testlərdən istifadə edilməsi zamanı aparılır. Bu növ qiymətləndirmə çox vaxt, lakin həmişə olmamaqla şəxsin səriştələrini müəyyən etmək üçün istifadə olunur. Məsələn, sürücü şagirdlərin aşkar meyarlara uyğun qiymətləndirildiyi sürücülük testini nümunə göstərmək olar. Bu halda meyar "digər yol istifadəçiləri və piyadalar üçün təhlükə yaratmamaq" olacaq.

²² Chappuis, J.; Stiggins, R. J.; Arter, A. (2012). *Şagirdlərin öyrənməsi üçün sinif qiymətləndirməsi: Düzgün etmək – yaxşı istifadə etmək deməkdir*. Pearson.

²³ Birge İnformasiya Sistemləri Komitəsi (JISC). Merriam-Webster lüğətində e-qiymətləndirmə dedikdə nə nəzərdə tutulur? (2005). Veblink: Dictionary.reference.com.

Normativlərə əsaslanan qiymətləndirmə (danışıq mənasında "əyri üzrə qiymətləndirmə" kimi tanınır) tipik olaraq meyarlarla ölçülməyən normalara istinad edən testlər vasitəsilə aparılır. Bu qiymətləndirmə növü bütün şagird heyətinin qiymətləndirmə performansına nisbətildir və şagirdləri müqayisə etməyin effektiv üsuludur. Bir çox qəbul testləri şagirdlərin müəyyən hissəsinin məktəbə və ya universitetə qəbul olunmasına imkan verən normativlərə əsaslanan testlərdir (aydın şəkildə qabiliyyət səviyyəsini qiymətləndirməyin əvəzinə). Burada təhsilalanların səviyyəsindən asılı olaraq standartların ildən-ilə dəyişə biləcəyini nəzərdə tutulur. Meyarlara əsaslanan qiymətləndirmələrə gəldikdə isə müəyyən edilmiş meyarlar dəyişmədikcə ildən-ilə ümumiyyətlə dəyişilməz qalır.²⁴

İpsativ qiymətləndirmə zaman keçdikcə ya eyni sahənin, ya da eyni şagirdin başqa sahələrlə müqayisə edilməsi şəklində aparılan özünümüqayisədir.

Formal və qeyri-formal

Qiymətləndirmə formal və ya qeyri-formal ola bilər. *Formal qiymətləndirmə* adətən test, sorğu-sual və ya araşdırma kimi yazılı sənədləri əhatə edir. Bu qiymətləndirmədə şagirdin performansına əsasən rəqəm şəklində bal və ya qiymət verilir, lakin kopyalanıb yapışdırılmış müzakirə sualı kimi *qeyri-rəsmi qiymətləndirmə* şagirdin yekun qiymətinə kömək etmir. Ümumiyyətlə qeyri-rəsmi qiymətləndirmə daha təsadüfi şəkildə baş verir və müşahidə, ehtiyatlar, yoxlama siyahıları, performans, portfolio qiymətləndirmələri, iştirak, həmyaşıdlar və özünü qiymətləndirmə və müzakirəni əhatə edə bilər.²⁵

Daxili və xarici

Daxili qiymətləndirmə məktəb (yəni müəllimlər) tərəfindən aparılır və qiymətləndirilir. Şagirdlər qiymətləndirmə ilə əlaqədar qiymət və rəylər alırlar. *Xarici qiymətləndirmə* idarəedici orqan tərəfindən aparılır və bitərəf heyət tərəfindən qiymətləndirilir. Bəzi xarici qiymətləndirmələr məhdud rəylər təqdim etsədə, digərləri şagirdlərə ətraflı rəy təqdim edir, beləliklə şagirdlər öyrənmə nailiyyətləri və inkişaf imkanlarından xəbərdar olurlar.

Qiymətləndirmənin keyfiyyəti

Etibarlılıq və validlik qiymətləndirmədə iki əsas texniki məsələdir. Ümumiyyətlə, yüksək keyfiyyətli qiymətləndirmələr yüksək etibarlılıq və müvafiqlik səviyyəsinə malik olanlar hesab olunur. Etibarlılıq və müvafiqliyə yanaşmalar fərqli ola bilər.

Etibarlılıq

Etibarlılıq qiymətləndirmənin tutarlılığı və dəqiqliyi ilə əlaqədardır. Yüksək faizli imtahanlar və zamanla tendensiyaların izlənməsi çox mühüm əhəmiyyət kəsb edir. Etibarlı qiymətləndirmə, eyni (və ya oxşar) şagird qrupu ilə etibarlı nəticələr əldə edən qiymətləndirmədir. Birmənalı olmayan suallar, vərəqdə çoxsaylı seçim, qeyri-müəyyən işarələmə təlimatları və yaxşı hazırlanmamış göstəricilər daxil olmaqla müxtəlif amillər etibarlılığa təsir edir. Ənənəvi olaraq qiymətləndirmənin etibarlılığı aşağıdakılara əsaslanır:

- *Müvəqqəti stabillik*: bir testdəki performans iki və ya daha çox müxtəlif vəziyyətdə müqayisə edilə bilər;
- *Formanın ekvivalentliyi*: imtahan verənlər arasındakı nəticə eyni məzmunə əsaslanan müxtəlif test formalarında bərabərdir;
- *Daxili uyğunluq*: testdəki cavablar suallara uyğundur. Məsələn, respondentlərdən texnologiyaya münasibəti soruşan bir sorğuda uyğunluq "ümumilikdə kompüterlərə münasibətim mənfidir" və "kompüterlərdən istifadə etməkdən zövq alıram" kimi suallar vasitəsilə ölçülür.²⁶

²⁴ Təhsil Texnologiyaları. Qiymətləndirmə məqsədləri. VirginiaTech DesignShop: Effektiv tədris dərsləri. Veblink: Edtech.vt.edu.

²⁵ Valencia, S. W. (1997). Autentik qiymətləndirmənin hansı formaları var? Sınıfə əsaslanan yazıb-oxumaq bacarığının autentik qiymətləndirilməsinin başa düşülməsi, Veblink: Eduplace.com.

²⁶ Yu, C. (2005). Təhsil qiymətləndirilməsində müvafiqlik və etibarlılıq. Veblink: Creative-wisdom.com.

Validlik

Valid qiymətləndirmə, ölçmək üçün nəzərdə tutulanı ölçməyə müvəffəq olan qiymətləndirmədir. Məsələn, tədris dili qiymətləndirmə dilindən fərqli olduqda, uşağın bildiyini və edə biləcəyini nümayiş etdirməsi çətindir. Eynilə sürücülük bacarıqlarını təkcə yazılı test yolu ilə qiymətləndirmək valid olmayacaq. Sürücülük vərdişlərini qiymətləndirməyin daha etibarlı yolu həm sürücülük biliklərinin yazılı testi, həm də həqiqi sürücülük performansının qiymətləndirilməsi kimi testlərin birləşməsi olacaqdır. Müəllimlər bəzi imtahanların təlimin əsaslandığı tədris planını düzgün qiymətləndirmədiyindən şikayətləndikdə, imtahanın validliyini effektiv şəkildə şübhə altına alırlar.

Qiymətləndirmənin validliyi ümumiyyətlə aşağıdakı kateqoriyalar üzrə sübutların araşdırılması yolu ilə müəyyən edilir:

- *Məzmun*: Testin məzmunu qoyulan hədəfləri ölçürmü?
- *Meyar*: Test balları xarici istinadla əlaqədirmi? (məsələn, 4-cü sinif oxu testindəki yüksək ballar gələcək siniflərdə oxu bacarıqlarını dəqiq proqnozlaşdırırmı?)
- *Quruluş*: Qiymətləndirmə digər əhəmiyyətli dəyişənlərə uyğun gəlirmi?²⁷ (məsələn: İngilis dilini ikinci dil olaraq öyrənən şagirdlər yazı imtahanında ana dili ingilis dili olanlardan fərqli nəticələr nümayiş etdirirmi?); və
- *Görünüş*: Bənd və ya nəzəriyyə mənə kəsb edirmi və bu oxucu üçün zahirən düzgündürmü?²⁸

Yaxşı qiymətləndirmə həm etibarlılığa, həm də validliyə, üstəlik səciyyəvi kontekst və məqsəd üçün yuxarıda qeyd olunan digər keyfiyyətlərə malikdir. Təcrübədə qiymətləndirmə nadir hallarda tamamilə etibarlı və ya validdir. Bütünlükdə çoxsaylı suallardan ibarət olan test yüksək etibarlılığa malik olduğu halda, inşa şəklində və sərbəst cavablandırılmasına ehtiyac duyulan suallar mövzunun mənimsənilməsinə dair daha yüksək validliyi təmin edəcəkdir. Buradan ümumiləşdirə bilərik ki, etibarlılıq və validlik tərs mütənəsbidir. Həm də qeyd etmək vacibdir ki, test vəziyyətlərində ayrı-ayrı şagirdlər üçün ən azı on üç qeyri-validlik mənbəyi hesablanı bilər. Bəlkə də bu, onların sosial məqsədlərinin hər hansı bir səhv olmamasını tələb etməsi və validlik səhvlərinin ümumiyyətlə bütün qiymətləndirmə sistemində sabitliyi pozacaq dərəcədə yüksək olması ilə əlaqədirdir. Qiymətləndirmə nəticələrinin istifadəsi, əhalinin müxtəlif qruplarına sosial, iqtisadi və digər təsirlər daxil olmaqla mümkün nəticələrin diqqətlə nəzərdən keçirilməsini tələb edir.

Qiymətləndirmə standartları

Bu standartlar müvafiq, faydalı, məqsədəuyğun və dəqiq təhsil qiymətləndirmələrini təşviq etmək üçün müəyyən edilmiş qiymətləndirmə formalarının dizaynı, tətbiqi, qiymətləndirilməsi və təkmilləşdirilməsi üçün təlimatlar təqdim edir. Məsələn, şagirdlər üçün dəqiqlik standartları şagird qiymətləndirmələrinin şagirdlərin öyrənməsi və performansını ilə bağlı sağlam, dəqiq və etibarlı məlumat verməsinə kömək edir.

Öyrənmə hədəfləri və qiymətləndirmə meyarları²⁹

Bütün təlim fəaliyyətləri, şagirdlərin *xüsusi öyrənmə hədəfləri* istiqamətində təcrübə və ya səriştələrini nümayiş etdirmələrinə yardımçı olmaq üçün hazırlanmalıdır. Qiymətləndirmə materialları eyni öyrənmə hədəflərini vurğulayır.

²⁷ Moskal, B. M.; Leydens, J. A. (2000). Qiymətləndirmə meyarlarının hazırlanması: Praktik qiymətləndirmə, tədqiqat və qiymətləndirmədə etibarlılıq və validlik, 7(10).

²⁸ Vergis, A.; Hardy, K. (2010). Qiymətləndirmə prinsipləri: Klinik illərdə yeni başlayan tibbi təhsil işçiləri üçün dərslik, Tibbi Təhsil üzrə İnternet Jurnalı, 1 (1). Veblink:

http://www.ispub.com/journal/the_internet_journal_of_medical_education/volume_1_number_1_74/article_printable/principles-of-assessment-a-primer-for-medical-educators-in-the-clinical-years-4.html.

²⁹ Arter, J. (2009). Keyfiyyətli qiymətləndirmə meyarlarının yaradılması və tanınması. Pearson Qiymətləndirmə üzrə Təlim İnstitutu (ABŞ). Flinders Universiteti (Avstraliya). Qiymətləndirmədə qiymətləndirmə meyarlarından istifadə. Veblink: <http://www.flinders.edu.au/teaching/teaching-strategies/assessment/grading/using-rubrics.cfm>.

Qiymətləndirmə meyarı mürəkkəb şagird əsaslandırılması, performans və ya məhsullarında keyfiyyət səviyyələrini təsvir edən yazılı meyarları təqdim edir. Qiymətləndirmə meyarları şagirdlərə nümunələr, müəllimlərin rəyləri, həmyaşıdları və özlərini qiymətləndirmə (öyrənmə üçün qiymətləndirmədə) yolu ilə öyrənmə hədəflərini müəyyənləşdirməyə və anlamağa kömək etmək üçün istifadə edilə bilər. Daha sonra, sözügedən meyarlar yekun performans və məhsulları qiymətləndirmək üçün də istifadə edilə bilər (öyrənmənin qiymətləndirilməsində).

Dəqiqliklə hazırlanmış qiymətləndirmə meyarları yalnız ardıcıl qiymətləndirmə üçün mexanizm təmin etmir. Onlar, həm də iki genişmiqyaslı məqsədə çatmaq üçün də istifadə edilə bilər: müəllimlərin şagirdləri *öyrətməsi* (şagirdlərin önəmli öyrənmə hədəflərini mənimsəməsini izləmək) və şagirdlərin öz işlərini *qiymətləndirmə qabiliyyətlərini* inkişaf etdirmələri məqsədlərini daşıyır ki, bununla da onlar öyrənmə proseslərinin hörmətli və dəyərli olması mesajını göndərirlər.

Əlavə olaraq, müəllim və şagirdlər arasında daha yüksək səviyyədə anlayış və etibar yaratmaq üçün də qiymətləndirmə meyarlarından istifadə edilə bilər. Qiymətləndirmə meyarları qiymətləndirmə mühakimələri və qərarlarını bildiren qiymətləndirmə və ya balların verilməsi qaydalarını aşkar şəkildə bəyan etdikdə qiymətləndirmə artıq xüsusi gizli fəaliyyət olmur.

Bundan əlavə, qiymətləndirmə meyarları qiymətləndirilənlərə daha səmərəli və münasib mühakimələr yürütməkdə, performans və öyrənmənin əsas ölçüləri ilə bağlı əsas rəy verməkdə kömək edərək daha effektiv qiymətləndirmə vasitəsi də ola bilər. Belə ki, qiymətləndirmə meyarları bütün qiymətləndirmə tapşırıqlarında uyğun deyil və şagirdlər üçün yeganə rəy forması kimi istifadə edilməməlidir.

Fikir ayrılıqları

Yüksək ballı və standartlaşdırılmış testlər uzun müddət dövlət məktəbi sistemlərində qiymətləndirmə təcrübələrinin necə tətbiq olunacağını düşünərkən əsas diqqət mərkəzində olmuşdur. Şagirdlərin nailiyyətlərini, müəllim keyfiyyətini və məktəb, rayon və ya ölkə səviyyəsində təhsil müvəffəqiyyətini ölçmək üçün müxtəlif perspektivlər var.

Yüksək ballı testlər

Qiymətləndirmə, yüksək ballı imtahanlardan keçə bilməyənlərin sonrakı təhsil imkanlarından məhrum edildikləri zaman ən böyük mübahisəni alovlandırma bilər. Məsələn, ABŞ-da lisey məzuniyyət imtahanları şagirdlərə lisey diplomu verilməsinə qərar vermək üçün istifadə olunur. Opponentlər dörd il məktəbdəki yerinə sərmayə qoyulmuş heç bir şagirdə dəfələrlə test imtahanından keçməməsi və ya tələb olunan materialı bilməməsi üçün diplomun verilməsində imtina edilməməsinin tərəfdarıdır.³⁰

Yüksək ballı testlər, öyrənmə həvəsinə də xələl gətirə bilər. Şagirdlər və müəllimlər arasında xəstəlik və test həyəcanı *yüksək ballı testlərlə* əlaqələndirilir. Bəzi hallarda, müəllimlər kurikulumu müəllimin sınaqına inandığı məzmunu görə daraltmağı da seçirlər. Digər tənqidçilər şagirdlərin yaş qruplarının standart bilik səviyyələrini üstələyən test materiallarının istifadəsini şübhə altına alırlar.³¹

Yüksək ballı testlərin də etibarlılığı şübhə altına alınır. Məsələn, ABŞ-da, bəzi ştatlarda təhsil məqsədi ilə məntiq (IQ) testlərinin istifadəsi qadağan edilmişdir. Eynilə, şagirdləri "ən yaxşı"dan "ən pis"ə doğru sıralayan norma istinadlı testlər azlıqlara qarşı qərəzli olduğu üçün tənqid olunur. Əksər təhsil rəsmiləri, hər bir şagirdin balının həmyaşıdlarının necə performans göstərdiyindən asılı olmayaraq, sualları düzgün cavablandırmasına əsaslanan meyarlara söykənən testləri dəstəkləyir. Bundan əlavə, portfolio qiymətləndirmələri ilə müqayisədə sadə çox seçimli testlər daha az xərc tələb edir, bal toplayanlar arasındakı fikir ayrılığına daha az meyillidir və tədris ili bitmədən kifayət qədər tez hesablanma bilər. Bu səbəblərdən, bütün şagirdlərin eyni şərtlərdə eyni standart testləri verməsi adətən çox seçimli suallar formatında tətbiq edilir. Belə ki, bəzi müəlliflər, şagirdlərin "yaxşı günlər" və "pis günlər"inin olması ehtimalının onların performanslarında ardıcıl olmasına təsirsiz ötürmədiyini iddia edirlər.

³⁰ Dang, N. Yekun imtahanlar yox təhsil islahatları, Daily Bruin (18 mart, 2003). Weinkopf, C. Blame, Test: LAUSD aşağı ballara görə məsuliyyətdən imtina edir, Daily News (2 iyun, 2002).

³¹ Bach, D.; Blanchard, J. WASL - məktəblər və uşaqlarda narahatlıqlar və stress faktoru, Seattle Post-Intelligencer (19 aprel, 2005).

Sınaqların qiymətləndirmə üsullarında da uyğunsuzluqlar var. Ən əsası, hər testə daxil olan sual seçimi də qərəzli ola bilər.³²

Xüsusi Ehtiyacların Təhsili üzrə Avropa İnkişaf Agentliyi, "təhsil standartlarının qiymətləndirilməsini, lakin 'anlıq' qiymətləndirmələrin fərdi şagirdlər, müəllimlər, məktəblər, siyasətlər, maliyyələşdirmə və ya mənbələr haqqında qərarlar üçün əsas olaraq istifadə edilməməsini" tövsiyə etdi.³³

Şagird qiymətləndirilməsinin inkişaf etməkdə olan məqsədləri

Son bir neçə onillikdə, summativ qiymətləndirmə şagirdlərin üstünlük verilən qiymətləndirmə forması olduğu halda, digər qiymətləndirmə formalarına maraq artmaqdadır. Şagird qiymətləndirməsinin konseptuallaşdırılması və məqsədi vaxt keçdikcə inkişaf etmişdir. Keçmişdə bir çox ölkələr bütün şagirdlərə qabaqcıl təhsil vermək üçün resurs çatışmazlığı ilə üzləşirdi. Bu səbəbdən qiymətləndirmə daha yüksək yaş və təhsil səviyyələrində getdikcə seçici hala gəldi. Bu gün THÜ məqsədləri və sosial-iqtisadi hədəflərin fonunda ölkələr təhsil üçün daha çox resurs ayrılması və imkanların yaradılmasında daha həssas oldular. Orta məktəb və universitet şagirdlərinin sayı artmağa davam etdikcə, qiymətləndirmə məqsədlərinə yenidən baxılması və daha dəqiq desək, "istedadların seçilməsi"ndən "istedadların yetişdirilməsi"nə keçid çağırışı edilmişdir.³⁴

21-ci əsr qiymətləndirməsi

İnternet texnologiyaları və sosial medianın inkişafı ilə birlikdə öyrənmə getdikcə daha çox iş birliyinə çevrildi və bilik təhsil alan icmanın bir çox üzvünə daha çox paylanmağa başladı. Əsasən fərdə yönəlmiş ənənəvi qiymətləndirmə təcrübələri bilik qurma və öyrənmə baxımından daha az faydalı olacaqdır. Daha fəal mədəniyyətin meydana gəlməsindən yaranan mədəni dəyişikliklər təhsil icmasından təhsilənlərin qiymətləndirilməsi üçün yeni metodları araşdırmağı tələb edəcəkdir.³⁵

İnklüziv şagird qiymətləndirilməsinin təqdim edilməsi

İnklüziv qiymətləndirmə konsepsiyasının araşdırılması prosesində, *İnklüziv Mühitdə Qiymətləndirmə üzrə 2008-ci il Avropa Konfransı* mühüm bir mərhələdir. Konfrans 29 Avropa ölkəsindən nümayəndələri Kiprdə topladı və inklüziv qiymətləndirmənin dərk edilməsi və tətbiqi üçün faydalı istinad olan Tövsiyə sənədi ilə yekunlaşdırıldı. Kipr Tövsiyələrinə görə, inklüziv təhsil:

- "siyasət və təcrübənin bütün şagirdlərin öyrənməsini mümkün qədər inkişaf etdirmək üçün hazırladığı bütün təhsil şəraitində qiymətləndirməyə yanaşmadır;"
- "damğalanmadan yayınaraq inklüzivni təşviq edən öyrənmə və tədris praktikasına diqqət ayıraraq təcrid olunmanın qarşısını almağı hədəfləyir;"
- "yalnız uyğun siyasət çərçivəsində və müvafiq məktəblərin təşkili və inklüziviyaya müsbət münasibət göstərən müəllimlərə dəstək ilə həyata keçirilə bilər."

Konfrans həmçinin tövsiyə etdi:

- Bütün qiymətləndirmələr əlaqəli, koordinasiya və öyrənməyi məlumatlandırmaq və təşviq etmək məqsədini daşmalıdır;

³² William, D. Kritik Rübükədə Təhsil Qiymətləndirmələrinin Mənaları və Nəticələri, 42(1), səh. 105- 127 (2000).

³³ Xüsusi Ehtiyacların Təhsili üzrə Avropa İnkişaf Agentliyi (2007), Inklüziv mühitdə qiymətləndirmə. Siyasət və təcrübə üzrə əsas məsələlər. Qiymətləndirmə islahatı üçün beş maneə, Təhsil Liderliyi, Cild 69, No. 3, Noyabr 2011. İnnovasiya əsasında qiymətləndirmə, Təhsil həftəsi (May 18, 2007).

- Şagirdlər iştirak etdikləri qiymətləndirmə prosedurlarını məlumatlandırma hüququna malikdirlər;
- Bütün qiymətləndirmə etibarlı, valid və fərdi şagirdlərin xüsusi ehtiyaclarına cavab verən olmalıdır;
- Summativ və formativ yanaşmalar, eləcə də qiymətləndirmədən istifadə uzlaşdırılmalı və kombine edilməlidir;
- Formativ qiymətləndirmənin təlimi və dəstəklənməsinə sərmayə qoyulmalıdır;
- Qiymətləndirmədə innovasiyalar təşviq edilməlidir; və
- Qiymətləndirmədə tədqiqat, siyasət və təcrübə arasında körpü salınmalıdır.

İnklüziv Qiymətləndirmənin başa düşülməsi ilə bağlı son irəliləyişlər nəzərə alınmaqla, inklüziv şagird qiymətləndirilməsi sistemi inklüziv təhsil ideallarına xidmət edən sistem olmalıdır. Belə bir qiymətləndirmə sistemi yalnız şagirdlərin təhsilə çatımlılığının maksimallaşdırılmasına imkan yaratmayacaq, eyni zamanda həm də öyrənənlərin fərdi fərqlərinə cavab verəcək, eləcə də sistemin makro, meso və mikro səviyyələrində təhsilin keyfiyyətinin yüksəldilməsinə kömək edəcəkdir. Həqiqətən inklüziv olan qiymətləndirmədə qəbul edilmiş strategiyalar və toplanan məlumatlar yalnız seçim, sertifikatlaşdırma, hesabatlılıq və ya müqayisə kimi "ənənəvi" məqsədlər üçün deyil, həm də bütün səviyyələrdə - sistemli, institusional və fərdi səviyyədə təhsildə performans və bərabərliyin yaxşılaşdırılması üçün istifadə edilməlidir.

Açar sözlər:

Keyfiyyətli təhsil; Inklüziv təhsil; Inklüziv kurikulum; Şagird qiymətləndirməsi; Şagird qiymətləndirilməsi üsulları; Qiymətləndirmənin keyfiyyəti; Inklüziv qiymətləndirmə

Təlim təlimatı

Fəaliyyət 1

Hazırkı şagird qiymətləndirməsi sistemimiz “nə dərəcə” inklüzivdir?

Vəzifələr

1. Şagird qiymətləndirməsini genişləndirilmiş inklüziv təhsil və inklüziv kurikulum konsepsiyaları ilə əlaqələndirin.

Ümumi məlumat və müzakirələr

Dünya ölkələrinin Bütün Hədəflər üçün Təhsil istiqamətində apardıqları uzunmüddətli səylərə və tərəqqiyə baxmayaraq, hələ də 61 milyon məktəbdənkənar uşaq var və qeyd edilən rəqəmin 26%-i məktəbi tərk edənlər hesab olunur.³⁶ Bu cür problemlər xüsusilə ən az inkişaf etmiş ölkələrdə daha aktual olsa da, nisbətən inkişaf etmiş ölkələrdə də şagirdlərin təhsil nailiyyətlərini yaxşılaşdırmaqda geriləmələr var. Avropa Birliyi ölkələrində, orta hesabla, 18-24 yaş arasındakı gənclərin 14%-i təhsilsizdir və yaxud orta təhsildən daha aşağı səviyyədə təhsil almışdır.³⁷ Əlavə olaraq, təhsil icmaları mövcud təhsil sistemlərinin bəzi xüsusiyyətlərinin təhsilalanları təhsil sistemindən "itələməsi" və ya onları təhsiləmə zövqündən uzaqlaşdırması ehtimallarını araşdırmağa və nəzərə almağa başlamışdır.

Son onilliklərdə şagirdlərin məsuliyyətli vətəndaş kimi yetişməsi və gələcək üçün silahlanmasına yönəlmiş tədris və təlimin daha bütövlükcü və dayanıqlı yollarına doğru dəyişikliklər olmuşdur. Lakin hətta daha inkişaf etmiş ölkələrdə belə, tədqiqatçılar və təcrübəçilər qiymətləndirmə təcrübələrinin bu dəyişikliklərlə ayaqlaşmadığını iddia etdilər. Digərləri iki şagirdin bərabər öyrənmə imkanlarının olmadığı təqdirdə eyni üsulla qiymətləndirilməsinin ədalətsiz olduğunu düşünürlər.³⁸ Bəziləri isə bəzi qiymətləndirmə təcrübələrinin qeyri-kafi olması və ya şagirdləri ruhdan salmasından narahat olduqlarını dilə gətirirlər.

Inklüziv təhsil və inklüziv kurikulumu (məsələn, *Konseptual Çərçivə*) konseptləşdirməkdə irəlilədikcə, "inklüziv şagird qiymətləndirməsi" nailiyyətləri dəstəkləməli və bu təhsil və kurikulumun ayrılmaz tərkib hissəsi olmalıdır.

Fəaliyyətin əsas fokusu

Cari qiymətləndirmə təcrübələrinin təsirləri; test mədəniyyəti ilə geniş qiymətləndirmə mədəniyyətinin müqayisəsi; summativ və formativ qiymətləndirmə; qiymətləndirmə yolu ilə təcridetmənin azaldılması

³⁶ 2010-cu ilin rəqəmləri. YUNESKO (2012). 2012 Hər kəs üçün Təhsilin Qlobal Monitoring Hesabatı. Gənclər və Bacarıqlar: Təhsilin əməldə tətbiqi. Paris: YUNESKO.

³⁷ Əvvəl qeyd edilən mənbə.

³⁸ Gee, J.P. (2003) 'Öyrənmək imkanı: qiymətləndirmədə dilə əsaslanan perspektiv', Təhsildə qiymətləndirmə, Cild 10, no. 1, səh. 27-46.

TAPŞIRIQ 1 Fərdi əksətmənin (təhlilin) cari şagird qiymətləndirilməsi ilə “dostluq” münasibətləri

Aşağıdakı mətni oxuyun:

Ənənəvi şagird qiymətləndirməsinin “qeyri-dostyana” tərəfləri³⁹

Müasir təhsil sistemlərində bəzi ənənəvi qiymətləndirmə formaları təlim-tədris mühitinə bir neçə cəhətdən mənfi təsir edə bilər:

- **Öyrənməyə qeyri-dostyana münasibət:** ənənəvi testlər və imtahanlar bizim onların nə xatırlamalı olduqlarını düşündüyümüzün timsalında şagirdlərin xatırlamalı olduqlarını aşkar edə bilər, lakin heç də öyrənmənin məqsədini, mənasını və faydasını əks etdirmir. Bu cür testlər əsasən məhdud (yalnız çox dar akademik keyfiyyətləri qiymətləndirir), “qəfil ölüm” (namizədlər yalnız qısa imtahan müddətində etdiklərinə görə bal alırlar) və qeyri-məlumat xarakterli (qiymət namizədin biliyini və bacarıqlarını əks etdirmir) qiymətləndirmə formasını təmsil edir.
- **Kurikuluma qeyri-dostyana münasibət:** imtahanlar, yaddaşa və zehni öyrənməyə çox güvənərək faktiki biliklərin xatırlanmasını vurğulayır. Nəticə etibarilə, müəllimləri daha yüksək səviyyəli sənədlər və anlayışlar öyrətməyə təşviq etmək əvəzinə şagirdlərini dar miqyasda bir sıra test qabiliyyətləri ilə məşğul etməyə yönəldə bilər. Nəticədə şagirdlər nəzərdə tutulan öyrənmə məqsədlərinə çatmadan imtahanlardan keçmələrinə kömək edən problem həll etmə strategiyalarını inkişaf etdirirlər.
- **Müəllimlərə qeyri-dostyana münasibət:** müəllimlər arasında test ballarının məktəbləri təsvir və mühakimə etmək üçün yeganə vasitə olduğu biliklər lazım olan yerinə yetirmək əzmini inkişaf etdirir, lakin bu ictimaiyyət qarşısında utanmaqdan və alçaldılmaqdan yayınmaq üçün “test kimi” tədris proqramı ilə nəticələnir. Əslində, bir çox müəllim şagirdlərinin test ballarını artırmaq üçün şübhəli, təhsil baxımından müdafiəsiz təcrübələri də tətbiq etməyə hazır ola bilər.
- **Şagirdlərə qeyri-dostyana münasibət:** şagirdlər imtahanların onların tam biliklərini əks etdirmədiklərini düşünür. Bu “cəsarətçilik” prosesin arzuolunmaz məhsulu şüuraltı olaraq şagird nailiyyətləri üçün məhdudiyətlər yaradan damğalamadır. Müəllimlərin aşağı gözləntiləri şagird performansına fəal şəkildə maneə törətməkdən savayı şagirdlərdə özünə qarşı tənqidi da inkişaf etdirə bilər. Bütün şagirdləri daha çox işləməyə və öyrənməyə davam etməyə təşviq etmək əvəzinə, bu cür mühitlər onları ruhdan sala və fəal şəkildə sistemdən kənarlaşdırma bilər.

Aşağıda qeyd olunanları təhlil edin:

- Ənənəvi şagird qiymətləndirməsinin bu tənqidləri ilə razısınız mı? Hansı ilə razılaşırsınız, hansı ilə razılaşmırsınız? Niyə? Cavabı əsaslandırın.
- Sizin kontekstinizdə “qeyri-dostyana” cəhətlərdən hansı şagird qiymətləndirməsinə aiddir və hansı tətbiq olunmur? Mövqeyinizi əsaslandırmaq (dəlil, rəsmi məlumatlar və əlaqələr) üçün araşdırma aparın.

MƏHSUL: Ənənəvi tələbə qiymətləndirməsinin tənqidi ilə razılaşan və ya razı olmayan mübahisələrin siyahısı, kontekstinizə tətbiq olunan və ya tətbiq olunmayan “dost olmayan” cəhətlərin xülasəsi və mövqeyinizi dəstəkləyən dəlillər.

³⁹ Buhagiər-dan çıxarış, M. A. (2007). Alternativ qiymətləndirmə paradigması daxilində sinif qiymətləndirməsi: əraziyə yenidən baxış, Kurikulum Jurnalı, Cild 18, no. 1, səh. 39-56.

TAPŞIRIQ 2 Meyarlara əsaslanan qiymətləndirmə üzərində kiçik qruplarda işləyin

Kiçik qrupda aşağıdakı veb saytın şəkli nəzərdən keçirin:

<http://gjismp.files.wordpress.com/2011/10/fair-assessment.jpg>

Aşağıda qeyd olunanları təhlil edin:

- Bu şəkil meyarlara əsaslanan qiymətləndirməni nə dərəcədə əks etdirir? Olduğu təqdirdə bu şəkil belə qiymətləndirmənin hansı zəif tərəflərini göstərməyə çalışır?
- Meyarlara əsaslanan şagird qiymətləndirməsi kontekstinizdə tətbiq olunurmu? Cavab müsbət olduğu təqdirdə hansı şəraitdə?
- Kontekstinizdə meyarlara əsaslanan qiymətləndirmənin tətbiqinin faydaları nələrdir? Çətinlikləri hansılardır?
- Bu çatışmazlıqları necə aradan qaldırmaq olar?

Şəkilin ümumi təhlilindən sonra hər bir qrup müzakirəsinin xülasəsi plenar iclasda təqdim edilməlidir.

MƏHSUL: Qrup üzvlərinin kontekstində meyarlara əsaslanan şagird qiymətləndirməsinin istifadəsi, güclü tərəfləri və çatışmazlıqları barədə qrup təqdimatı.

TAPŞIRIQ 3 Şagird qiymətləndirilməsi və onun öyrənməyə təsirini öyrənmək üçün kiçik qruplarda işləyin

Öncəlikli olaraq ölkə tərəfindən təşkil olunmuş kiçik qruplarda aşağıdakı iki suala cavab verməklə [Cari şagird qiymətləndirməsinin amilləri/təcrübələri və onların öyrənməyə təsirlərinə](#) dair işçi cədvəlin tamamlayın:

- Ölkənin mövcud şagird qiymətləndirmə mexanizmləri çərçivəsində şagirdlərin öyrənmək istəkləri və müsbət öyrənmə təcrübələri və nailiyyətlərinin təşviq edilməsinin gücləndirilməsində hansı amillər və ya təcrübələr daha əlverişlidir?
- Ölkənin mövcud şagird qiymətləndirmə mexanizmləri çərçivəsində hansı amillər və ya tətbiqlər şagirdlərin öyrənmək istəyini zəiflədir və ya uzunmüddətli öyrənmə təcrübələrini və nailiyyətlərini maneə törədir?

Tapşırığın tamamlanmasından sonra hər bir qrup işçi cədvəllərini plenar iclasa təqdim etməlidir.

İşçi cədvəl: Cari şagird qiymətləndirməsinin amilləri / təcrübələri və onların öyrənməyə təsirləri

Öyrənməyə kömək edir		Öyrənməyə mane olur	
Amillər/Təcrübələr	Təsirlər	Amillər/Təcrübələr	Təsirlər

MƏHSUL: Qrup töhfələri ilə tamamlanmış işçi cədvəl.

TAPŞIRIQ 4 Fərdi oxu materialı və qiymətləndirmə obyektinin təhlili

Müqayisəli keys nümunəsini oxuyun: *Nəyi qiymətləndiririk: şagirdi, yoxsa onun gördüyü işi?*

Nəyi qiymətləndiririk: şagirdi, yoxsa onun gördüyü işi?⁴⁰

Çıxarış (tam versiya ilə Əlavədə tanış ola bilərsiniz)

Müəllimlərin şagirdlərinin işlərini gündəlik qiymətləndirməsi, işin “düzgün” və ya “səhv” olduğunu müəyyən etməklə məhdudlaşmır. Digər amillər tez-tez nəzərə alınır: uşaqların səyləri, irəliləməsi və səliqəli olması. Bu üç element İngiltərədə və Fransada müşahidə edilən bütün azyaşlı məktəblərində yer alır. Ancaq onlara fərqli statuslar verilmiş və bu da yazılı qiymətləndirmənin məzmununda əks olunmuşdu.

Fransada şagirdlərin işlərini qiymətləndirmək üçün müxtəlif şkalalardan istifadə olunur: bəziləri şifahi (çox yaxşı, yaxşı, kafi, TO), bəziləri ədədi (10 və ya 20 aralığında qiymət) olur. Qiymətlər nailiyyətin obyektiv ölçülməsi sayılır. Onlar tapşırığın nəticəsi ilə bağlı bir bəyanatdır və uşağın səyləri və keçmiş performansı, eləcə də onu hazırlayan uşaqla əlaqəli deyil.

İngiltərədə "yaxşı işin yoxlanılması" formativ ölçüyə malikdir. Burada işin keyfiyyəti, irəliləyiş, təqdimat və səylər barədə qeydlər var. Qiymətləndirmə üsulu, əksər hallarda şagirdlərin xarici nailiyyət standartı olmadan öyrənmədə irəliləməsini əks etdirir. İngilis müəllimlərinin hər uşağa qarşı qərarı nisbətli və özünə hörmət məsələlərinə xüsusi həssaslıqla yanaşırlar; bu fərdiləşmiş sistemdir. Sadalananlar ingilis ibtidai təhsil sisteminin əsas xüsusiyyətləridir.

Qiymətləndirmənin dayandığı özül - Fransada dərkətmə nəticələri, İngiltərədə bütünlükdə uşaq olmaqla iki təhsil sistemi arasındakı əsas fərqi əks etdirir. Fransız təhsil təcrübəsi respublikaçıların bərabərlik idealları ilə əlaqədardır. Burada müəllimlər şagirdləri qiyməti onlara fərdi olaraq edilən mühakimə saymamağa təşviq edirlər. Fransız təhsilindəki “özündən uzaqlaşma” şagirdləri tənqidlərə

⁴⁰ Raveaud, M.-dan çıxarış (2004). Fransa və İngiltərənin ibtidai siniflərində qiymətləndirmə: İş, uşağı yoxsa mədəniyyəti qiymətləndirirsiniz?

qarşı daha az həssas edir. İngiltərədə uşaqların işlərini qiymətləndirmək üçün istifadə olunan meyarlar, sadəcə akademik müvəffəqiyyəti deyil, bütünlükdə uşağı nəzərə aldığı üçün davamlı narahatlıq yaradır. İxtiyari təhsil sistemi bir tərəfdən uşaqların ehtiyaclarına və maraqlarına hörmətlə yanaşmaqla digər tərəfdən nailiyyətlərə doğru itələmə arasında tarazlıq yaratmalıdır.

Aşağıda qeyd olunanları təhlil edin:

- Keys nümunəsində diqqətçəkən məqamları müəyyən etdinizmi? Zəhmət olmasa diqqətəlayiq məqamların qısa siyahısını hazırlayın.
- Kontekstinizdəki qiymətləndirmə mədəniyyəti və yanaşması fransız və ya ingilis sisteminə bənzəyirmi? Hər iki sistemdən çox fərqlidirsə, zəhmət olmasa onun necə olduğunu izah edin.
- Bu iki yanaşma, xüsusilə fəal vətəndaşlıq, yetişkin həyat və ictimai birlik üçün bilik və səriştələrin inkişafında inklüzivliyi təşviq etmək üçün qiymətləndirmə mədəniyyətinizi və mexanizmlerinizi necə formalaşdırı bilər? Niyə?

MƏHSUL: Düşünmək üçün sualların cavablarını ehtiva edən şəxsi qeyd.

TAPŞIRIQ 5 Qiymətləndirmənin dəyişdirilməsindəki son dövrdəki səylərlə bağlı kiçik qruplarda çalışın

“Belçikada “test mədəniyyətindən” “geniş qiymətləndirmə mədəniyyətinə” keçid: nəzəriyyənin praktikaya çevrilməsinin çətinlikləri” və “Honq Konqda summativ və formativ qiymətləndirmə arasında tarazlığın əldə edilməsi üçün mübarizə aparılması” üzrə keys nümunəsini oxuyun.

Belçikada “test mədəniyyətindən” “geniş qiymətləndirmə mədəniyyətinə”

keçid: nəzəriyyənin praktikaya çevrilməsinin çətinlikləri ⁴¹

Çıxarış (tam versiya ilə Əlavədə tanış ola bilərsiniz)

Belçika Flamand İcmasında, ənənəvi “test mədəniyyətində” “geniş qiymətləndirmə mədəniyyətinə” keçid son zamanlarda əhəmiyyət qazanmışdı. Geniş qiymətləndirmə mədəniyyəti “aktiv öyrənmə metodlarının” tətbiqi ilə əlaqədardır. Şagirdlər artıq passiv subyektlər kimi qəbul edilmir, lakin performanslarının və irəliləyişlərinin qiymətləndirilməsində iştirak edirlər və hətta sinif yoldaşlarının qiymətləndirilməsində iştirak edə bilərlər.

Qiymətləndirmənin formativ funksiyası “geniş qiymətləndirmə mədəniyyəti” daxilində ciddi şəkildə vurğulanır: qiymətləndirmə sadəcə şagirdləri mühakimə etmək məqsədinə deyil, həm də (və daha da əhəmiyyətli) rəy mexanizmləri vasitəsi ilə şagirdlərin bilik, bacarıq qazanmasının və münasibəti anlamasının istiqamətləndirməsinə xidmət edir. Şagirdin nailiyyətlərini qiymətləndirməkdənsə, onun tərəqqisi barədə məlumat vermək daha vacibdir. Bu o deməkdir ki, qiymətləndirmə fasiləsiz aparılır, çünki həm müəllimlər, həm də şagirdlər effektiv öyrənmə mühiti yaratmaq üçün fərdi nailiyyətlər barədə ən son məlumatlara ehtiyac duyurlar. Təlim prosesinin bir hissəsi kimi qiymətləndirmə şagirdlərə vahid səriştələrin inkişafında kömək edir: idrak performanslarının qiymətləndirilməsi ilə yanaşı dinamik-affektiv, münasibət və motor aspektləri də davamlı olaraq qiymətləndirilir.

⁴¹ Belçika Təhsil və Təlim Nazirliyi və Antverp Universiteti Edubron Araşdırma Qrupundan çıxarış (2010). Belçika Flamand İcması üçün Ölkə Məlumat Hesabatı, Məktəb nəticələrinin yaxşılaşdırılması üçün qiymətləndirmə və əsaslandırma çərçivələrinə dair İƏİT-in icmalı.

Geniş qiymətləndirmə mədəniyyətində müşahidələr, portfoliolar, təhlil vərəqləri, həmyaşd və özünü qiymətləndirmə geniş qiymətləndirmə imkanlarının yalnız bir neçə nümunəsidir. Müəllim şagirdlərini qarşıya qoyulmuş hədəflərə yönəlməyə ən çox kömək edən qiymətləndirmə metodunun hansı olması barədə düşünməlidir. Şagird qiymətləndirmə metodları realist olmalı, şagirdlərin xüsusiyyətlərinə uyğunlaşdırılmalı, şagird aktivliyini artırmalı və təlim proseslərinə inteqrasiya edilməlidir. Geniş qiymətləndirmə mədəniyyətindəki norma əvvəlcədən təyin olunmuş və ya yaş qrupu normalarından fərdi normaya keçid alır (əvvəlcədən təyin olunmuş nailiyyət hədəflərini və inkişaf hədəflərini nəzərdən qaçırmaq). Müəllimlərdən tələb olunan iş profili və əsas səriştələr, müəllimlərin geniş qiymətləndirmə mədəniyyətini tətbiq etməkdə bacarıqlı olmaları lazım olduğunu vurğulayır.

Ancaq bu dəyişikliyə qarşı təzadlı fikirlər də var. Bəzi müəllimlər, valideynlər və maraqlı tərəflər şagirdlərin ümumi biliklərinin azaldığını iddia edirlər, çünki məktəblər idrak məsələsində daha az tələblər irəli sürür və bacarıqların yetişdirilməsinə daha çox vurğu edirlər. 2002-ci ildə orta məktəblərdə aparılan araşdırma ənənəvi test mədəniyyətinin hələ də üstünlük təşkil etdiyini vurğulamışdı. Müfəttişliyin 2006-cı ildə hazırladığı Təhsil Güzgüsü hesabatında, şagirdlərin qiymətləndirmə təcrübələrinin şagirdlərin öyrənmə prosesindəki nailiyyət hədəfləri və inkişaf məqsədləri istiqamətindəki ən zəif əlaqə olduğu qənaətinə gəlinir. Qiymətləndirmə təcrübələrində özünüqiymətləndirmə kimi yenilikçi metodlar çətinliklə tətbiq olunurdu. Qiymətləndirmə əsasən biliklərin bərpasına yönəlmişdir. Bundan əlavə orta təhsildə istifadə olunan test və imtahanların etibarlılığı və validliyinin yaxşılaşdırılmasına ehtiyac duyulurdu. Əsas təşkilatlara əsasən hansı məzmunun qiymətləndirildiyi və hansı qiymətləndirmə metodunun istifadə edildiyi çox zaman aydın olmur.

Honq Konqda summativ və formativ qiymətləndirmə arasında tarazlığın əldə edilməsi üçün mübarizə aparılması ⁴²

Çıxarış (tam versiya ilə Əlavədə tanış ola bilərsiniz)

1979-cu ildə məcburi təhsilin orta məktəb səviyyəsinə qədər artırılmasından əvvəl, Honq Konqdakı yerli qiymətləndirmə quruluşu imtahan yönümlü olduğu üçün tənqid edilmişdi. Tədris və təlimin yaxşılaşdırılması üçün qiymətləndirmə təcrübələrinin dəyişdirilməsinin vacibliyi əsas islahat siyasət sənədlərində kritik müzakirələrə kömək etmişdir. Kurikulum dəyişikliyi qiymətləndirmədə müvafiq dəyişikliklər edilmədən təsir göstərməyəcəkdir. Bu dəyişikliklər “öyrənmənin qiymətləndirilməsindən” daha çox “öyrənmə üçün qiymətləndirmə”ni vurğulayır.

2000-ci ildən bəri, Honq Konq Hökuməti yeni qiymətləndirmə mədəniyyətini təşviq etmək üçün bir sıra tədbirlərin tətbiq olunduğu geniş miqyaslı təhsil islahatı həyata keçirmişdir:

Keçmişdə olduğu kimi əsas seçici rolu yerinə yetirməyin əvəzinə qiymətləndirmə “müəllimlərə və şagirdlərə tədris və təlimi yaxşılaşdırmaq üçün lazımı məlumatları təqdim etməlidir”. Daha da əhəmiyyətli, “tədris və öyrənməyə mənfi təsir etmək əvəzinə müsbət təsir” göstərməlidir. Əsasən summativ qiymətləndirmə məqsədlərinə xidmət edən bal toplama, sıralamaq və qiymətləndirmə əvəzinə müəllimlər, valideynlər və şagirdlər arasında şagirdlərin öyrənmə irəliləyişlərinə dair aydın mənzərə və təəssüratlar yaratmağa tələb artmaqdadır.

Belə ki, ərazi boyu Əsas Səriştənin Qiymətləndirilməsi (ƏSQ) (şagirdlərin öyrənmə effektivliyini artırmaqda vaxtında yardım göstərmək üçün müəllimlərin şagirdlərin öyrənmə ehtiyaclarını və problemlərini daha yaxşı başa düşməsinə kömək etmək məqsədilə hazırlanmışdır) yeni problemlər yaratdı. Hökumət ƏSQ nəticələrindən məktəblər haqqında daha çox məlumat əldə edə bilsə də, şagirdləri sistem testlərindən keçə bilmədikdə məktəblər həssas vəziyyətə düşürdü. Direktorlar və müəllimlər nəticədə məktəblərin bağlanması narahat idilər. Əvvəlcə az paylı hesab edilən ƏSQ, bəzi məktəblər tərəfindən yeni ictimai imtahanlar kimi şərh edilmişdir. Bir çox məktəblərdə lazımsız məşqlər aparılırdı.

⁴² Yu, W. M. və başqalarından çıxarış (2006). Honq Konqda ibtidai təhsilin qiymətləndirilməsində islahatlar: Öyrənmə üçün qiymətləndirmənin yaranması

Qiymətləndirmələr, "formativ" və ya "summativ" olmasından asılı olmayaraq, tədris və təlim prosesində özünəməxsus rollara malikdir. Effektiv qiymətləndirmə rejimini ikisinin inteqrasiyasını görürük. Qiymətləndirmə yalnız prosesin ayrılmaz tərkib hissəsinə "öyrənmə" qoyulduqda təsirli olacaqdır.

Kiçik qruplarda aşağıdakıları müzakirə edin:

- Belçikanın Flamand İcması məsələsində, nəzəriyyə və geniş milli proqramlar xaricində, qiymətləndirmə mədəniyyətində nəzərdə tutulan dəyişikliyi təmin etmək üçün başqa hansı tədbirlər və təcrübələr tələb olunurdu?
- Honq Konq məsələsində, qiymətləndirmə təcrübəsində dəyişikliklər olmasına baxmayaraq niyə bəzi məktəblər Əsas Səriştənin Qiymətləndirilməsi sistemini yüksək paylı test kimi səhv təfsir etdilər? Bununla əlaqəli hansı qavrayışların və sosial hadisələrin olduğunu düşünürsünüz?

Hər bir qrup müzakirələri barədə plenar iclasda hesabat verir və fasilitator ümumi məlumat verir.

MƏHSUL: Qrup hesabatı.

TAPŞIRIQ 6 Kurikulum və şagird qiymətləndirilməsi üzrə kiçik qruplarda və plenar iclasda işləyin

Aşağıdakı ifadəni oxuyun:

İnklüziv Təhsilin inkişaf edən konsepsiyalaşması işığında, "öyrənmə, mədəniyyətlər və icmalarda iştirakın artması, təcrid edilmə və təhsildən kənarlaşmanı azaltmaq yolu ilə bütün təhsilalanların ehtiyaclarının müxtəlifliyini ünvanlamaq və onlara cavab vermə prosesi"ni qorumaq üçün öyrənmə üçün istifadə olunan məzmun, yanaşmalar, strukturlar və strategiyalar da daxil olmaqla tədris proqramına yenidən baxmaq və onu yeniləməyə ehtiyacımız var.⁴³

1. Kiçik qruplarda aşağıda qeyd olunanları təhlil edin:
 - Kurikulum islahatı öyrənməni yenidən formalaşdırmaq üçün kifayətdirmi? Bu cür islahatda şagird qiymətləndirməsinin rolu nə ola bilər?
 - Şagird qiymətləndirməsi ilə kurikulum arasında əlaqə necə olardı? Kurikulumda şagirdlərin qiymətləndirilməsi üçün təlimatlar olmalıdırmı?
2. Hər bir qrup müzakirə olunan əlaqələri və dinamikəni təsvir etmək üçün bir diaqram çəkməlidir. Qruplar bura istədikləri qədər əlaqəli iştirakçı və amillər əlavə edə bilər.
3. Hər bir qrup, suallara cavablarını daha böyük qrupa təqdim etməlidir, habelə yaradılan diaqramda real təcrübələrdən bəzi nümunələr göstərilməlidir.
4. Hər təqdimatdan sonra digər qruplar qiymətləndirmə nəticəsini və bu nəticənin səbəbini, o cümlədən tətbiq edilmiş qiymətləndirmə yanaşmalarını göstərərək təqdim etmiş qrupları qiymətləndirməlidir.
5. Təqdim edən qruplar digər qrupların təqdim etdiyi qiymətləndirmə nəticələri barədə fikirlərini bölüşməlidir.

MƏHSUL: Qrup cavabları, tədris planı və şagird qiymətləndirməsi ilə bağlı sxemlər və plenar iclasdan alınan məlumatlar.

⁴³ BMT-nin Təhsil, Elm və Mədəniyyət Təşkilatı. (2005). İnklüziya üçün təlimatlar: Hər Kəs üçün Təhsilə çatımlılığın təmin edilməsi. Paris: YUNESKO.

FƏALİYYƏT 2

Şagird qiymətləndirməsi daha keyfiyyətli və daha inklüziv təhsilə necə töhfə verə bilər?

Vəzifələr

1. Formativ qiymətləndirmənin inkişafı, inklüziv məqsədlər üçün summativ qiymətləndirmədən istifadə, tələbə qiymətləndirməsi üçün keyfiyyətli qiymətləndirmə meyarlarının hazırlanması və istifadəsi kimi təhsildə daha çox inklüzivliyə səbəb ola biləcək maraqlı təcrübə və modellərin nəzərdən keçirilməsi.

Ümumi məlumat və müzakirələr

Qeyd etdiyimiz kimi qiymətləndirmənin formativ və summativ məqsədləri vardır. Şagirdlərin yekun ("real", summativ və selektiv) imtahanlarda daha yaxşı nəticə göstərməkləri üçün formativ qiymətləndirmənin şagirdlərin öyrənməsinə necə töhfə verə biləcəyi ilə bağlı çoxsaylı tədqiqatlar var.

Çox vaxt formativ qiymətləndirmə birbaşa inteqrasiya olunur və tədris və təlim prosesinin ayrılmaz hissəsidir. Məsələn, bura "siniflə əlaqələr, sual-cavab, strukturlaşdırılmış sinif fəaliyyətləri və şagirdlərin öyrənmə boşluqlarını aradan qaldırmasına kömək məqsədi ilə geribildirim"⁴⁴ daxil ola bilər.

Shavelson və başqalarına əsasən⁴⁵

"Formativ qiymətləndirmə davamlı olaraq aparılır. Bu qiymətləndirmə müəllimlər və şagirdləri şagirdlərin bildikləri və edə biləcəyi şeylər arasındakı boşluqlar, o cümlədən onları öyrənməkləri və edə bilməkləri tələb olunan şeylər haqqında məlumatlandırmaq məqsədi ilə dərhal və məlumatlandırıcı geribildirim vasitəsilə müəllimlər tərəfindən aparılır. Sınıfdəki formativ qiymətləndirmə qeyri-rəsmi ilə rəsmi arasında davamlı olaraq dəyişir. Müəyyən formativ qiymətləndirmə praktikasının davamlı olması planlaşdırmanın miqyasından, rəsmiliyindən, axtarılan məlumatların təbiətindən və keyfiyyətindən və müəllim tərəfindən şagirdlərə təqdim olunan rəylərin xüsusiyyətlərindən asılıdır".

Daha geniş, daha dərin və dayanıqlı formativ qiymətləndirmə təcrübələrinin təşviq edilməsi, aşağıdakı tədbirlər də daxil olmaqla, siyasətə təsir göstərə bilər⁴⁶:

1. Təlim və tədrisə diqqətin artması;
2. Summativ və formativ qiymətləndirmə yanaşmalarının bərabərləşdirilməsi;
3. Sınıf, məktəb və sistem səviyyələrində toplanan məlumatların bir-birinə bağlı olması və formativ şəkildə istifadə olunmasının təmin edilməsi;
4. Formativ qiymətləndirmə üçün təlim və dəstəyə sərməyə qoyuluşu;
5. İnnovasiyanın təşviq edilməsi; və
6. Tədqiqat, siyasət və təcrübə arasında daha sıx bağların qurulması.

⁴⁴ Looney, J. W. (2011). Formativ və Summativ Qiymətləndirmənin İnteqrasiyası: Qüsursuz sistemə doğru irəliləyirsiniz?, İƏİT Təhsil üzrə İşçi Sənədlər, No. 58, İƏİT Nəşriyyatı.

⁴⁵ Shavelson, R. J. və başqaları. (2008). Kurikulum daxilində formativ qiymətləndirmənin öyrənməyə təsiri haqqında: Kurikulum və qiymətləndirməni hazırlayanlar arasında qarşılıqlı əməkdaşlıq, Təhsildə tətbiqi ölçülər, 21:4, səh. 295-314.

⁴⁶ İƏİT (2008). Öyrənmə üçün qiymətləndirmə. Formativ qiymətləndirmə, İƏİT/CERI Beynəlxalq Konfrans "21-ci əsrdə öyrənmək: Tədqiqat, innovasiya və siyasət".

Summativ qiymətləndirmə mütləq qaydada təcridəlməyə səbəb olmur. Məsələn, məcmu məlumatlar tədris bərabərsizliyini təhlil etmək üçün istifadə edilə bilər və bununla da inklüzivni təşviq edən siyasət və təcrübələri məlumatlandırmaq olar.

Fəaliyyətin əsas fokusu

Formativ qiymətləndirmənin siyasət nəticələri; inklüziv qiymətləndirmənin xüsusiyyətləri; formativ qiymətləndirmənin xüsusiyyətləri; inklüziv xüsusiyyətlərə malik şagird qiymətləndirilməsi islahatı; inklüziv üçün summativ qiymətləndirmə; şagirdin özünü qiymətləndirməsi; şagird qiymətləndirilməsi üçün keyfiyyətli qiymətləndirmə meyarları

TAPŞIRIQ 1 Kiçik qruplarda inklüziv qiymətləndirmənin xüsusiyyətləri üzərində işləyin

Kiçik qruplarda (öncəlikli olaraq ölkə tərəfindən təşkil olunmuş) aşağıdakıları "[İnklüziv qiymətləndirmənin xüsusiyyətləri](#)" adlı işçi cədvələ daxil edin:

1. Inklüziv qiymətləndirmədə olmasını gözlədiyiniz xüsusiyyətlərin bəndlərlə siyahısı;
2. Ölkəinizdə müxtəlif təhsil səviyyələrində şagird qiymətləndirməsi necə təşkil olunur? Mövcud şagird qiymətləndirmə mexanizminin əsas xüsusiyyətləri hansılardır?;
3. Bu xüsusiyyətlər qrupunuzun yeni müəyyənləşdirdiyi inklüziv qiymətləndirmə xüsusiyyətlərini daha yaxşı əks etdirmək üçün necə dəyişdirilə bilər; və
4. Bu dəyişiklikləri kontekstinizdə həyata keçirmək üçün nələrə nail olmaq lazımdır?

İşçi cədvəl: Inklüziv qiymətləndirmənin xarakteri

İşçi cədvəl: Inklüziv qiymətləndirmənin xarakteri		
<ul style="list-style-type: none"> • • • • 		
Mövcud şagird qiymətləndirmə mexanizmi: əsas xüsusiyyətlər	Daha da inklüzivlik istiqamətində mümkün dəyişikliklər	Lazım olan şərtlər / tədbirlər

MƏHSUL: Qrup tərəfindən təqdim olunan işçi cədvəl.

TAPŞIRIQ 2 Kiçik qruplarda formativ qiymətləndirmənin xüsusiyyətləri və strategiyaları üzərində işləyin

1. Tapşırıq 1-i yerinə yetirərkən işlədiyiniz qrupla bərabər çalışın, [İnklüziv qiymətləndirmə üzrə Kipr tövsiyələri](#) adlı keys nümunəsini, [Formativ qiymətləndirmənin xüsusiyyətləri: Ədəbiyyat icmalı](#) və [Formativ qiymətləndirmənin üç dayaq nöqtəsi](#) işini nəzərdən keçirin.

İnklüziv qiymətləndirmə üzrə Kipr tövsiyələri⁴⁷

Çıxarış (tam versiya ilə Əlavədə tanış ola bilərsiniz)

29 ölkəni təmsil edən 150-dən çox iştirakçı, Kipr Təhsil və Mədəniyyət Nazirliyi və Xüsusi Ehtiyacların Təhsili üzrə Avropa İnkişaf Agentliyinin (Limassol, Kipr, 23-24 oktyabr 2008-ci il) birgə təşkil etdiyi "İnklüziv Mühitdə Qiymətləndirmə" konfransı zamanı bir araya gəldi. Konfransın nümayəndələri aşağıdakı razılığa gəldilər:

- İnklüziv Qiymətləndirmə konsepsiyasına əsasən: siyasət və təcrübənin bütün şagirdlərin öyrənməsini mümkün qədər inkişaf etdirmək üçün hazırlandığı bütün təhsil mühitlərində qiymətləndirmə yanaşması;
- İnklüziv qiymətləndirmənin ümumi məqsədi bütün qiymətləndirmə siyasətləri və prosedurlarının təcrid olunmağa həssas olan şagirdlər və xüsusən də xüsusi təhsil ehtiyacları olan şagirdlər daxil olmaqla bütün şagirdlərin fiziki, sosial və akademik cəhətdən uğurlu inklüzivasiya və iştirakını dəstəkləməsi və inkişaf etdirməsidir.
- İnklüziv qiymətləndirməni dəstəkləyən prinsiplərin aşağıdakılardır:
 - Bütün qiymətləndirmə prosedurları tədrisin məlumatlandırılmasına və təşviq edilməsinə yönəldilməlidir;
 - Şagirdlər iştirak etdikləri qiymətləndirmə prosedurlarını məlumatlandırma hüququna malik olmalıdırlar;
 - Bütün şagirdlər etibarlı, valid və fərdi şagirdlərin xüsusi ehtiyaclarını qarşılamaq üçün hazırlanmış qiymətləndirmə prosedurlarının bir hissəsi olmaq hüququna malik olmalıdırlar;
 - Bütün qiymətləndirmə prosedurları universal dizayn prinsiplərindən istifadə edilməklə qurulmalıdır ki, bütün şagirdlərə öyrənmə nailiyyətlərini, bacarıqlarını və biliklərini nümayiş etdirmək imkanı versin;
 - Xüsusi təhsil ehtiyacları olan şagirdlərin ehtiyacları ümumi və xüsusi təhsilə aid qiymətləndirmə siyasətləri çərçivəsində nəzərə və hesaba alınmalıdır;
 - Bütün qiymətləndirmə prosedurları bir-birini tamamlamalı və bir-birini məlumatlandırmalıdır;
 - Bütün qiymətləndirmə prosedurları bütün şagirdlərin fərdi öyrənmə tərəqqisi və nailiyyətlərini müəyyənləşdirərək və qiymətləndirərək müxtəlifliyin vacibliyini əks etdirməyi və eyni zamanda müxtəlifliyi tam şəkildə hesaba almağı hədəfləməlidir;
 - Bütün qiymətləndirmə prosedurları bir-biri ilə əlaqəli, uzlaşdırılmış, eləcə də təlim və tədrisə dəstək məqsədini rəhbər tutaraq idarə edilməlidir;
 - İnklüziv qiymətləndirmə açıq şəkildə damğalama formalarından mümkün qədər imtina edərək və inklüzivasiya təşviq edən təlim və tədris praktikasına diqqət ayıraraq təcridolmanın qarşısını almağı hədəfləyir.

⁴⁷ Xüsusi Ehtiyacların Təhsili üzrə Avropa İnkişaf Agentliyindən çıxarış (2008), İnklüziv mühitdə qiymətləndirmə. İnklüziv qiymətləndirmə üzrə Kipr tövsiyələri.

Nümayəndələr tövsiyə edirlər:

- Bütün şagirdlər öz qiymətləndirmələrinə cəlb olunmalı və öz öyrənmə hədəfləri və planlarının (fərdi təhsil planı və ya bənzər bir vasitə) hazırlanmasına, həyata keçirilməsinə və qiymətləndirilməsinə təsir göstərmək imkanlarına malik olmalıdır;
- Valideynlər övladını əhatə edən bütün qiymətləndirmə prosedurlarına cəlb olunmalı və təsir imkanlarına malik olmalıdır;
- Müəllimlər öyrənmə üçün qiymətləndirməni bütün şagirdlərin öyrənmə imkanlarını yaxşılaşdırmaq üçün vasitə kimi istifadə etməlidir. Bu, həm şagirdlər üçün həm də özləri üçün (müəyyən bir şagird üçün effektiv tədris strategiyaları ilə əlaqəli) hədəflər/məqsədlərin qoyulmasını əhatə etməlidir. Habelə şagirdlərin ehtiyaclarına cavab verən və öyrənmələrini dəstəkləyən şəkildə öyrənmə ilə bağlı rəylərin verilməsini də əhatə etməlidir;
- Məktəblər qiymətləndirmə məqsədlərini və istifadəsini, rollarını və məsuliyyətlərini təsvir edən qiymətləndirmə planını, həmçinin qiymətləndirmənin bütün şagirdlərin müxtəlif ehtiyaclarını təmin etmək üçün necə istifadə edildiyinə dair aydın bəyanat hazırlamalıdır;
- Çox intizamlı qiymətləndirmə qrupları - peşəkar tərkibi və ya komanda üzvlərinin kimliyindən asılı olmayaraq bütün şagirdlər üçün inklüziv, təlim və tədris proseslərini dəstəkləmək üçün çalışmalıdır;
- Qiymətləndirmə siyasətləri və prosedurları, təcrid olunmağa həssas olan şagirdlər, xüsusən də xüsusi təhsil ehtiyacları olan şagirdlər daxil olmaqla bütün şagirdlərin uğurlu daxil edilməsini və iştirakını dəstəkləyir və inkişaf etdirir;
- Qiymətləndirmə siyasətləri və prosedurları təcrid olunmağa həssas olan şagirdlər və xüsusən də xüsusi təhsil ehtiyacları olan şagirdlər daxil olmaqla bütün şagirdlərin inklüziv və iştirakını dəstəkləməli və inkişaf etdirməlidir;
- Qiymətləndirmə qanunvericiliyi hər zaman inklüziv qiymətləndirmənin effektiv həyata keçirilməsini təşviq etməlidir.

Formativ qiymətləndirmənin xüsusiyyətləri: Ədəbiyyat icmalı⁴⁸

Çıxarış (tam versiya ilə Əlavədə tanış ola bilərsiniz)

Tədqiqat nəticələrinə görə formativ qiymətləndirmə prosesi aşağıdakı elementlərə yönəldilməlidir:

- İrəliləyişlərin öyrənilməsi. Öyrənmə irəliləyişləri şagirdlərin öyrənmə məqsədinə çatması üçün lazımi bilik və bacarıqları müəyyənləşdirir, eyni zamanda gələcək öyrənmə imkanlarının xəritəsini təqdim edir.
- Öyrənmə məqsədləri. Bəlkə də öyrənmə prosesi üçün bütün qiymətləndirmənin ilk addımı şagirdlərin öyrənmə məqsədlərinin müəyyənləşdirilməsidir (Wiggins və McTighe, 2000).
- Uğur qazanmaq üçün meyarlar. Uğur meyarları müəllimlərin və şagirdlərin öyrənmə yoxlamaları olaraq istifadə etdikləri göstəricilərdir.
- Boşluqların müəyyən edilməsi.
- Öyrənməyə dair dəlillərin toplanması. Dəlillərin toplanmasına dair müxtəlif strategiyalar aşağıdakı üç geniş kateqoriyaya bölünə bilər: kurikulum əsaslı (və ya sistemativ), planlaşdırılmış və improvizə edilmiş (və ya spontan) (Heritage, 2007)

⁴⁸ Grant Wood Area Education Agency (Ayova)-dən çıxarış. "Öyrənmə üçün Qiymətləndirmə (Formativ Qiymətləndirmə)". Link: http://www.gwaea.org/iowacorecurriculum/docs/AssessmentForLearning_LitReviewFinal.pdf.

- Müəllim qiymətləndirməsi. Müvafiq olaraq "keyfiyyətli formativ qiymətləndirmənin ən əsas elementi müəllimlərin təlimata düzəlişlər etmək və şagirdlərə öyrənmə strategiyalarını tənzimləmək məqsədilə rəhbərlik etmək üçün şagirdlərin tapşırıqların qiymətləndirilməsi performansından əldə etdiyi dəlillərdən istifadə etməsidir" (DeMeester və Jones, 2009).
- Müəllimlərin rəyi. Müvafiq izahlı rəy şagirdlərə təfərrüatlı dəyərləndirmə (məsələn, yazılı ünsiyyət) ilə yoxlamanın (öyrənmə məqsədi və uğur meyarları ilə əlaqəli) kombinasiyasını təmin etməlidir (Shute, 2008).
- Həmyaşıdların qiymətləndirilməsi (şagirdlər bir-birləri üçün öyrənmə mənbəyi rolunu oynayır), özünü qiymətləndirmə (şagirdlər öyrənmələrini izləyir və tənzimləyir) və öyrənmə mədəniyyəti (burada müəllimlər, şagirdlər və valideynlər qiymətləndirməyə forma və ya mükafat və cəzaların verilməsi kimi deyil fikir mənbəyi kimi baxır) vasitəsilə şagirdlərin prosesə cəlb olunması (Shepard, 2000).

Formativ qiymətləndirmənin üç dayaq nöqtəsi ⁴⁹

Çıxarış (tam versiya ilə Əlavədə tanış ola bilərsiniz)

Formativ qiymətləndirmə prosesi üç dayaq nöqtəsi üzərində təsvir edilə bilər:

- İmprovizə edilmiş formativ qiymətləndirmə gözlənilmədən "öyrədilə bilən an" meydana gələn zaman baş tutur. Məsələn, müəllim sinifdə gəzən zaman kiçik qruplardakı şagirdlər arasında söhbəti dinləyərkən şagirdlərin anlayışları qavraması və digər öyrənmə materialları ilə çətinlikləri gördüyü zaman aparılır.
- Qarşılıqlı fəaliyyət üçün planlaşdırılmış formativ qiymətləndirmə düşünülmüşdür. Müəllim şagirdlərin bildikləri ilə bilmələri lazım olanlar arasındakı boşluğu tapmağın yollarını planlaşdırır və hazırlayır.
- Kurikulum əsaslı formativ qiymətləndirmə "istifadəyə hazır" gəlir; müəllimlər və ya tədris proqramı hazırlayanlar məqsədyönlü "öyrədilə bilən anlar" yaratmaq üçün keçirilən kurikulumda əvvəlcədən rəsmi qiymətləndirmələr müəyyən edirlər. Yerləşdirilmiş qiymətləndirmələr müəllimlərin zamanında rəy verə bilməsi üçün şagirdlərin hal-hazırda bildikləri və hələ öyrənmələri lazım olan şeylər (yəni "boşluq") barədə onlara məlumat verir.

Çox vaxt formativ qiymətləndirmə üçün müxtəlif metodların birləşməsi birlikdə istifadə edilə bilər.

2. Oxu materiallarında verilən məlumatlara əsaslanaraq qrupunuzun Tapşırıq 1-dəki işçi cədvəlini nəzərdən keçirin və dəqiqləşdirin. Kontekstinizdə şagird qiymətləndirməsi üçün ən real dəyişiklikləri müəyyənləşdirin və vurğulayın.

MƏHSUL: Ən real dəyişikliklərin vurğulandığı nəzərdən keçirilmiş işçi cədvəl

⁴⁹ Shavelson, R. J. və başqalarından çıxarış (2008). "Kurikulum əsaslı formativ qiymətləndirmənin təlimə təsiri haqqında: kurikulum və qiymətləndirmə hazırlayanlar arasında əməkdaşlıq", Təhsildə Tətbiqi Ölçmələr, 21:4, səh. 295-314.

TAPŞIRIQ 3 Şagird qiymətləndirilməsi islahatı ilə bağlı fərdi təhlil və qrup müzakirəsi

1. [Finlandiyanın əsas təhsilində şagird qiymətləndirilməsi, Honq Konqda öyrənmənin qiymətləndirilməsindən öyrənmə üçün qiymətləndirməyə keçid](#) və [Ruminiyada bəzi inklüziv xüsusiyyətlərlə şagird qiymətləndirilməsi islahatı](#) adlı keys nümunələrini oxuyun.

Finlandiyanın əsas təhsilində şagird qiymətləndirilməsi⁵⁰

Çıxarış (tam versiya ilə Əlavədə tanış ola bilərsiniz)

Finlandiyanın əsas təhsilində müəllimlər və şagirdlər milli testlə yüklənmirlər. Hər 5 ildən bir hər məktəb bir fənn üzrə təlim nəticələrinin milli nümunə qiymətləndirilməsinə daxil edilir. Müəllimlər öz məktəblərinin nəticələri barədə məlumat alır, lakin bu nəticələr dərc olunmur və məktəblər bir-biri ilə müqayisə olunmur.

Əsas təhsil zamanı şagirdlər heç bir şəkildə axın etmir və ümumiyyətlə müxtəlifnövlü qruplarda oxuyurlar. Bütün şagirdlər üçün eyni hədəflər qoyulur, lakin Təməl Təhsil Qanunu və əsas kurikulum məktəblərdən müxtəlif pədaqoji vasitələrdən istifadə edərək şagirdlərin fərdi ehtiyaclarını və öyrənmə üslublarını nəzərə almağı və bütün şagirdlərin öyrənmə proseslərini dəstəkləmək üçün tədris məzmunlarını uyğunlaşdırmağı tələb edir. Müəllimlərdən fərdi tədris planları təqdim etmək üçün bütün şagirdlərin güclü tərəfləri və ehtiyaclarını müəyyənləşdirmək gözlənilir. Son illərdə müxtəlif öyrənmə mühitlərinin, o cümlədən cəsarətləndirici və interaktiv atmosferin yaradılmasına böyük diqqət yetirilir.

Əsas təhsilə erkən müdaxilə, müəllimlərin öyrənmə və inkişafdakı problemləri aşkar etdikləri anda həll edə bilməsi deməkdir. Belə ki, şagirdlər nadir hallarda birinci və ya ikinci sinfi təkrarlayır, təxminən 2% -dən çoxu ya da ikinci sinifi təkrarlayırlar; və məktəbdən çıxma nisbəti 0,5%-in altındadır. Hər kəsin əsas təhsili başa vurmasına kömək edən çoxsaylı dəstək tədbirləri sistemə şəkildə istifadə olunur.

Honq Konqda öyrənmənin qiymətləndirilməsindən öyrənmə üçün qiymətləndirməyə keçid⁵¹

Çıxarış (tam versiya ilə Əlavədə tanış ola bilərsiniz)

Ənənəvi olaraq, Honq Konq məktəbləri təhsil sistemində əsas qiymətləndirmə formaları olaraq test və imtahanları qəbul etmişdir. Bu qiymətləndirmə formaları şagirdlərə təzyiq yaratmaqla yanaşı təlim və tədrisə də təhlükə yarada biləcək summativ və yüksək paylı xüsusiyyətlərə malikdir.

1997-ci ildən sonra, Honq Konqun suverenliyi Böyük Britaniyadan Çin Xalq Respublikası hökumətinə qaytarıldıqdan sonra kurikulum islahatı ilə birlikdə genişmiqyaslı təhsil islahatı başlamış və 10 illik müddət ərzində həyata keçirilməsi gözlənilirdi. Qiymətləndirmə ilə əlaqəli islahatların əsas məqamlarından biri həm orta, həm də ibtidai təhsildə mövcud olan dövlət imtahanlarının və həddindən artıq lazımsız testlərin və imtahanların azaldılması idi. Qiymətləndirmə “tapşırıqlar, testlər, imtahanlar və s. keçirərkən şagirdlərin davranışını müşahidə etmək yolu ilə bilik, bacarıq, dəyər və münasibət baxımından şagird öyrənmə sübutlarının toplanması təcrübəsi” olaraq təyin olundu (Kurikulum İnkişaf Şurası, 2002, s.2). Həm proseslərin (məsələn, sorğu, müstəqil öyrənmə, ümumi bacarıqların istifadəsi, təhlil), həm də öyrənmə məhsullarının (məsələn, bilik / konsepsiyalar, problem həll etmə qabiliyyətləri) ən uyğun metodlarla qiymətləndirilməsinin (məsələn, şifahi ünsiyyət üçün şifahi testlər, əməkdaşlıq üçün müzakirə, yaradıcılıq üçün təqdimat/performans, bilik üçün testlər və imtahanlar) vacibliyi vurğulandı.

⁵⁰ Halinen, I. və Järvinen, R.-dan (2008) çıxarış. Inklüziv təhsilə doğru: Finlandiya keysi, perspektivlər, cild 38, səh. 89 - 91.

Chan, J. K. və başqalarından çıxarış (2006). Honq Konqda Qiymətləndirmə Siyasəti: Yeni Qiymətləndirmə Formaları üçün tətbiqi məsələlər, Təhsil Qiymətləndirilməsi üzrə Beynəlxalq Birliyin 32-ci İllik Konfransında təqdim olunmuş sənəd: Sürətli dəyişiklik dövründə qiymətləndirmə: İnnovasiyalar və ən yaxşı təcrübələr, Sinqapur, 21-26 May 2006.

Hökumət siyasətinin məktəb kontekstində həyata keçirilməsi üçün təklif olunur:

- müəllimlərə qiymətləndirmə barədə kifayət qədər məlumat verilməli, habelə islahatın necə həyata keçiriləcəyi barədə müzakirələrdə iştirak etmək imkanları təmin edilməlidir;
- həm sistemdə, həm də məktəb səviyyəsində uyğunlaşmalara icazə verilə bilər; və
- öyrənmənin qiymətləndirilməsi və öyrənmə üçün qiymətləndirmə sinerjidə işləyə bilər.

Rumıniyada bəzi inklüziv xüsusiyyətlərlə şagird qiymətləndirilməsi islahatı⁵²

Çıxarış (tam versiya ilə Əlavədə tanış ola bilərsiniz)

Çauşesku rejiminin çökməsindən bəri Rumıniya geniş, struktur islahat proqramında ciddi irəliləyişlərə imza atdı. 1991-ci il ümumxalq referendumu ilə təsdiqlənən Konstitusiya, siyasi plüralizmi və özəl təşəbbüsləri asanlaşdıran hüquqi bazanın əsasını qoydu.

İbtidai səviyyədə Təhsil İslahatı 1998/9-cu illərdə I-IV siniflər üçün yeni qiymətləndirmə sisteminin tətbiqinə başladı. Bu, 1–10 arasında meyarla əlaqəli ənənəvi 'qiymətlərin' istifadə edilmə metodunu dörd ümumi performans səviyyəsi ilə əvəz etdi (daha məlumatlandırıcı və başa düşülən sayılır): çox yaxşı, yaxşı, yetərli, qeyri-kafi. Bu kateqoriyalar hər bir müəllim tərəfindən şagirdin müvəffəqiyyət səviyyəsi ilə bağlı mühakimə etmək və bunu məktəbin hesabat sistemi vasitəsi ilə valideynlərə çatdırmaq üçün istifadə olunur. İbtidai təhsilin sonunda rəsmi imtahan keçirilmir və V sinfə keçid ümumiyyətlə avtomatik olur. Habelə 'yaxşı' şəhər məktəblərinin, xüsusən xarici dillərdə və İKT-də seçim testləri təşkil etməsi meylə getdikcə artmaqdadır.

Növbəti illərdə orta təhsildəki qiymətləndirmə daxili qiymətləndirmələrin ağırlığının artması və xarici imtahanlara daha az diqqət yetirilməsi daxil olmaqla oxşar tendensiyaları əks etdirmək üçün dəyişə bilər; istifadə olunan qiymətləndirmə metodlarında daha çox şaxələndirmə və qiymətləndirmə standartları ilə Milli Standartlarda müəyyən edilmiş səriştələr arasında daha güclü əlaqələr. Xüsusilə, şagirdlər üçün daha əhatəli nailiyyət qeydlərinə doğru irəliləyişlər var. İndi əsas çətinlik məktəblərə və müəllimlərə təlim və tədrisi yaxşılaşdırmaq üçün bu cür məlumatlardan istifadə etməyə kömək etməkdir. Bundan əlavə, təhsil siyasətini müəyyənləşdirənlər strateji düşüncəni istiqamətləndirmək üçün qiymətləndirmə ilə əlaqəli məlumatların istifadəsinin əhəmiyyətliliyinə əmin olmalıdırlar.

2. [Keys nümunələrinin icmal](#) işçi cədvəlindən istifadə edərək, hər bir iştirakçı üç keys nümunəsindən götürülə bilən əsas dərsləri qeyd etməlidir. Məlumatın olduğunu düşünərək, aşağıdakılara münasibət bildirməyinizi xahiş edirik:

- Hər kontekstdə şagird qiymətləndirməsində qarşılaşdıqları ilk çətinliklər nə idi?
- Hər bir keysdə şagird qiymətləndirməsinin hansı yeni vizyonları, strukturları və təcrübələri qəbul edildi?

Bethell, G. və Mihail, R.-dən çıxarış (2005). 'Dünyadakı təhsil qiymətləndirmə sistemlərinin profilləri'.

- Prosesdə iştirak etmək üçün hansı maraqlı tərəflər nəzərdən keçirildi və onların rolları nələr idi?
- Hər keysdə hansı yeni problemlər ortaya çıxdı?

İşçi cədvəl: Keys nümunələrinin icmalı

	İlkin məsələlər	Yeni qiymətləndirmə vizyonları	Yeni qiymətləndirmə strukturları	Yeni qiymətləndirmə təcrübələri	Maraqlı tərəflərin rolları	Yeni çətinliklər
Finlandiya						
Honq Konq						
Rumıniya						

3. Kiçik qruplarda (öncəlikli olaraq ölkə tərəfindən təşkil olunmuş) aşağıdakıları suallara cavab verin:

- Üç keys nümunəsində təhsilin inklüzivliyi və keyfiyyətinin yüksəldilməsinə kömək edəcək yeni baxışlar (vizyonlar), şagird qiymətləndirilməsi strukturları və təcrübələri hansılardır? Onlar niyə üstünlük sayılırlar?
- Şagird qiymətləndirməsinin bu yeni cəhətləri sizin kontekstinizlə nə dərəcədə əlaqəlidir? Niyə, və ya niyə yox?

Hər bir qrup nəticələrini plenar iclasa təqdim etməli və fasilitator bütün müzakirələrin xülasəsini təmin etməlidir.

MƏHSUL: Hər bir qrup üzvü tərəfindən doldurulmuş işçi cədvəllər və qrup hesabatı.

TAPŞIRIQ 4 Fərdi oxu materialı və summativ qiymətləndirmə üzrə kiçik qruplarda iş

1. [İnklüziya üçün summativ qiymətləndirmə? Çili milli öyrənmə nəticələrinin qiymətləndirmə sistemi \(SIMCE\)](#) keys nümunəsini oxuyun.

Inklüziya üçün summativ qiymətləndirmə?

Çili milli öyrənmə nəticələrinin qiymətləndirmə sistemi (SIMCE)⁵³

Çıxarış (tam versiya ilə Əlavədə tanış ola bilərsiniz)

Çili milli öyrənmə nəticələrinin qiymətləndirmə sistemi (Sistema de Medición de Calidad de la Educación, SIMCE) 1988-ci ildən bəri siyahıyaalma əsaslı qiymətləndirmələr aparır və nəticələri həm milli, həm də məktəb səviyyələrində dərc edir. Məqsəd, milli və məktəb səviyyələrində öyrənmə nəticələri haqqında məlumat verməklə təhsilin keyfiyyətini və bərabərliyini artırmaqdır. Burada əsas səbəblərə daxildir:

- Təhsil siyasətində qərar qəbul edilməsinin monitorinqi və məlumatlandırılması.
- Tədris təcrübələrini yaxşılaşdırmaq üçün məktəblərə rəyin təmin edilməsi.
- Yüksək hesabatlılıq və valideyn və məktəb icmasının iştirakı.

20 ildən çoxdur ki, şagirdlərin təcrid olunması və ya akademik seçilməsindən yayınmaq üçün şagirdlərin performanslarına dair fərdi məlumatlar qorunur. 2009-cu ildə, şagirdlərin məxfiliyini qorumaqla test nəticələrinin fərdi hesabatlarının ailələrə verilməsinə imkan verən yeni qanunlar qəbul edildi. Bu qanunlar ibtidai sinif şagirdlərinin akademik potensialına görə seçilməsini də məhdudlaşdırır. Digər tərəfdən, SIMCE məlumatları sosial-iqtisadi bərabərsizliklər və öyrənmə boşluqları arasındakı sıx əlaqəyə dair dəlillər təqdim etmiş və ictimaiyyətlə paylaşmışdı. Bu məlumatlar bərabərliyə yönəlmiş siyasətlərin əsasını təşkil etmişdir. SIMCE məlumatları təqdirəlayiq xidmətə əsaslanan müəllim mükafatlandırma sistemi tərəfindən də istifadə olunurdu.

SIMCE, xüsusilə təhsil siyasətlərinin dizaynı, tətbiqi və qiymətləndirilməsində məlumatların yayılması və geniş istifadəsi ilə əlaqədar olaraq Latın Amerikasında əla qiymətləndirmə sistemi kimi qəbul edilmişdir. Hesabatlılıq tələbləri ilə bu cür tələblərlə qarşılaşacaq qabiliyyətlərin yaradılması arasında tarazlığa nail olmaq lazımdır. Bu tarazlığa nail olmaq Çili üçün problem olaraq qalır.

2. Öncəliklə ölkələr tərəfindən təşkil olunmuş kiçik qrupda aşağıdakıları təhlil edin:

- Çili SIMCE sisteminin keys nümunəsində təqdim olunan əsas xüsusiyyətləri hansılardır?
- Sizcə, bu xüsusiyyətlərin hər biri inklüziya üçün hansı fərsətlər və ya təcrid olunma üçün hansı risklərini nəzərdə tutur?
- Bu xüsusiyyətlərin hər biri ilə bağlı ölkənizdə hazırda hansı təcrübələr mövcuddur?
- Ölkəniz Çili keysindən hansı dərsləri götürə bilər?

3. Hər bir qrup müzakirələr barədə plenar iclasda hesabat verməlidir.

MƏHSUL: Hər bir müzakirə bəndi üzrə qrup hesabatı.

⁵³ Meckes, L. və Carrasco, R.-dan çıxarış (2010), SIMCE-nin iyirmi illiyi: Çilidəki Milli Qiymətləndirmə Sistemində ümumi baxış, Təhsildə qiymətləndirmə: Prinsiplər, siyasət və təcrübə, cild 17, no. 2, səh. 233- 248.

TAPŞIRIQ 5 Şagird qiymətləndirməsinin xüsusiyyətləri və nümunə qiymətləndirmə planı üzrə fərdi fəaliyyət və ya kiçik qruplarda iş

1. [Demokratik təhsil məktəblərinin Sudbury modelindəki qiymətləndirmə; Effektiv özünüqiymətləndirmə: məqsədlər, proses və dəyərlər; Singapurdakı Jurong orta məktəbində autentik qiymətləndirmə üçün qiymətləndirmə meyarlarından istifadə edilməsi və Keyfiyyətli qiymətləndirmə meyarlarının hazırlanması və istifadəsi: bəzi ipucları](#) adlı nümunə işlərini və sənədləri qiymətləndirin.

Demokratik təhsil məktəblərinin Sudbury modelindəki qiymətləndirmə⁵⁴

Çıxarış (tam versiya ilə Əlavədə tanış ola bilərsiniz)

ABŞ-dakı Sudbury modelli demokratik təhsil məktəbləri, insanları qiymətləndirmədiklərini və məktəbin məhkəmə hakimi olmadığını iddia edərək qiymətləndirmə, dəyərləndirmə, transkript və ya tövsiyələr vermir və ümumiyyətlə qiymətləndirmə həyata keçirir. Şagirdləri bir-biri ilə və ya müəyyən edilmiş standartla müqayisə etmək şagirdin məxfilik və öz müqəddəratını təyin etmə hüququnun pozulması hesab olunur. Şagirdlər özlərini qiymətləndirmə prosesində özü başlayan şagirdlər kimi irəliləmələrini necə ölçəcəyinə özləri qərar verirlər. Qiymətləndirməmək və dərəcənin verilməməsi siyasəti şagirdlər arasında rəqəbdən azad atmosfer yaratmağa və ya yetkinlərin təsdiqi uğrunda döyüşlərə xitam verilməsinə kömək edir, eləcə də şagird qrupu arasında müsbət əməkdaşlıq mühitini təşviq edir⁵⁵. Sudbury təhsilinin yekun mərhələsi buraxılış tezisidir. Hər şagird özlərini yetkinlik və ümumilikdə cəmiyyətə qədəm qoymaq üçün necə hazırladıqları barədə yazır. Bu tezis onu nəzərdən keçirəcək Assambleyaya təqdim olunur. Tezis prosesinin son mərhələsi şagird tərəfindən edilmiş şifahi şəkildə müdafiədir ki, burada Assambleya üzvləri tərəfindən suallar, etirazlar və şərhlər üçün açıq meydan yaradılır. Sonda Assambleya gizli səsvermə yolu ilə diplomun verilib-verilməməsi üçün səs verir.

Sudbury vadisinin məktəbi, son qırx il ərzində məzunları ilə bağlı iki araşdırma nəşr etmişdi. Belə ki, şagirdlərinin təqribən 80%-inin kollec məzunu olduqları⁵⁶ və həyatın bir çox sahələrində nailiyyətlər əldə etməyə davam etdikləri müəyyən edilmişdir⁵⁷. Bəzi məlumatlara görə digər Sudbury məktəbləri də oxşar nəticələri paylaşır.⁵⁸

Effektiv özünüqiymətləndirmə: məqsədlər, proses və dəyərlər⁵⁹

Çıxarış (tam versiya ilə Əlavədə tanış ola bilərsiniz)

Şagirdləri diqqətli özünüqiymətləndirməyə cəlb etməyin əsas məqsədləri öyrənmə və müvəffəqiyyəti artırmaq, akademik özünütənzimləməni və ya öz öyrənməsini izləmək və idarə etmək meylini təşviq etməkdir (Pintrich, 2000; Zimmerman və Schunk, 2004). Özünüqiymətləndirmə nəticəsində həm özünütənzimləmə, həm də nailiyyət arta bilər (Schunk, 2003).

⁵⁴ Wikipediadan çıxarış. Demokratik təhsil. Veb səhifə: http://en.wikipedia.org/wiki/Democratic_education.

⁵⁵ Greenberg, D. (1987). Nəhayət pulsuz qiymətləndirmə –Sudbury Vadisinin məktəbi. Sudbury Vadisinin Məktəb Nəşriyyatı.

⁵⁶ Greenberg, D; Sadofsky, M (1992). Etibarlılıq mirası. Sudbury Vadisinin Məktəb Nəşriyyatı.

⁵⁷ Greenberg, D; Sadofsky, M.; Lempka, J. (2005). Xoşbəxtliyin ardınca: Sudbury Vadisi məzunlarının həyatları. Amerika Birləşmiş Ştatları: Sudbury Vadisinin Məktəb Nəşriyyatı.

⁵⁸ Greenberg Greenberg, D. (1996). Nəticələr. Sudbury Vadisinin Məktəb Nəşriyyatının broşürası.

⁵⁹ Andrade, H. və Valtcheva, A.-dan çıxarış (2008). Özünüqiymətləndirmə vasitəsilə öyrənmə və nailiyyətin təbliği, Nəzəriyyənin təcrübədə tətbiqi, 48: 1, səh. 12-19.

Effektiv özünü qiymətləndirmənin baş tutması üçün şagirdlər aşağıda sadalananlara ehtiyac duyur (Goodrich, 1996):

- özünü qiymətləndirmənin dəyərindən xəbərdar olmaq,
- qiymətləndirmək üçün müəyyən tapşırıq və ya performans,
- özünü qiymətləndirmə modelləri,
- özünü qiymətləndirmə üçün birbaşa təlimat və dəstək,
- təcrübə,
- özünü qiymətləndirmənin məqsədəuyğun olduğuna dair ipucları, və
- tapşırıq və ya performansı düzəltmək və ya təkmilləşdirmək üçün fərşetlər.

Özünü qiymətləndirmənin əsasını qoyacaq aydın meyarlara çatımlılıq qiymətləndirmə meyarlarını təqdim etməklə qarşılana bilər. Qiymətləndirmə meyarları adətən müəyyən bir tapşırıq üçün meyarları sadalayan və mükəmməldən zəifədək müxtəlif səviyyələri təsvir edən bir və ya iki səhifəlik sənəddir (Andrade, 2000; Arter və Chappuis, 2007; Goodrich, 1997).

Özünü qiymətləndirmənin uğurlu olması ehtimalının şərtləri arasında aşağıdakıları tövsiyə edirik:

- özünü qiymətləndirmədən sonra düzəliş üçün kifayət qədər vaxtın təmin edilməsi, və
- özünü qiymətləndirməni qiymətə qədər hesablayaraq özünə qiymət verilməsinə çevirməyin.

Sinqapurdakı Jurong orta məktəbində autentik qiymətləndirmə üçün qiymətləndirmə meyarlarından istifadə edilməsi⁶⁰

Çıxarış (tam versiya ilə Əlavədə tanış ola bilərsiniz)

Jurong orta məktəbində (Sinqapurda) layihə işi məktəb kurikulumunun ayrılmaz hissəsidir və orta təhsil səviyyəsində olan bütünlükdə 2 və 3 nəfərdən ibarət şagird qruplarına təklif olunur. Şagirdlərə, yaxın ətraflarında və cəmiyyətlərində onlara təsir edən real dünya kontekstində problemlər təqdim olunur. Layihə tapşırıqlarını həll edərək şagirdlər sosial şüur səviyyələrini yüksəldir və vacib dəyərləri öyrənirlər.

Şagirdlərin layihə işləri bir sıra qiymətləndirmə meyarlarına uyğun qiymətləndirmə dəstindən istifadə edərək qiymətləndirilir. Qiymətləndirmə meyarları sadəcə məhsulu deyil, layihənin hazırlanması prosesini də vurğulayır. Şagirdlər məlumatların işlənməsi, zəhin vərdişləri, kompleks düşüncə, əməkdaşlıq və komanda dinamikası, deklarativ bilik və effektiv ünsiyyət kimi öyrənmə nəticələrinə əsasən qiymətləndirilir.

Müəllimlər, "Layihə işi, şagirdlərin intizamı biliklərini birləşdirə biləcəyi, komandalarda çalışmaqı öyrənmə biləcəyi və həll yolları taparkən yaradıcılıq və təxəyyül nümayiş etdirə biləcəyi əvəzsiz bir öyrənmə təcrübəsidir" fikri ilə razılaşırlar. Şagirdlər "öyrənmənin əyləncəli" olduğunu və məsələlərdə həll yollarının tapmaqın onlara məmnunluq hissi verdiyini iddia edirlər.

⁶⁰ Hoe, W. M. və Tong, I.-dan çıxarış (2006). Jurong orta məktəbində innovativ layihə işi vasitəsilə autentik qiymətləndirmə.

Keyfiyyətli qiymətləndirmə meyarlarının hazırlanması və istifadəsi: bəzi ipucları⁶¹

Çıxarış (tam versiya ilə Əlavədə tanış ola bilərsiniz)

Yaxşı qiymətləndirmə meyarları hazırlamaq üçün aşağıda sadalananlara ehtiyac var:

- Aydın öyrənmə hədəflərinə / meyarlarına / gözlənilərinə (məsələn, bilik, əsaslandırma, performans bacarığı, məhsul və s.) sahib olmaq;
- Bu hədəfləri əks etdirən qiymətləndirmə meyarlarından istifadə edilməsi;
- Qiymətləndirmə meyarının dizaynını qiymətləndirmə meyarından istifadə məqsədi ilə uyğunlaşdırılması.

Təlimat məqsədləri üçün qiymətləndirmə meyarları aşağıdakı hallarda ən effektiv olur:

- nəzərdə tutulmuş öyrənmə hədəflərini əks etdirdikdə;
- təlim hədəfinin vacib ölçülərinin anlaşılmasını asanlaşdıracaq şəkildə təşkil olunduqda; və
- peşəkarlığın keyfiyyəti baxımından müxtəlif fəaliyyət səviyyələri haqqında təsviri detallar təmin edildikdə.

Həm şagirdlərin, həm də təlimçi həmyaşdılarının məlumatlarına əsaslanan düzəlişlər daha keyfiyyətli qiymətləndirmə meyarları ilə nəticələnəcəkdir. Öyrənmə *üçün* qiymətləndirmədə qiymətləndirmə meyarları performansını yaxşılaşdırmaq məqsədilə rəylərin bildirilməsi üçün istifadə olunur. Xüsusilə fərdi işlərdə qiymətləndirmə meyarı ballarının qiymətlərə çevrilməsindən qaçınmaq tövsiyə olunur. *Öyrənmənin* qiymətləndirilməsində, bilik (peşəkarlıq) səviyyəsi və ya qiyməti bildirmək üçün qiymətləndirmə meyarlarından istifadə olunur. Qiymətləndirmə meyarı ballarının qiymətlərə çevrilməsi, sadəcə alınan balların faizini hesablamaq əvəzinə, qiyməti məntiqi qiymət meyarının bal aralığına⁶² aid edən cədvəl hazırlamağı tələb edir.

-
2. Oxu materiallarında təqdim olunan şagird qiymətləndirmə növlərinin vacib xüsusiyyətlərini qeyd edin.
 3. Hansı xüsusiyyətlər kontekstinizlə əlaqəlidir? Aşağıdakıları nəzərə almaqla müəllimləri istiqamətləndirmək məqsədilə bu kontekstlə əlaqəli xüsusiyyətlərdən istifadə etməklə öyrənmək *üçün* nümunə qiymətləndirmə planı hazırlayın:
 - Nəzərdə tutulan sinif səviyyəsi(ləri) və öyrənmə sahəsi(ləri);
 - Məqsədlər və gözlənilən nəticələr;
 - Tərkib hissələri, meyarlar və qiymətləndirmə meyarları (olduğu təqdirdə), modallıqlar və dinamikalar (məsələn, müəllim və şagird arasında qarşılıqlı əlaqələr), tezliklər və s. daxil olmaqla plan quruluşu;
 - Planın digər qiymətləndirmə növləri ilə əlaqəsi; və
 - Şagird öyrənməsini məlumatlandırmaq və inkişaf etdirmək üçün plandan necə istifadə edilə bilər.

Hər bir qrup və ya şəxs, fəaliyyət nəticələrini nəticələrin müzakirəsi üçün plenar iclasa təqdim etməlidir.

MƏHSUL: Fəaliyyət nəticələrinə dair qrup və ya fərdi hesabat.

⁶¹Arter, J.-dən çıxarış (2009). Keyfiyyətli qiymətləndirmə meyarlarının yaradılması və tanınması. Pearson Qiymətləndirmə Tədrisi İnstitutu (ABŞ). Təlimatçılar üçün kömək: Qiymətləndirmə meyarları. Arizona Universiteti (ABŞ). Veb sahifə: <http://help.d2l.arizona.edu/instructors/rubrics>. iRubric Gallery. RCampus. Veb sahifə: <http://www.rcampus.com/rubricshelc.cfm?mode=gallery&sms=publicrub>.

⁶²Arter, J.-də necə həyata keçirilədiyinə baxın (2009). Keyfiyyətli qiymətləndirmə meyarlarının yaradılması və tanınması. Pearson Qiymətləndirmə Tədrisi İnstitutu (ABŞ). Veb sahifə: http://ati.pearson.com/downloads/car_studyguide_forprinting_final.pdf.

FƏALİYYƏT 3

Şagird qiymətləndirməsini daha inklüziv etmək üçün hansı əsas səriştələrə ehtiyac var?

Vəzifələr

1. Şagird öyrənməsini inklüziv təhsil baxımından qiymətləndirmək üçün tələb olunan əsas səriştələrin (bilik, bacarıq, dəyər, münasibət və s.) araşdırılması.

Ümumi məlumat və müzakirələr

Bugünkü şagirdlərin öyrənmə ehtiyacları sadə öyrənmə faktları və əsas bacarıqlardan daha yüksək səviyyəli düşüncə və problem həllində daha mürəkkəb bacarıqlara yiyələnməyə doğru dəyişir. Öyrənənlər əvvəllər sahib olduqları biliklərlə əlaqəli aldıkları məlumatları seçməli, formaya salmalı, şərh və istifadə etməlidirlər. Bundan əlavə, bu məlumatları mürəkkəb problemləri həll etmək üçün yeni kontekstlərə köçürməyi bacarmalıdırlar ki, qavrama prosesi tamamlansın. Bu affektiv və metakognitiv bacarıqları, qarşılıqlı əməkdaşlıq və fənlərlərarası işləmə qabiliyyəti, habelə tapşırıqlar və ya yetkin həyatda qarşılaşa biləcəkləri vəziyyətlər vasitəsilə öyrənməyə tətbiq olunur.

Qiymətləndirməni əhatə edən son məktəb təkmilləşdirmə təşəbbüsləri müəllimlərdən sinif səviyyəsində qiymətləndirməni səmərəli həyata keçirmələrini tələb edir. Lakin bu cür qiymətləndirmə təcrübəsi ilkin pedaqoji və ya ixtisasartırma təlimləri yolu ilə təklif olunmamış ola bilər. Qiymətləndirmədə səriştəli olan müəllim⁶³ aşağıdakıları bilməlidir:

- qiymətləndirmə müxtəlif *istifadəçilərə* xidmət edə bilər və öyrənmənin həm dəstəklənməsi, həm də təsdiqlənməsi *məqsədlərini* yerinə yetirir;
- keyfiyyətli qiymətləndirmənin *aydın nailiyyət hədəflərindən* irəli gəlir və xüsusi *qiymətləndirmə keyfiyyətinə nəzarət* meyarlarına cavab verəcək şəkildə dizayn edilir və qurulur;
- qiymətləndirmə nəticələri zamanında və başa düşülən formada nəzərdə tutulan istifadəçinin *əlinə* təqdim olunmalıdır;
- qiymətləndirmə artıq yalnız böyüklərin şagirdlərə etdiyi bir şey kimi qəbul edilə bilməz; və
- şagirdləri öyrənmə uğurlarını dəstəkləyən *məhsuldar özünü qiymətləndirməyə necə cəlb edilməsini*.

Aşağıdakı cədvəl sinif qiymətləndirmə səriştəsinin xüsusiyyətləri olan fikir və təcrübədəki əsas dəyişiklikləri göstərir:⁶⁴

⁶³ Chappuis, J., Stiggins, R. J., Arter, A. (2012), *Şagirdlərin öyrənməsi üçün sinif qiymətləndirməsi: Düzgün etmək yaxşı etmək deməkdir*. Pearson.

⁶⁴ Yuxarıda qeyd olunan mənbə.

Cədvəl 3.1. Sınıf qiymətləndirmə səriştəsinin xüsusiyyətləri

Sınıf qiymətləndirməsi: əsas dəyişikliklər	
Əvvəl	Sonra
Sınıf testləri təlimin diqqət mərkəzindən ayrıldı	Yazılı və tədris olunan kurikulumu əks etdirən sınıf testləri
Yalnız seçilmiş cavab formatlarını istifadə edərək qiymətləndirmələr	Xüsusi öyrənmə hədəflərini əks etdirmək üçün qəsdən seçilmiş qiymətləndirmə metodları
Şagirdlərin əvvəlcədən nəyi öyrənmək lazım olduqlarını bilmədikləri "sirli" qiymətləndirmələri	Şagirdlərin nəyi öyrənəcəklərini əvvəlcədən bildikləri qiymətləndirmələrdə şəffaflıq
Təcrübə də daxil olmaqla bütün qiymətləndirmə və tapşırıqlar qiymət almaq üçün "hesablanır"	Bəzi qiymətləndirmə və tapşırıqlar qiymət almaq üçün "hesablanır"; digərləri təcrübə və ya digər formativ məqsədlər üçündür
Şagirdlər qiymətləndirmə prosesinin passiv iştirakçılarıdır	Şagirdlər öyrənmə təcrübəsi olaraq qiymətləndirmənin aktiv istifadəçiləridir
Şagirdlər qiymət almayana qədər nəyi bacardıklarını və nəyin üzərində çalışmalı olduqlarının fərqi deyillər	Şagirdlər, öyrənmə zamanı güclü tərəflərini və sonrakı təlim üçün sahələrini müəyyənləşdirə bilərlər

Mənbə: Chappuis, J., Stiggins, R. J., Arter, A. (2012), *Şagirdlərin öyrənməsi üçün sınıf qiymətləndirməsi: Düzgün etmək yaxşı etmək deməkdir*. Pearson.

Sınıfın keyfiyyətli qiymətləndirilməsinin beş açarı var⁶⁵, hər biri müəllimdən bir sıra səriştələr tələb edir:

- Aydın məqsədlər:** qiymətləndirmə alətləri, proseslər və nəticələr aydın və uyğun məqsədlərə xidmət edir. Müəllimdən gözlənilir:
 - sınıf qiymətləndirmə məlumatlarının əsas istifadəçilərini müəyyənləşdirmək və onların məlumat ehtiyaclarını ayırd etmək; və
 - formativ və summativ qiymətləndirmənin istifadəsini başa düşmək və hər birinin nə vaxt tətbiq olunacağını bilmək.
- Aydın hədəflər:** qiymətləndirmələr aydın şagird *öyrənmə hədəflərini* əks etdirir. Müəllimdən gözlənilir:
 - öyrənmə hədəflərini necə müəyyənləşdirəcəyini bilmək;
 - geniş məzmun standartlarının ifadələrini sınıf səviyyəsində öyrənmə hədəflərinə necə çevirəcəyini bilmək;
 - aydın təlim hədəfləri ilə təlim planlamasına başlamaq; və
 - öyrənmə hədəflərini şagird üçün uyğun dilə çevirmək.

⁶⁵ Yuxarıda qeyd olunan mənbə.

3. *Sağlam dizayn*: öyrənmə hədəfləri şagird nailiyyətlərini *dəqiq ölçən* qiymətləndirmələrə çevrilir. Müəllimdən gözlənilir:
- nəzərdə tutulan formativ və summativ məqsədlərə xidmət edən qiymətləndirmələrin hazırlanması;
 - nəzərdə tutulmuş öyrənmə hədəflərinə uyğun qiymətləndirmə metodlarını seçmək;
 - öyrənmənin keyfiyyətinin müəyyən edilməsi prinsiplərini lazımınca başa düşmək və tətbiq etmək;
 - keyfiyyət standartlarına cavab verən qiymətləndirmə bəndləri, tapşırıqlar, bal toplama təlimatları və qiymətləndirmə meyarlarının yazılması və / və ya seçilməsi; və
 - nəticələri təhrif edən qərəzli mənbələri müəyyənləşdirmək və onlardan yayınmaq.
4. *Effektiv ünsiyyət*: qiymətləndirmə nəticələri *effektiv idarəetmə* və *ünsiyyət* yolu ilə şagird nailiyyətlərini artırmağa kömək edir. Müəllimdən gözlənilir:
- təlimatı planlaşdırmaq üçün qiymətləndirmə məlumatlarından istifadə etmək;
 - öyrənmə zamanı şagirdlərə effektiv rəyin təqdim edilməsi;
 - formativ və summativ qiymətləndirmə məlumatlarının dəqiqliklə qeydə alınması; və
 - şagirdlərin öyrənməsinin mövcud səviyyələrini dəqiq əks etdirmək üçün məlumatları müvafiq şəkildə birləşdirmək və ümumiləşdirmək.
5. *Şagirdlərin iştirakı*: şagirdlər özlərini qiymətləndirmə, hədəf təyin etmə, izləmə, öyrənmələri əks etdirmək və bölüşmək yolu ilə qiymətləndirmə prosesinin *fəal iştirakçılarıdır*. Müəllimdən gözlənilir:
- şagirdləri qiymətləndirmə məlumatlarının vacib istifadəçiləri kimi müəyyənləşdirmək;
 - öyrənmə hədəfləri və keyfiyyət standartlarını şagirdlərlə bölüşmək;
 - şagirdlərin nəticələrini əsas götürərək özlərini qiymətləndirə biləcəyi və hədəflərini təyin edə biləcəyi qiymətləndirmələrin dizaynı; və
 - şagirdlərin öz öyrənmə tərəqqisini izləməyə, düşünməyə və paylaşmağa cəlb edilməsi.
- Başqa sözlə, qiymətləndirmənin şagirdin öyrənməsi və irəliləməsi üçün validliyinin olması üçün şagird mübahisəsiz olaraq prosesin mərkəzində olmalıdır. Şagirdin mülahizələrinin etibarlı və valid olması üçün sadalananlar olmalıdır.⁶⁶
- yaxşı başa düşülən uğur meyarları;
 - mühakimə yürütmə prosesini dəstəkləyən "digər" aktorlar (həmyaşıdlar, böyüklər);
 - qiymətləndirmənin bir hissəsi olma dəyərində inam və qiymətləndirmələrdən çıxarılan nəticələrə uyğun hərəkət etmək öhdəliyi.

⁶⁶ Yeni Zelandiya Təhsil İnstitutu (NZEI Te Riu Roa) və Lester Flockton, (2009). *Əsas sərəfşələr. Yeni Zelandiya Tədris Planı*.

Fəaliyyətin əsas fokusu

Sınıf qiymətləndirilməsi səriştəsi; keyfiyyətli sınıf səriştələrinin beş açarı; "səhv"ə yanaşmalar; differensiallaşdırılmış / differensiallaşdırılmamış tədris; qiymətləndirmə səriştələri üçün müəllim hazırlığı; formativ qiymətləndirmə elementləri; autentik qiymətləndirmə; yaxşı rəy verilməsi təcrübələri

TAPŞIRIQ 1 Sınıf səviyyəsində qiymətləndirmə üzrə fərdi və ya qrup şəklində çalışın

1. [Səhv etmək nə deməkdir?](#) adlı müqayisəli keys nümunəsini oxuyun.

Səhv etmək nə deməkdir?⁶⁷

Çıxarış (tam versiya ilə Əlavədə tanış ola bilərsiniz)

"Səhv" sayılan şeyə fransız və ingilis yanaşmaları tədrisə fərqli yanaşmaları və uşaqların ehtiyacları baxımından təməl inancları əks etdirir. Yeni yaranan yazı yanaşmasında (İngiltərədə) "səhvlərə" yol vermək öyrənmə prosesinin mərkəzi və konstruktiv bir hissəsidir. Uşaqların yalnız tədris standart orfoqrafiyanı sistemli şəkildə tətbiq etmələri gözlənilir. Fransız sistemində uşaqlar sözləri səhvən əzbərləmədikləri üçün sözləri yazmağa başlayan kimi "düzgün" yazacaqlarını düşünürlər.

Differensiallaşdırılmış tapşırıqlar ingilis tədrisinin əsas xüsusiyyətidir, lakin bərabərlik prinsiplərini rəhbər tutaraq fransız müəllimlər hamıya eyni tapşırıqları verməyi üstün tutdular. Bəzi uşaqlar qaçılmaz olaraq digərlərindən daha böyük çətinliklərlə qarşılaşırdı. Artıq dörd yaşında bəzi fransız şagirdlər onlardan tələb olunan tapşırıqlardan heç birini edə bilməyərək ili "təkrarlamaq" riski ilə üzləşirdi. "Fransadakı müəllimlər, özləri haqqında acınacaqlı həqiqətləri bilməyin uşağın uğurlu olmasına mane olacağına inanmırdılar" (Anderson-Levitt 2002). Onlar səhv etməyin normal olduğunu, bunun öyrənmə prosesinin sağlam bir hissəsi olduğunu təkrar etdirdilər.

Hər iki ölkədə uşaqların özünə hörməti nəzərə alınır, lakin müəllimlər müxtəlif vaxtlarda və mədəni formada müdaxilə edirlər. İngilis yanaşmasının qəzaların qarşısını almaq üçün ətraf mühitin uşaqlara uyğun olmasını nəzərə alması ilə qoruyucu olduğunu söyləmək olar. Digər tərəfdən fransızların yanaşması islahedicidir. Uşaq tullanmalı və müəllim yıxılanlara ayağa durmağa və növbəti dəfə cəhd etdikdə maneələri aradan qaldırmağa kömək etməlidir.

2. [İngilis və fransız məktəblərindəki sınıf səviyyəsində qiymətləndirmə xüsusiyyətlərinin müqayisəsi](#) adlı işçi cədvəli tamamlayın.

⁶⁷ Raveaud, M.-dan çıxarış (2004). Fransız və ingilis körpələr məktəblərində qiymətləndirmə: işi, uşağı yoxsa mədəniyyəti qiymətləndirirsiniz? Təhsildə qiymətləndirmə, Cild 11, No. 2, səh. 193-211.

İşçi cədvəl: İngilis və fransız məktəblərindəki sinif səviyyəsində qiymətləndirmə xüsusiyyətlərinin müqayisəsi

	İngilis məktəbi	Fransız məktəbi
"Səhv" anlayışına yanaşmalar	<ul style="list-style-type: none">••••	<ul style="list-style-type: none">••••
Differensiallaşdırılmış / differensiallaşdırılmamış təlim	<ul style="list-style-type: none">••••	<ul style="list-style-type: none">••••
Müəllimin rəyi	<ul style="list-style-type: none">••••	<ul style="list-style-type: none">••••
Öyrənmədə çətinliklərin aradan qaldırılması yanaşmaları	<ul style="list-style-type: none">••••	<ul style="list-style-type: none">••••

3. Öz təcrübələrinizi nəzərə alaraq, aşağıdakı suallara fərdi təhlilinizi yazın (bir səhifədən çox olmayaraq) və fikirlərinizi nümunələrlə əsaslandırın:

- Hər bir keysdə sinif səviyyəsində qiymətləndirmə yanaşmalarının güclü və zəif tərəflərini nələr hesab edirsiniz?
- Hər keysdə inklüziv təhsildə hansı yanaşma və təcrübələrin əlverişli olması ehtimalı var? Niyə? Müəllimlərdən hansı səriştələr tələb olunur?

MƏHSUL: Müqayisəli cədvəl və nümunələrlə əsaslandırılan fərdi təhlil.

TAPŞIRIQ 2 Formativ qiymətləndirmə üçün əsas şərtlər üzərində fərdi olaraq çalışın

1. [Malayziyada ingilis dilinin şifahi qiymətləndirilməsi praktikasının dəyişdirilməsi, Belçikada müəllim hazırlığına qiymətləndirmə səriştələrinin inteqrasiyası və Formativ Qiymətləndirmənin Elementləri: İƏİT Keys Nümunəsinin nəticələri](#) sənədlərini oxuyun.

Malayziyada ingilis dilinin şifahi qiymətləndirilməsi praktikasının dəyişdirilməsi⁶⁸

Çıxarış (tam versiya ilə Əlavədə tanış ola bilərsiniz)

Məktəb əsaslı İngilis Dilinin Şifahi Qiymətləndirməsində (İDŞQ) şagirdlərə qiymətləndirmələri barədə geribildirim verilir. Sonra həm müəllim, həm də şagirdə qiymətdən razı qalana qədər yenidən qiymətləndirmə şansı verilir. Beləliklə, hər iki tərəf də tədris və təlim prosesində tam iştirak edir. Müəllimlərin səriştəsi və işinə sadıqlıyı ixtiyari qiymətləndirmə işinin müvəffəqiyyət qazanmasında mühüm rol oynayır.

Belə ki, araşdırmaya qatılan müəllimlər məqsədlərin təfsirində və məktəb səviyyəsində onlara necə nail olmaqda seçilirdilər. Bu cür fərqlər təhsil orqanları tərəfindən verilən təlimatların qənaətbəxş səviyyədə olmaması ilə əlaqəli ola bilər. Müəllimlərin İDŞQ-nı tətbiq etməsindəki fərq, şagird performansının qiymətləndirilməsindəki uyğunluğa və bu da öz növbəsində birbaşa olaraq qiymətləndirmənin etibarlılığı və validliyinə təsir edə bilər. Bu baxımdan daha çox standartlaşdırma tələb olunurdu.

Belçikada müəllim hazırlığına qiymətləndirmə səriştələrinin inteqrasiyası⁶⁹

Çıxarış (tam versiya ilə Əlavədə tanış ola bilərsiniz)

Belçika Flamand İcmasında bütün şagirdlərin performanslarını qiymətləndirən heç bir mərkəzi qurum yoxdur. Şagirdin Flamand hökuməti tərəfindən müəyyən edilmiş nailiyyət hədəflərinə uyğun olub-olmadığını qiymətləndirmək ayrı-ayrı məktəblərin səlahiyyətinə aiddir. Məktəblərə verilən təhsil azadlığı şagirdlərin qiymətləndirmə təcrübələrinin məktəbdən məktəbə xeyli fərqlənə biləcəyinə dəlalət edir.

Həm ibtidai, həm də orta Flamand məktəblərinin müəllimləri üçün əsas səriştələr arasında yaxınlarda məzun olan bir müəllimin "hədəflərə görə fərqli qiymətləndirmə metodlarından istifadə edərək tapşırıqlar və çalışmalar seçib tərtib edə biləcəyinə dair gözləntilər daxildir. "Geniş şagird qiymətləndirməsini" işığında müəllim həmkarları ilə iş birliyində müşahidə alətlərindən istifadə edə bilər və valideynlərə konkret və fərdi rəyin necə bildirilməsini yaxşı bilir. Qiymətləndirmənin nəticələrinə əsasən gələcək müəllimlər təhsil işlərini tənzimləyə və şagirdlər arasında fərqləndirmə metodlarını tətbiq edə bilərlər."

İlkin Müəllim Təhsili İnstitutlarının söylərinə baxmayaraq Müfəttişlik 2007-ci ildə işə yeni başlayan müəllimlərin adaptiv və ya alternativ qiymətləndirmə sisteminin hazırlanması prosesini ən çətin tapşırıqlardan biri hesab etdiklərini aşkarladı. Qiymətləndirmə kursları geniş ixtisasartırma təlim imkanlarının vacib hissəsidir. Məktəblər və müəllimlər peşə kurslarının məzmununu təyin etməkdə sərbəstdirlər. Bir çox məktəblərdə şagirdlərin qiymətləndirilməsi üçün testlər və digər vasitələrin hazırlanması həmkarları ilə məsləhətləşmə yolu ilə baş verir ki, bu da işə yeni başlayan müəllimin şagirdlərin tərəqqi və performanslarını qiymətləndirməkdə tədricən səriştəli olmasına imkan yaradır.

⁶⁸ Malakolunthu, S. və Hoon, S. K-dan çıxarış. (2010). Kuala Lumpurdakı orta məktəbdə məktəb əsaslı qiymətləndirmənin müəllim perspektivi, Prosessiya Sosial və Davranış Elmləri, Cild 9, səh. 1170-1176.

⁶⁹ Belçika Təhsil və Təlim Nazirliyi və Antverp Universiteti Edubron Araşdırma Qrupundan çıxarış (2010). Belçika Flamand İcması üçün Ölkə Məlumat Hesabatı, Məktəb nəticələrinin yaxşılaşdırılması üçün qiymətləndirmə və əsaslandırma çərçivələrinə dair İƏİT-in icmalı.

Formativ Qiymətləndirmənin Elementləri: İƏİT keys nümunəsinin nəticələri ⁷⁰

Çıxarış (tam versiya ilə Əlavədə tanış ola bilərsiniz)

İƏİT ölkələrində aparılan son tədqiqatlar formativ qiymətləndirmənin aşağıdakı əsas elementlərini göstərmişdir:

1. Qarşılıqlı əlaqəni və qiymətləndirmə vasitələrindən istifadəni təşviq edən sinif mədəniyyətinin yaradılması.
2. Öyrənmə hədəflərinin yaradılması və şagirdlərin bu hədəflərə doğru fərdi irəliləməsinin izlənməsi.
3. Müxtəlif şagird ehtiyaclarını ödəmək üçün müxtəlif təlim metodlarından istifadə edilməsi.
4. Şagird qavrayışını qiymətləndirmək üçün müxtəlif yanaşmalardan istifadə edilməsi.
5. Şagirdin performansına dair rəy və müəyyən edilmiş ehtiyacları ödəmək üçün təlimatın uyğunlaşdırılması.
6. Şagirdlərin təlim prosesinə fəal şəkildə cəlb edilməsi.

Bütün keys nümunələrində müəllimlər müxtəlif elementləri fərqli şəkildə vurğulamış olsalar da, altı elementin hər birini müntəzəm təcrübəyə daxil etmişlər.

Summativ nəticələr daha geniş təlim və tədris mühitinə daxil edildikdə daha çox formativ olaraq istifadə olunur. Onlar həm də test yükünü aşağı salmağa kömək edir ki, bu da aşağı nailiyyətləri olan şagirdlərin özünə hörmətinə mənfi təsir göstərə bilər.

2. Aşağıda qeyd olunanlar üzrə qısa təhlil yazın:

- Bu oxu materiallarından hansı yeni məqamları öyrəndiniz?
- Formativ qiymətləndirməni səmərəli həyata keçirmək üçün mövcud olan əsas şərtlər hansılardır? İşə cəlb edilməli olan əsas iştirakçılar kimlərdir? Hər iştirakçıdan hansı səriştələr tələb olunurdu?
- Formativ qiymətləndirmənin altı əsas elementindən hansısa ölkənizdə və ya kontekstinizdə həyata keçirilməmişdir? Hansılar? Hansı konkret təcrübələr vasitəsilə? Təsirləri nədir? Hər hansı bir çətinlik varmı? Xahiş edirəm cavabınızı nümunələrlə izah edin. Mümkünsə, ətrafınızdakı münasib təcrübəçiləri müsahibə edin.
- Altı əsas elementdən hər hansı biri sizin kontekstinizdə yetərinə başa düşülməmiş və ya həyata keçirilməmişdir? Hansılar? Hansı konkret yollarla daha da inkişaf etdirilə bilər?

MƏHSUL: Qısa təhlil işi.

⁷⁰ İƏİT (2008). Öyrənmə üçün qiymətləndirmə. Formativ qiymətləndirmə, İƏİT/CERI Beynəlxalq Konfrans "21-ci əsrdə öyrənmək: Tədqiqat, innovasiya və siyasət".

TAPŞIRIQ 3 Formativ qiymətləndirmə strategiyaları üzərində fərdi və ya kiçik qruplarda çalışın

1. [Autentik qiymətləndirmə: öyrənmə üçün qiymətləndirmə](#) və [Yaxşı rəyin verilməsi təcrübələri adlı](#) resursları oxuyun. Çıxarışlarda təqdim olunan qiymətləndirmə strategiyaları və təcrübələri arasında sizin üçün yeni olanları sadalayın.

Autentik qiymətləndirmə: öyrənmə üçün qiymətləndirmə⁷¹

Çıxarış (tam versiya ilə Əlavədə tanış ola bilərsiniz)

Davranışdan idrak nəzəriyyəsinə keçmək qiymətləndirmə vurğusunu dəyişirdi:

Əvvəl	Sonra
Cavab vermək	Biliyin qurulması
Ayrı-ayrı təcrid olunmuş bacarıqlar	İntegrasiya edilmiş və disiplinlərarası fəaliyyətlər
Təcrid olunmuş faktlar və bacarıqların toplanması	Biliklərin tətbiqi və istifadəsi
Kağız və qələm testləri	Müvafiq və mənalı, daha yüksək səviyyəli düşüncəni vurğulayan, bircə düzgün cavabı olmayan, əvvəlcədən bilinən ictimai standartlara sahib və vaxtı olmayan çox seçimli, kontekstli problemlər üzrə autentik qiymətləndirmələr.
Rüb sonu testlər / imtahanlar	Müəyyən zamandan bir müəllimlər, şagirdlər və valideynlər tərəfindən qiymətləndirmə üçün əsas yaradan iş nümunələri
Yalnız fərdi çalışma tapşırıqları	Həqiqi həyatı öyrənməyi əks etdirən birgə iş tələb edən qrup tapşırıqları
Qiymətləndirmə məlumatlarının yenidən istehsalı/bərpasına yönəldilmişdir	Şagirdin qavramasını və biliyini ölçən autentik qiymətləndirmə

Öyrənmə üçün qiymətləndirmənin əsas xüsusiyyətləri aşağıdakılardır:

- effektiv sorğu-sual metodlarından istifadə etmək;
- qiymətləndirmə və rəylərin bildirilməsi strategiyalarından istifadə;
- öyrənmə məqsədlərinin paylaşılması; və
- həmyaşlı və özünü qiymətləndirmə.

⁷¹ Collins, R.-dan çıxarış (2013). Autentik qiymətləndirmə: öyrənmə üçün qiymətləndirmə, Kurikulum Liderlik Jurnalı, Cild. 11, № 7. Avstraliya Təhsil Xidmətləri.

Dietel, R.J. və başqalarına (1991) əsasən qiymətləndirmədə mükəmməllik tədris planını (kurikulum) və təlimatı tələb edir:

- əsas konseptlərin müəyyən edilməsi;
- öyrənmə və qiymətləndirmə strategiyalarının inklüziv repertuarının cəlb edilməsi;
- birgə tədris və təlimə hazır olunması;
- şagirdlərin güclü tərəfləri barədə yeni məlumatlar toplanması;
- gündəlik problemlərlə əlaqəli autentik tapşırıqlardan istifadə edilməsi;
- şagirdlərin icma üzvləri ilə birlikdə məktəbdən kənarında öyrənmə və qiymətləndirmə ilə məşğul olması üçün şəraitin yaradılması;
- maraqlı olmaq üçün çətin, lakin uğursuzluğa səbəb olacaq qədər çətin olmayan ev tapşırıqlarından istifadə edilməsi;
- şagirdlərin qiymətləndirmə məqsədləri və metodları haqqında anlayışlarının inkişaf etdirməsinin təmin olunması;
- şagirdlərin performans meyarları və metoduna dair qərar verməsinə şəraitin yaradılması.

2005-ci ilin İƏİT hesabatında bildirilir ki, formativ qiymətləndirmə ilə əlaqəli nailiyyətlər “indiyə qədər təhsil müdaxilələri üçün hesabat verilən ən böyük sırasındadır”. Hesabatda müəllimlərin şagird nailiyyətlərindəki dəyişikliklərin arxasındakı amilləri müəyyənləşdirmək və tədrislərini fərdi ehtiyaclara uyğunlaşdırmaqla hələ də standartlara uyğun işləyə biləcəkləri iddia olunur.

Yaxşı rəyin verilməsi təcrübələri⁷²

Çıxarış (tam versiya ilə Əlavədə tanış ola bilərsiniz)

Nicol və Macfarlane-Dick (2006) yaxşı rəy bildirilməsi təcrübəsinin yeddi prinsipini təklif edirlər:

1. Yaxşı performansın nə olduğunu aydınlaşdırmağa kömək edir (hədəflər, meyarlar, gözlənilən standartlar);
2. Öyrənmədə özünü qiymətləndirmənin (əks etdirmə) inkişafını asanlaşdırır;
3. Şagirdlərə öyrəndikləri barədə yüksək keyfiyyətli məlumat verir;
4. Öyrənmədə müəllim və həmyaşd dialoqunu təşviq edir;
5. Müsbət motivasiya inancları və özünə hörməti təşviq edir;
6. Mövcud və arzuolunan performans arasındakı boşluğu aradan qaldırmaq üçün imkanlar yaradır;
7. Müəllimləri tədrisin formalaşmasına kömək edəcək məlumatlarla təmin edir.

⁷² Nicol, D. J. və Macfarlane-Dick, D.-dan çıxarış (2006). Formativ qiymətləndirmə və özünü tənzimləmə yolu ilə öyrənmə: yaxşı rəy bildirilməsi təcrübəsinin modeli və yeddi prinsipi, Ali Təhsil Tədqiqatları, cild 31, No. 2, s. 199-218.

Müəllimlərin rəy bildirməsinin keyfiyyətini artıran strategiyalar bunlardır:

- inkişaf sahələri üzrə prioritetlərin müəyyən edilməsi;
- rəyin vaxtında, islahedici, qısa və onlayn formatda əlçatan olması;
- şagirdlərə seçilmiş işləri yenidən yazmağa imkanın yaradılması;
- şagirdlərin “fəaliyyət bəndləri” ilə təmin edilməsi; və s.

2. Sadaladığınız məqamları kiçik qruplarda müzakirə edin:

- Bu strategiyalar və təcrübələr niyə sizin üçün maraqlıdır;
- Kontekstinizə uyğun tətbiq edilə bilən strategiya və təcrübələri sadalayın; və
- Onlardan bəzilərinin kontekstinizə uyğunlaşdırmaqda hansı çətinliklər var?

3. Oxu materialı və müzakirələri nəzərə almaqla gündəlik iş və həyatınızda qarşılaşdığınız qiymətləndirməni (xüsusiyyətləri, metodları, prosesləri və s.) təsvir edin. Müəllimlərdən bu cür təkmilləşdirmələrin tələb edəcəyi sərişələri göstərməklə belə qiymətləndirmənin necə inkişaf etdiriləcəyi barədə təklif verin.

MƏHSUL: Yeni strategiya və təcrübələrin siyahısı, həmçinin kontekstinizdə qiymətləndirmə ilə bağlı təhlil və təklif.

FƏALİYYƏT 4

Beynəlxalq, sub-regional, milli və məktəb səviyyəsində şagird qiymətləndirmələri və onların kurikulumla əlaqəsi

Vəzifələr

1. Şagirdlərin müxtəlif səviyyələrdə - beynəlxalq (PISA və s.), regional, milli və məktəb səviyyələrində qiymətləndirilməsi arasındakı əlaqələrin, o cümlədən müxtəlif ölkələrin bu fərqli qiymətləndirmələrə yanaşmalarının araşdırılması.

Ümumi məlumat və müzakirələr

Bir çox qiymətləndirmə sistemi islahatları beynəlxalq səviyyədə həyata keçirilmiş və onlar arasında ən azı iki genişmiqyaslı tendensiya müşahidə edilə bilər:

1. Təhsil tərəqqisini izləmək üçün summativ metodlardan istifadə etməklə milli və beynəlxalq qiymətləndirmələrdə (PISA və s.) inkişaf olmuşdur; və
2. Çoxsaylı ölkələr şagirdlərin öyrənməsini və / və ya qiymətləndirmədə bərabərliyini yaxşılaşdırmaq üçün daha formativ qiymətləndirmə metodlarını tətbiq etməyə çalışmışdır.

İƏİT-in bu yaxınlarda bildirdiyi kimi⁷³, summativ qiymətləndirmələr məktəblərdə ən çox yayılan qiymətləndirmə növü olaraq qalır. Onlar bölümün sonunda şagirdin öyrəndiklərini ölçmək, şagirdləri həvəsləndirmək, məzuniyyət və ya müəyyən peşələrə yiyələnmək üçün keçid tələbləri üzrə lazım olan standartlara cavab verilməsini təmin etmək və ya ali məktəbə qəbul üçün şagirdlərin seçilməsi üsulu kimi bir neçə məqsədə xidmət edir. Təhsil nazirlikləri və ya şöbələri, dövlət tərəfindən maliyyələşdirilən məktəbləri keyfiyyətli təhsil verməyə görə məsuliyyətə cəlb etmək üçün summativ qiymətləndirmələrdən və dəyərləndirmələrdən istifadə edə bilərlər. Artan tendensiya ilə İƏİT-in şagird nəaliyyətlərinin beynəlxalq qiymətləndirilməsi proqramı (PISA) kimi beynəlxalq summativ qiymətləndirmələr milli təhsil sistemlərinin inkişafını müqayisə etmək üçün həlledici olmuşdur.

Sinifdə formativ qiymətləndirmə öyrənmə ehtiyaclarını müəyyənləşdirmək və tədrisə uyğun şəkildə düzəliş etmək üçün şagird tərəqqisi və qavramasının sıx-sıx, interaktiv qiymətləndirilməsidir. Lakin məktəblərin şagird nailiyyətinə görə məsuliyyət daşması üçün istifadə olunan yüksək görünürüklü summativ testlər zamanı qarşılaşılan gərginliklər, eləcə də qiymətləndirmə və dəyərləndirmə üçün sistemli, məktəb və sinif yanaşmaları arasında əlaqənin olmaması da daxil olmaqla daha geniş tətbiqetmə üçün əsaslı maneələr mövcuddur.

Summativ testlərin üstünlük təşkil etdiyi mühitlərdə müəllimlər çox vaxt “testə öyrətmək” məcburiyyətində qalırlar və şagirdlər öyrənmə məqsədləri hesabına (yəni yeni bilikləri başa düşmək və mənimsəmək) performans hədəflərini qarşılamağa təşviq olunurlar. Müəllimlərin çoxu bu xarici qiymətləndirmələrin formativ qiymətləndirmə təcrübəsi ilə ziddiyyət təşkil etdiyi hesab edir. Yaxşı hazırlanmamış xarici testlər, məktəblər arasındakı performans müqayisə etmək üçün dar məlumat dəsti istifadə edən reyting cədvəli və testlərlə kurikulum arasında əlaqənin olmaması da təhsilin keyfiyyətinə təsirsiz ötürmüşdür.

Bütün hallarda, sinifdə tədris və təlimin planlaşdırılmasını məlumatlandırmaq üçün məlumatların istifadəsi və ya milli miqyasda siyasətin məlumatlandırılması və təkmilləşdirilməsi formativ qiymətləndirmənin ikinci səviyyəsi hesab edilə bilər.

⁷³ İƏİT (2008). *Öyrənmə üçün qiymətləndirmə*. Formativ qiymətləndirmə, İƏİT/CERI Beynəlxalq Konfrans “21-ci əsrdə öyrənmək: Tədqiqat, innovasiya və siyasət”.

Fəaliyyətin əsas fokusu

Milli imtahanlar; imtahanların funksiyaları; beynəlxalq qiymətləndirmələr, milli qiymətləndirmələr; regional qiymətləndirmələr; inkişaf etməkdə olan ölkələrin iştirakı; İƏİT ölkələrində qiymətləndirmə mədəniyyəti

TAPŞIRIQ 1 Fərqli qiymətləndirmə səviyyələri üzrə fərdi olaraq çalışın

1. [Şagirdlərin nəyi öyrəndikləri və mənimsədiklərinin ölçülməsi](#) adlı sənədi oxuyun.

Şagirdlərin nəyi öyrəndikləri və mənimsədiklərinin ölçülməsi⁷⁴

Çıxarış (tam versiya ilə Əlavədə tanış ola bilərsiniz)

İmtahanlar sonrakı təhsil imkanlarından yararlanmaq və əmək bazarlarına çıxış şərtləri kimi istifadə edilə bilər. Əksər ölkələrdə orta təhsil məktəblərinin buraxılış imtahanları yüksək paylı olmaqla olduqca siyasiləşdirilmişdir. İmtahanlar orta məktəb proqramına təsir göstərmək və formalaşdırmaq üçün güclü vasitədir.

Siyasət hazırlayanlar və ictimaiyyət, ölkələrin global bazarda mövcud və gələcək işçi qüvvəsinin rəqabət qabiliyyəti və vətəndaşların sürətlə dəyişən cəmiyyətlərə nə dərəcədə uyğunlaşa biləcəyi ilə əlaqədar narahatlıqlarına görə şagird nailiyyətlərinin beynəlxalq müqayisəli araşdırmalarına maraq göstərməyə başlamışdır. Bu tədqiqatlar arasında ən populyarları Şagird Nailiyyətlərinin Beynəlxalq Qiymətləndirilməsi Proqramı (PISA) və Riyaziyyat və Təbiət Elmləri üzrə Beynəlxalq Qiymətləndirmə Proqramıdır (TIMSS). Beynəlxalq qiymətləndirmələr siyasət hazırlayanlara təhsil sistemlərinin sonrakı araşdırılması üçün şərait yaradır.

Milli qiymətləndirmələr şagirdlərin qabiliyyətini qiymətləndirir və əsas diqqəti sistem səviyyəsinə yönəldir. 1990-cı illərdə, xüsusilə Avstraliya, Kanada, İngiltərə və Amerika Birləşmiş Ştatları kimi ölkələrdə məktəb və müəllimlərin hesabatlılığı üçün vasitə olaraq milli qiymətləndirmələrdən istifadə geniş vüsət almışdı. Dövlət imtahanları fərdi şagirdlərin qabiliyyətini ölçür və adətən selektiv məqsədləri üçün istifadə olunur. Geniş miqyaslı summativ qiymətləndirmələr əmək bazarları üçün lazım olan bəzi əsas səriştələrin qiymətləndirilməsi üçün əlverişsiz hesab olunur. Şagird nailiyyətlərinin sinif əsaslı monitorinqinin vacib hesab edilməsinə baxmayaraq hələ də kifayət qədər diqqət qazanmamışdır.

Norma istinadlıdan meyarlara əsaslanan qiymətləndirməyə keçid tendensiyasını daha da gücləndirərək, hazırda orta məktəb məzunlarının yekun qiymətləndirilməsində portfolyolar, profillər və məktəb qeydləri kimi qeyri-imitahan təcrübələrinin daxil edilməsinə doğru güclü sıçrayış əlamətləri mövcuddur. Bu tendensiyalar həm texniki cəhətdən inkişaf etmiş, həm də sosial cəhətdən inklüziv yeni təhsil qiymətləndirməsi və dəyərləndirilməsi mədəniyyətinin qurulması yolunu simvolizə edir.

Çıxarışda təsvir olunan və müzakirə olunan müxtəlif qiymətləndirmə səviyyələri (milli qiymətləndirmə, ictimai imtahan, beynəlxalq qiymətləndirmə, sinif qiymətləndirməsi və s.) haqqında 10 slyadlı PowerPoint təqdimat hazırlayın.

2. Plenar iclasda təqdimat edin və verilən suallara cavab verin.

MƏHSUL: Müxtəlif qiymətləndirmə səviyyələri üzrə PowerPoint təqdimatı.

⁷⁴ Dünya Bankından çıxarış (2005). İkili çağırışlara cavab: Kurikulum və Qiymətləndirmə. Gənclər üçün fərşətlərin genişləndirilməsi və səriştələrin qurulması: Orta Təhsil üçün yeni gündəlik, səh. 94-102.

TAPŞIRIQ 2 Kontekstinizdəki qiymətləndirmə və imtahanlar üzrə fərdi olaraq çalışın

1. [Milli, regional və beynəlxalq təlim qiymətləndirmələrində iştirak: inkişaf etməkdə olan ölkələrdəki tendensiyalar, 1960-2009](#) adlı keys nümunəsini oxuyun.

Milli, regional və beynəlxalq təlim qiymətləndirmələrində iştirak: inkişaf

etməkdə olan ölkələrdəki tendensiyalar, 1960-2009 ⁷⁵

Çıxarış (tam versiya ilə Əlavədə tanış ola bilərsiniz)

1960-cı illərdən başlayaraq və 1990-cı illərdə əhəmiyyətli dərəcədə artaraq şagird öyrənməsinin qiymətləndirilməsi, dəyərləndirilməsi və müqayisəsi, təhsil nailiyyətlərinin müqayisəli tədqiqatlarında ölkənin iştirakının genişlənməsi və digər şagird testləri və milli qiymətləndirmələr üçün Dünya Bankının dəstəyi cari trendləri formalaşdırmışdır.

Eyni zamanda, Latın Amerikası Təhsilin Keyfiyyətinin Qiymətləndirilməsi Laboratoriyası (LLECE), Təhsilin Keyfiyyətinin Monitorinqi üzrə Cənubi və Şərqi Afrika Konsorsiumu (SACMEQ) və Frankdilli Afrika Ölkələrinin PASEC Proqramı da daxil olmaqla regional öyrənmə qiymətləndirmələri də kök salmışdı.

Milli öyrənmə qiymətləndirmələri - yeni standartlaşdırılmamış, kontekstə həssas və müqayisə olunmayan öyrənmə qiymətləndirmələri inkişaf etməkdə olan ölkələrdə təhsil siyasətini hazırlayanlar üçün üstünlük verilən vasitə kimi daha yaxşı məqamda qərarlaşmışdır. Lakin bu tendensiyanın davam etməsi həm də beynəlxalq qurumların, QHT-lərin və ölkələrə qiymətləndirmə mövzusunda dəstək və məsləhət verən regional birliklərin siyasətindən də asılı olacaqdır.

Yüksək paylı (ballı) beynəlxalq qiymətləndirmə milli və regional qiymətləndirməni sıxışdırarsa, əsas risk xüsusilə inkişaf etməkdə olan ölkələrinin "at yarışı" düşüncəsi və inam böhranları ilə üz-üzə qalmasıdır. Sonda bir neçə ildən bir sonsuz və xətalı təhsil islahatlarının olduğu və hər biri test ballarını artırmaq üçün ən təsirli vasitələrin tapılmasına həsr olunmuş inkişaf etmiş ölkələrdəki təhsil islahatlarının taleyini təqlid edəcəklər (Baker və LeTendre 2005). Digər tərəfdən, milli qiymətləndirmələr məzmunu və formatı baxımından getdikcə eyniləşir. Qloballaşma gücləndikcə, qiymətləndirmənin beynəlxalq və regional təsirləri adi hala çevrilə bilər.

-
2. Aşağıdakı sualları cavablandıraraq şəxsi qeyd (iki səhifədən çox olmayan) yazın:

- Hazırda kontekstinizdə şagirdlərə tətbiq olunan milli, sub-regional və beynəlxalq qiymətləndirmələr və ya imtahanlar hansılardır?
- Hər qiymətləndirmə və imtahanın məqsədləri, məzmunu və üsulları hansılardır? Onların nəticələri necə istifadə olunur?
- Siyasət hazırlayanlar, məktəb rəhbərləri, müəllimlər, valideynlər, şagirdlər, işəgötürənlər və icmalar daxil olmaqla ətrafınızdakı maraqlı tərəflərlə müsahibə aparın. Onların bu qiymətləndirmə və imtahanlara dair münasibətləri və fikirləri necədir?

3. Sizcə, hər qiymətləndirmə və imtahanın statusu, funksiyaları və təsirləri nədir? Onlar birlikdə daha yaxşı şəkildə necə mövcud ola və ya inkişaf edə bilərlər?

⁷⁵Kamens, D. H., Benavot, A.-dan çıxarış (2011), Milli, regional və beynəlxalq öyrənmə qiymətləndirmələri: inkişaf etməkdə olan ölkələrdəki tendensiyalar, 1960-2009. Qloballaşma, Cəmiyyətlər və Təhsil, cild 9, No. 2, səh. 285-300.

MƏHSUL: Kontekstinizdə qiymətləndirmə və imtahanlara dair şəxsi qeyd.

TAPŞIRIQ 3 Qiymətləndirmə mədəniyyətləri üzrə fərdi və ya kiçik bir qrup olaraq çalışın

1. [Qiymətləndirmə mədəniyyətinin gücləndirilməsi: İƏİT ölkələrindən tapıntılar](#) adlı sənədi oxuyun.

Qiymətləndirmə mədəniyyətinin gücləndirilməsi: İƏİT ölkələrindən tapıntılar⁷⁶

Çıxarış (tam versiya ilə Əlavədə tanış ola bilərsiniz)

Qiymətləndirmə mədəniyyətində müəllimlər və məktəb rəhbərləri nəyin və niyə işlədiyi barədə yeni biliklər əldə etmək, biliklərini həmkarları ilə bölüşmək və şagirdlərinin öyrənmə ehtiyaclarını daha geniş şəkildə həll etmək bacarıqlarını inkişaf etdirmək üçün şagirdlər haqqında məlumatdan istifadə edirlər. Bir neçə İƏİT ölkəsi ya məktəb səviyyəli qiymətləndirmənin əsas və ya yeganə forması olaraq, ya da xarici test, yoxlama və proqram qiymətləndirməsinin tamamlayıcı əsas komponenti olaraq məktəb əsaslı qiymətləndirməni dəstəkləyir. Məktəb əsaslı qiymətləndirmə birbaşa məktəb işçilərini əhatə edir, yerli məlumatları özündə cəmləşdirir və potensial olaraq birbaşa məktəbin inkişafını formalaşdırır.

İdeal olaraq, qiymətləndirmə və dəyərləndirmələrdə toplanan məlumatlar təhsil sisteminin hər bir səviyyəsində (sınıf, məktəb və siyasət səviyyəsində) təkmilləşmə strategiyasını formalaşdırmaq üçün istifadə olunur. Bu halda summativ məlumat formativ olaraq istifadə olunur. Müəllimlər, məktəb rəhbərləri və siyasətyaratma üzrə rəsmilərin qiymətləndirmələr yaxşı koordinasiya edildikdə və məlumatların işlə niyə və necə əlaqəli olduğu aydın olduqda qiymətləndirmə məlumatlarından istifadə ehtimalı daha çoxdur.

2. Ölkə tərəfindən təşkil olunan qruplarda aşağıdakıları müzakirə edin:

- Bu tədqiqatdan çıxara biləcəyiniz əsas nəticələr və məqamlar hansılardır?
- Sizin kontekstinizdə şagirdlərin öyrənməsini, məktəbin təkmilləşdirilməsini və sistemli inkişafı dəstəkləmək üçün mövcud hansı qiymətləndirmə və dəyərləndirmələrdən istifadə edilə bilər?
- Sizcə, hansı şərtlərə ehtiyac var və bu cür qiymətləndirmələrin şagirdlərin öyrənməsinin yaxşılaşdırılması, məktəbdə təkmilləşmə və sistemli inkişafı nəticələnməsi üçün hansı mexanizmlər yaradılmalıdır? Təklif etdiyiniz şərtləri və mexanizmləri bəndlərlə qeyd edin.
- Fasilitator müzakirələri yekunlaşdırmamışdan əvvəl hər bir qrup tapıntılarını plenar iclasda məruzə etməlidir.

MƏHSUL: Qrup hesabatı.

⁷⁶ İƏİT (2008). *Öyrənmə üçün qiymətləndirmə*. Formativ qiymətləndirmə, İƏİT/CERI Beynəlxalq Konfrans “21-ci əsrdə öyrənmək: Tədqiqat, innovasiya və siyasət”.

FƏALİYYƏT 5

Şagird qiymətləndirməsində bütövlükçü yanaşmanın tətbiqi

Vəzifələr

1. Şagird qiymətləndirməsini kurikulum, müəllim hazırlığı və təhsil sisteminin və cəmiyyətin digər sahələri ilə uyğunlaşdırmaq üçün maraqlı alətlər və modellər təqdim edin.

Ümumi məlumat və müzakirələr

Qiymətləndirmə təcrübələri ənənələr və maraqlı tərəflərin şəxsi və kollektiv fərziyyələrindən güclü şəkildə təsirlənə bilər. Qiymətləndirmə təcrübələri inkişaf etdikdə, maraqlı tərəflərin rolları da dəyişir. Bundan əlavə, qiymətləndirmə təcrübələri fərqli maraqlı qruplarını təmsil edən maraqlı tərəflərin müqaviməti və məhdudiyyətləri ilə də qarşılaşa bilər. Məsələn, müəllimlərin fəaliyyəti məktəb rəhbərlərindən, məktəb rəhbərləri mərkəzi və ya yerli təhsil orqanlarından və s. asılı ola bilər. Üstəlik qiymətləndirmə ilə bağlı rəqabətli tələblər ola bilər - bəzi maraqlı tərəflər qiymətləndirmələrin daha inklüziv olmasını müdafiə edir, digərləri isə qiymətləndirmənin həmişə selektiv məqsədli olacağına inanırlar.

“Ənənəvi” qiymətləndirmə təcrübələri müəllim və şagirdləri balanssız güc münasibətlərinə sala bilər. Müəllimlər qiymətləndirmə yolu ilə gücdən istifadə edə bilərlər. Bu cür güc dəyişən qiymətləndirmə və pedaqoji təcrübələr üçün maneə kimi çıxış edə bilər. Gücdən imtina etmək heç vaxt asan olmur, xüsusən bu güc müəllim şəxsiyyəti və əsas işin bir hissəsi kimi qəbul edilə bilər.

Müəllimlər qiymətləndirmənin daha inklüziv olmasında mərkəzi rol oynayırlar. Həm ilkin pedaqoji, həm də ixtisasartırma səviyyəsində müəllimlərin hazırlanmasına qiymətləndirmə ilə bağlı məsələlərin daxil edilməsi vacibdir. Əlavə olaraq, müəllimlər əllərində kifayət qədər vaxta və materiala, eləcə də müxtəlif qiymətləndirmə formalarını tətbiq etmək azadlığına sahib olmalıdırlar. Belə ki, müəllimlər alternativ qiymətləndirmə formalarını seçsələr də, təcrübələrini dəyişdirməyə çalışarkən məhdudiyyətlərlə qarşılaşa bilərlər. Məsələn, müxtəlif mədəni kontekstdə olan müəllimlərin qiymətləndirmə qavrayışı və anlayışı fərqli olur. Siyasət hazırlayanların bu cür fərqləri nəzərə alması vacibdir.

Şagirdlər eyni zamanda öz qiymətləndirmələrində maraqlı tərəflər və iştirakçılardır. Qiymətləndirmə şagirdlərin öyrənməsi və həyatları üçün əsas əhəmiyyətə malikdir. Qiymətləndirmə islahatları planlaşdırıldıqda dəyişikliklər yalnız müəllimlərə deyil, şagirdlərə də açıq şəkildə izah edilməlidir. Şagirdlərin anlayış və dəyərləri də nəzərə alınmalıdır. Həqiqətdə, imtahan tərtibçilərinin adətən şagird qavrayışları və gözləntiləri barədə məlumatları yoxdur. Məsələn, onlar qiymətləndirmə və onun məqsədi, şagirdlərin almaq istədikləri rəy növü və həmçinin şagirdlərin ən vacib hesab etdiyi qiymətləndirmə növü ilə bağlı şagird inanclarını bilməyə bilərlər.

Şagird qiymətləndirməsinə bütövlükçü yanaşmanın tətbiqi bir neçə ölçülü ola bilər:

- Şagirdlərin irəliləməsi barədə daha ədalətli, daha insani və hərtərəfli məlumatlı olmaq üçün çoxşaxəli qiymətləndirmənin təmin edilməsi. Qiymətləndirici, öyrənmənin ümumi fəaliyyətini bütöv şəkildə qiymətləndirmək üçün bir müddət ərzində onun irəliləyişləri ilə əlaqəli çoxölçülülük (məsələn, təbii olaraq ortaya çıxan dəlillər, təcrübəli öyrənmə) prizmadan dəlil və ya məlumat toplaya və istifadə edə bilər. Qiymətləndirici, yazıb-oxumaq və hesablama kimi məzmun əsaslanan təlim nəticələrindən əlavə, özünü qavrayış və yaradıcılıq kimi vahid öyrənmə nəticələrini də nəzərə almalıdır.

- Qiymətləndirmənin dizaynı və tətbiqi prosesləri zamanı qiymətləndirmənin təhsildəki digər sahələrlə (yəni siyasət, planlaşdırma, kurikulum, təlim-tədris və s.) və təhsildən kənar, xüsusən də iş dünyası ilə əlaqəsi nəzərə alınmalıdır.
- Qiymətləndirmə tapşırıqlarında fərqli maraqlı tərəflərin (təhsil qurumları, məktəblər, müəllimlər, şagirdlər, valideynlər, işəgötürənlər, icmalar, beynəlxalq maraqlı tərəflər və s.) olduğunu qəbul etməklə yanaşı, qiymətləndirmənin dizaynı, tətbiqi, istifadəsi və islahatı proseslərindəki rollarının təsiri və müxtəlif maraqlı tərəflərin rollarını da araşdırmaq vacibdir.

Fəaliyyətin əsas fokusu

Şagird qiymətləndirilməsinə bütövlükçü yanaşma; şagirdlərin qiymətləndirilməsində maraqlı tərəflərin iştirakı; şagird qiymətləndirməsinə hərtərəfli yanaşma; effektiv şagird qiymətləndirməsi üçün çərçivə

TAPŞIRIQ 1 Qiymətləndirmə islahatı üçün dəstəkləyici amillər üzərində kiçik qruplarda çalışın

1. [Maraqlı tərəfin qiymətləndirməyə cəlb edilməsi Şotlandiyadakı Öyrənmə \(AifL\) Proqramı üçündür](#) və [Kiçik siniflərdə birgə öyrənmə qruplarının portfolio qiymətləndirilməsi: Honq Kongdan Təcrübələr](#) adlı keys nümunələrini oxuyun.

Maraqlı tərəfin qiymətləndirməyə cəlb edilməsi Şotlandiyadakı Öyrənmə (AifL) Proqramı üçündür⁷⁷

Çıxarış (tam versiya ilə Əlavədə tanış ola bilərsiniz)

Şotlandiyada kurikulum və qiymətləndirmə 1970-ci illərin sonlarından bəri bir-biri ilə ayrılmaz şəkildə əlaqələndirilir. Müəllimlərin kurikulum və qiymətləndirmədə iştirakı ənənəsi uzun müddətdir ki, hökm sürür. 2001-ci ildə Şotlandiya Parlamentində qiymətləndirmə ilə bağlı bir mübahisə 'Qiymətləndirmə Öyrənmə üçündür' (AifL) proqramının kontekstini müəyyənləşdirdi: qiymətləndirmə təlim və tədrisin ayrılmaz hissəsidir və öyrənmə və nailiyyəti yaxşılaşdırmalıdır; dəyişikliyə yanaşma təkamülə meyli olmalıdır; müəllimlərin əsaslandırılmış peşəkar qərarı sistemin mərkəzində olmalıdır; və monitoring məqsədləri üçün məlumat vahid, inteqrasiya edilmiş sistem halına gətirilməlidir.

AifL Proqramının komandası Şotlandiya daxilindəki məktəblərlə işləyirdi. Dəstəkləyici, məlumatlı icmalar qurmaq üçün maraqlı tərəflərdən təşkil olunmuş bir sıra geniş miqyaslı qruplar yaradıldı. Bu iddialı və kompleks layihə quruluşunun qiymətləndirmə təcrübəsində kifayət qədər ciddi dəyişikliklərə səbəb olduğunu göstərən dəyərləndirmə dəlilləri mövcuddur. Hal-hazırda siniflərində formativ qiymətləndirmə təcrübəsinə sadıq olan çox sayda müəllim var.

AifL proqramı bütün iştirakçıların - müəllimlər, uşaqlar, gənclər, tədqiqatçılar və siyasət hazırlayanların öyrənən olduqları fikrini vurğulayır. Bu yanaşma, həlledici elementi inkişaf planlamasının bir hissəsi kimi özünü qiymətləndirmə olan gücləndirilmiş yerli muxtariyyətə yönəlmiş daha geniş tendensiya ilə uzlaşır. AifL məktəbi Öyrənmə üçün Qiymətləndirmə, Öyrənmə kimi Qiymətləndirmə və Öyrənmənin Qiymətləndirilməsini fəal və hərtərəfli şəkildə təbliğ edən məktəb kimi təsvir olunur.

⁷⁷ Hayward, E. L.-dan çıxarış (2007). Şotlandiyada kurikulum, pedaqogika və qiymətləndirmə: sosial ədalət axtarışında. Təhsildə qiymətləndirmə: prinsiplər, siyasət və təcrübə, cild 14, No. 2, səh. 251-268.

Kiçik siniflərdə birgə öyrənmə qruplarının portfolio qiymətləndirilməsi:

Honq Konqdan Təcrübələr⁷⁸

Çıxarış (tam versiya ilə Əlavədə tanış ola bilərsiniz)

Portfolio qiymətləndirməsinin tərifi ilə bağlı yekdil bir razılaşma yoxdur. Uşağın güclü tərəflərini təsdiqləyən gündəlik rəsmlər, yazılar və digər materialların fərdi kolleksiyası kimi istinad edilə bilər (Schipper və Rossi, 1997). Bundan əlavə, "şagirdlərin bir və ya daha çox sahədəki səylərini, irəliləməsini və nailiyyətlərini nümayiş etdirən şagird işinin məqsədyönlü toplusu da ola bilər. Kolleksiya məzmununun seçilməsində şagirdlərin iştirakı, seçim meyarları, mühakimə meyarları və şagirdin özünü əks etdirməsinə dair dəlillər olmalıdır" (Paulson, Paulson və Meyer, 1991, səh. 60-61). İxtiyari portfolio qiymətləndirməsi özünəməxsusluğu və müəyyən müddət ərzində şagirdin öyrənməsini sənədləşdirmə qabiliyyəti ilə xarakterizə olunur.

Honq Konqda portfolio qiymətləndirməsinin müvəffəqiyyətlə həyata keçirilməsindən əldə edilə biləcək dərslərə aşağıdakılar daxildir:

- müəllimlərin konsepsiyalara yiyələnmələri və müxtəlif növ portfoliolardan fərqli məqsədlər üçün istifadə etmələri üçün adekvat peşə hazırlığının təmin edilməsi çox vacibdir;
- kiçik miqyaslı sinif fərdi şagirdlərlə birlikdə portfolioları nəzərdən keçirməsinə vaxt ayıraraq müəllimin portfolio qiymətləndirməsinin həyata keçirilməsini asanlaşdırma bilər;
- birgə öyrənmə şagirdlərin portfoliolarında öyrənmə irəliləməsini qeyd etmələrini təmin edən özünü qiymətləndirmə qabiliyyətini gücləndirə bilər.

2. Kiçik qruplarda, Şotlandiya və Honq Konq keyslərində yeni qiymətləndirmə proqramının tətbiqi üçün vacib olan amilləri və iştirakçıları, bu amillərlə iştirakçılar arasındakı əlaqələri və habelə qarşılıqlı əməkdaşlığı əks etdirən qrafik çəkin.

3. Hər bir qrup qrafiki plenar iclasda təqdim etməlidir.

MƏHSUL: Amillər, iştirakçılar və qarşılıqlı əlaqələri əks etdirən qrafiklər.

TAPŞIRIQ 2 Fərdi və ya kiçik qrup şəklində şagird qiymətləndirməsinə hərtərəfli yanaşma üzərində çalışın

1. [Hesabatlılıq, şagird qiymətləndirməsi və hərtərəfli yanaşma ehtiyacı](#) adlı sənədi oxuyun.

⁷⁸ Chan, K. W.-dan çıxarış (2006). Kiçik siniflərdə bigə təlim qruplarının portfoliosunun qiymətləndirilməsi. Beynəlxalq Təhsil Qiymətləndirmə Birliyinin 32ci İllik Konfransında təqdim olunan sənəd.

Hesabatlılıq, şagird qiymətləndirməsi və hərtərəfli yanaşma ehtiyacı ⁷⁹

Çıxarış (tam versiya ilə Əlavədə tanış ola bilərsiniz)

Fərdi müəllimlərin, məktəblərin və bölgələrin şagird performansına görə məsuliyyət daşması qərb dünyasında təhsil islahatlarının əsas xüsusiyyəti olaraq qalmağa davam edir. Öyrənmənin qiymətləndirilməsi (yəni hesabatlılıq məqsədi ilə) öyrənmə üçün qiymətləndirməni təşviq etmək arzusunun (yəni təlimat məqsədləri üçün) çox üstələmişdir (Stiggins, 2002). Standart testlər çox vaxt şagirdlərin məhdud bilik və bacarıqlarını seçir: bir sıra vacib tədris sahələri adətən bu tədbirlərdən kənarlaşdırılır.

Şagirdlərin qiymətləndirilməsinə hərtərəfli yanaşmaya aşağıdakılar daxildir: (1) qiymətləndirmə repertuarını tutarlı sinifə əsaslanan qiymətləndirmə məlumatlarını daxil etmək üçün genişləndirir; (2) sinif qiymətləndirmə məlumatlarını müvafiq standart tədbirlərlə tamamlayır; (3) şagirdlər, müəllimlər və məktəblər üçün real hədəflər və standartlar müəyyənləşdirir; (4) fərdi şagirdlər üçün inkişafın xeyrinə məktəblərarası müqayisələri azaldır; (5) şagird fəaliyyətini kontekstdə şərh etmək üçün əlavə dəyər meyarından istifadə edir; (6) müəllim və idarəçilərə qiymətləndirmə savadlılığının artırılmasına yönəlmiş peşə inkişafını təmin edir; (7) qiymətləndirmə sistemini mütəmadi olaraq izləyir və nəzərdən keçirir. Bu yeddi komponent daha geniş qiymətləndirmə, hesabatlılıq və təhsil islahatı ədəbiyyatı daxilində tez-tez qeyd olunurdu.

Bir çox cəhətdən, şagirdlərin qiymətləndirilməsinə hərtərəfli yanaşma nəticəyə yönəltmək əvəzinə inkişafa yönəldilmişdir. Valideynlər, müəllimlər, inzibatçılar, siyasət yaradanlar, icma üzvləri və seçilmiş məmurlar da daxil olmaqla müxtəlif maraqlı tərəflərin perspektivləri nəzərə alınır.

-
2. Müəllif şagirdlərin qiymətləndirilməsinə hərtərəfli yanaşma üçün yeddi komponent təklif etmişdir. O, qiymətləndirmə hesabatlılığı və təhsil islahatı ilə bağlı daha geniş ədəbiyyatlarda tez-tez qeyd olunmasına baxmayaraq "bir komponentin daxil edilməsi qərarı, nəticədə hesabatlılığın qiymətləndirilməsini və təlim məqsədlərini təşviq edən möhkəm bir çərçivə inkişaf etdirmək arzusu ilə idarə edilir" şərhini bildirmişdi. Ölkə tərəfindən təşkil olunmuş kiçik qruplarda aşağıdakıları müzakirə edin:

- "Şagird qiymətləndirməsinə hərtərəfli yanaşma" anlayışı kontekstinizdə mövcuddurmu? Varsa, necə başa düşülür və tətbiq olunur?
- Sənəddə göstərilən yeddi komponent arasında hər bir komponent sizin kontekstinizdə nə vaxt, nə qədər və nə dərəcədə həyata keçirilir? Şagirdlər, müəllimlər, məktəblər və sistem üçün nəticələr nədir?
- Hər bir komponentin tətbiqi ilə bağlı mövcud boşluqlar hansılardır?
- Yeddi komponentdən birini gücləndirmək və ya tətbiq etmə planlarınız varmı?

3. Hər bir qrup fasilitator müzakirələri yekunlaşdırmazdan əvvəl tapıntılarını plenar iclasda məruzə etməlidir.

MƏHSUL: Qrup hesabatı.

⁷⁹ Volante, L.-dan çıxarış (2005). Hesabatlılıq, şagird qiymətləndirməsi və hərtərəfli yanaşmaya ehtiyac, Öyrənmədə Liderlik üçün Beynəlxalq Elektron Jurnal, cild 9, No. 6.

TAPŞIRIQ 3 Şagird qiymətləndirmə sistemlərinin effektivliyi üzərində fərdi olaraq çalışın

1. Effektiv şagird qiymətləndirmə sisteminin qurulması üçün çərçivə adlı sənədi oxuyun.

Effektiv şagird qiymətləndirmə sisteminin qurulması üçün çərçivə ⁸⁰

Çıxarış (tam versiya ilə Əlavədə tanış ola bilərsiniz)

Bir qiymətləndirmə sistemində üç əsas məlumat keyfiyyəti tendensiyası vardır (AERA, APA və NCME, 1999; Darling-Hammond və Wentworth, 2010):

- kontekstin təmin olunması (qiymətləndirmə üçün daha geniş qanunvericilik və ya siyasət bazası; qiymətləndirmə üçün institusional və təşkilati strukturlar; maliyyə mənbələrinə çatımlılıq; və səriştəli qiymətləndirmə təcrübələrinin olması)
- sistemin uzlaşdırılması (qiymətləndirmə ilə təhsil sisteminin qalan hissəsi arasında əlaqə: öyrənmə məqsədləri, standartlar, kurikulum, müəllim hazırlığı və ixtisasartırma və s.), və
- qiymətləndirmənin keyfiyyəti (qiymətləndirmə üçün istifadə olunan alətlərin, proseslərin və prosedurların psixometrik keyfiyyəti [AERA, APA və NCME, 1999]).

Clark-a (2011) əsasən *inkişaf etməkdə olan* mərhələdəki qiymətləndirmə sistemləri formalaşmaqda olan sistemlərin uyğunlaşdırılması və qiymətləndirmə keyfiyyəti səviyyələrindəki kontekstlərə meyllidir. *Qurulmaq* mərhələsində olan qiymətləndirmə sistemləri sabit, təmin edilmiş və ya konsolidasiya edilmiş sistemin uyğunlaşdırılması və qiymətləndirmə keyfiyyəti səviyyələrə imkan verən kontekstlərə meylli olur. Son *texnologiyalar əsaslanan progressiv* mərhələdə olan qiymətləndirmə sistemləri yüksək dərəcədə inkişaf etmiş sistem uyğunlaşdırılması və qiymətləndirmə keyfiyyəti səviyyələrinə imkan verən kontekstlərə istiqamətlənir.

2. Şəxsi qeydlər vasitəsilə aşağıdakı suallara cavab verin:

- Bu oxu materialında verilmiş təlimat və prinsiplər kontekstinizə nə dərəcədə aiddir?
- Təklif olunan “şagird qiymətləndirmə sisteminin inkişaf mərhələləri” arasında kontekstinizdə tətbiq olunan müxtəlif qiymətləndirmə növlərini harada yerləşdirərdiniz? Niyə? Sübutlar təqdim edin.
- Şagird qiymətləndirmə sistemlərinin effektivliyinə şəxsi baxışınız necədir? Müəllifin təqdim etdiyi təlimatlara əlavə edilə biləcək hər hansı bir məsələ / məqam varmı?

MƏHSUL: Şəxsi qeydlər.

⁸⁰ Clarke, M.-dən çıxarış (2011). Effektiv şagird qiymətləndirməsi sistemi qurmaq üçün çərçivə. Vaşinqton, DC: Dünya Bankı Qrupu.

İnklüziv şagird qiymətləndirməsi

“Şagird qiymətləndirməsi, təhsil müddətində sonrakı addımlar barədə əsaslandırılmış qərarlar qəbul etmək üçün şagirdlərin bilik, bacarıq və səriştələrin əldə edilməsi və mənimsənilməsini sənədləşdirmə prosesidir. Bu proses, şagirdlərin bacarıqları, münasibətləri, öyrənmə təzləri, irəliləmələri və nəticələrinin nəzərə alınmasına təsir edir.”

“Kurikulumun hazırlanması üzrə təlim vəsaitləri” adlı TBB silsiləsi təhsil, kurikulum islahatları və inkişaf prosesləri üçün liderliyin gücləndirilməsi ilə əlaqədar Üzv Dövlətləri dəstəkləmək üçün hazırlanmışdır. Konkret olaraq “Kurikulumun hazırlanması üzrə təlim vəsaitləri: İnklüziv şagird qiymətləndirməsi” inklüziv təhsil və inklüziv kurikulumun genişləndirilmiş konsepsiyası altında şagirdlərin qiymətləndirilməsi sahəsindəki imkanları gücləndirməyi hədəfləyir. Burada təcrübəçilərin öz kontekstlərində təhsildə daha da yaxşı əks etdirmək üçün istifadə edə biləcəkləri şagird qiymətləndirməsindəki beynəlxalq müqayisəli perspektivlərdən istifadə olunur.

Bu tematik modul müəllimlərə, direktorlara, müfəttişlərə, müəllim təlimçilərinə, təhsil işçilərinə və kurikulum hazırlayanlara hərtərəfli rəhbərliyi təqdim edir. Sənəd aşağıdakı hissələrdən ibarətdir:

Konseptual Çərçivə – qiymətləndirmədə inklüzivliyin təşviqi məqsədilə inklüziv təhsilin timsalında təcrübəçilərin şagird qiymətləndirilməsi anlayışını əsaslandırmaq məqsədini daşıyır.

Təlim fəaliyyətləri – Bu bölmə şagird qiymətləndirilməsinin beş əsas sahəsini əhatə edir. Beş sahənin hər birində oxucuları kurikulum hazırlayan mövqeyinə qoyan bir neçə təlim tapşırığı var. Hər bir fəaliyyət qərar qəbul etmə və ya cavabların formalaşdırılması ilə əlaqəli bir sıra alt tapşırıqların tamamlanmasını tələb edir. Oxucular üçün əsas çətinlik modulun ümumi məzmununu ölkələrinə və ya təhsil sistemindəki vəziyyətə köçürmək və tətbiq etməkdir.

TBB-YUNESKO
C.P. 199
1211 CEVEVRƏ
20 İsveçrə

Tel.: +41.22.917.78.00
Faks: +41.22.917.78.01
<http://www.ibe.unesco.org>

United Nations
Educational, Scientific and
Cultural Organization

International Bureau
of Education